T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIN BEDENİ, MEKÂN VE HAREKET

Ekin AKBAŞ ARPACI
2501140476

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Özgün AKDURAN EROL

İSTANBUL – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	EKİN AKBAŞ ARPACI	**Numarası**	:	2501140476
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	KADIN ÇALIŞMALARI	**Danışmanı**	:	DR.ÖĞR.ÜYESİ ÖZGÜN AKDURAN EROL
Tez Savunma Tarihi	:	10.06.2019	**Saati**	:	11:00
Tez Başlığı	:	KADIN BEDENİ, MEKÂN VE HAREKET			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ ~~/ OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR.SEDA İREM ÇAKIRCA YÜCEOĞLU		KABUL
2-DOÇ.DR.FATMA BELMA OĞUL		KABUL
3-DR.ÖĞR.ÜYESİ ÖZGÜN AKDURAN EROL		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR.ÜYESİ ÖZGE İZDEŞ TERKOĞLU		
2-DR.ÖĞR.ÜYESİ EYLEM ÖZDEMİR		

ÖZ

KADIN BEDENİ, MEKÂN VE HAREKET

EKİN AKBAŞ ARPACI

Bu çalışmada kadın bedeni üzerinden cinsiyetli mekân algıları ve mekânsal davranış kodları araştırması yapılmaktadır. Mekân içerisinde cinsiyete bağlı olarak davranışlar incelenerek bu davranışların toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik değişimlerden etkilenerek nasıl dönüşümlere ulaştığına bakılmaktadır. Kurgulanan rollerden mekân ve mekâna bağlı hareket oluşumları incelenmektedir.

İnceleme, farklı sosyal-kültürel katman, yaş ve sınıfsal koşullardan gelerek ataerkil sosyal ilişkiler sistemine farklı düzeylerde maruz kalan kadınların, önceden belirlenen kamusal mekânlardaki hareket biçimleri üzerinden analiz çalışması ile yapılacaktır. Bu doğrultuda önceden seçilmiş kadınlar için belirlenmiş mekân olan sokak, cadde, altgeçit, turistik alan ve meydanda kadınların günlük hayat pratiklerinden olan çeşitli eylemleri gerçekleştirerek, ait oldukları sınıfsal ve sosyal konumların onların hareketlerini nasıl etkilediği gözlemlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Beden, Mekân, Kamusal Alan, Hareket

ABSTRACT

WOMEN'S BODIES, SPACE, AND MOVEMENT

EKİN AKBAŞ ARPACI

My thesis investigates gendered perceptions of space and codes of spatial behaviour by way of women's bodies. In examining gender-based behavior within a space, it aims to explore how social, cultural, economic, and political changes influence and transform these behaviors. Furthermore, it explores space and space-contingent movement formations which arise from fictionalized roles.

This study analyzes the movement patterns in pre-determined public spaces of women who come from different socio-cultural segments, ages, and class backgrounds, and yet are all subject at some level to a system of patriarchal social relations. Towards this end, the women participating in the study were asked to perform various actions related to everyday life in places such as streets, avenues, underpasses, and touristic areas in order to observe how their social and class status affects their movements.

Key Words: Woman, Body, Space, Public Place, Movement

ÖNSÖZ

Çalışmam, küçük yaşlarda bale sanatı ile bedenimi çalıştırmaya başlamam ve sonrasında çağdaş sanat ile tanışıp bedenimi ve zihnimi performans sanatına dönmeme dayanmaktadır. Üniversitede aldığım mekâna özgü performans dersim bana bedenlerin mekanlara göre şekil değiştirdiğini ve bir mekân üzerinde hem bedenin yaşanmışlığının ve birikiminin etkisi olduğunu hem de mekânın hali hazırda içinde var olan bir söylem taşıdığını göstermiştir.

Bu düşündüğüm konu üzerinden dansçılar ile çeşitli performans ve koreografiler ürettim. Tez Çalışmam dolayısıyla teknik hareket bilgisi olmayan kadınlarla birlikte, daha önce de çalıştığım alan olan günlük eylem pratiklerinden yola çıkarak araştırma yapmanın hem performans alanı hem de feminist teori için önem taşıdığını saha çalışmamda bir kez daha anlamış oldum.

Birkaç yıl önce sadece sahne üzerinde oluşan çalışmayı bugün kuram ve pratikle var ederek görünür kılmak ve tez çalışması haline getirmek benim için çok önemli ve mutluluk verici. Bunu gerçekleştirmemi sağlayan tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özgün Akduran Erol'a ve tez yazma sürecimde beni hep destekleyen eşim Ali Emre Arpacı'ya ve sabrından dolayı oğlum Artun Arpacı'ya ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

EKİN AKBAŞ ARPACI
İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **III**

ABSTRACT ..... **IV**

ÖNSÖZ ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **VI**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

MEKÂN

1.1 Mekân 4

1.1.1 Kamusal ve Özel Mekân 5

1.2 Şehir ve Aidiyet 6

1.2.1. Yer-Kimliği 7

1.3. Mekânın Siyaseti 8

1.3.1. Mekânın Cinsiyete Göre Bölünmesi 10

Ara Sonuç 11

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN BEDENİ

2.1 Kadın 13

2.2 Beden-Zihin ve Kadın-Erkek İkilikleri 14

2.2.1 Toplumsal Bir İnşa Olarak Kadın Bedeni 15

2.3. Kadının Özel Alana Sıkıştırılması 18

2.3.1. Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Kadınların Kamusal Alana Çıkışı 20

2.4. Günümüzde "Kadınlık" Anlayışı ve Cinsiyet Rollerinin İçselleştirilmesi 25

2.4.1. Kadınlar Arasında Sınıfsal Farkların Bedenselliği 27

Ara Sonuç 28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMUSAL MEKÂNDA HAREKET

3.1 Kamusal Mekânda Hareket 31

3.2 Kamusal Alanda Kadının Görünürlüğü 32

3.2.1. Kadınların Şiddet Korkusu 35

3.2.2. Kadınların Saygınlık Kaygısı 39

3.3. Kadınların Kamusal Mekânda Bulunma Hakkı 41

3.3.1. Farklı Kadınların Farklı Hareketleri 45

Ara Sonuç 46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI KADINLARIN, FARKLI MEKANLARDAKİ HAREKET DENEYİMLERİ

4.1 Veri Analizi 49

4.2 Yürüme ve Durma Eylemleri 54

4.3 Büyüme ve Küçülme Eylemleri 59

4.4 Eğilme Eylemi 61

4.5 Kamera Kapalıyken Davranış Farklılıkları 63

SONUÇ 65

KAYNAKÇA 69

GİRİŞ

Bu çalışmada kadın bedeni üzerinden yola çıkarak mekânlarda kadınların hareketlerinin toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik değişimlerden etkilenerek nasıl dönüşümlere ulaştığı incelenmektedir. Farklı sosyal-kültürel katman, yaş ve sınıfsal koşullardan gelen kadınların ataerkil sisteme de farklı şekillerde maruz kaldıkları ve bu durumun kamusal alanda onların hareketini nasıl etkilediğine, hareketlerinin ne şekillerde değiştiğine bakılmaktadır. Önceden seçilmiş kadınlardan, belirlenmiş mekânlarda günlük hayat pratiklerinden olan çeşitli eylemler gerçekleştirmeleri istenerek, sınıfsal ve sosyal konumlarının hareketlerini hangi şekillerde etkilediğine odaklanılmıştır.

Literatür taraması olarak tezin birinci bölümünde mekân tanımı ve çalışması yapılmıştır. Mekân içinde barındırdığı varlıklardan bağımsız düşünülmemektedir. Mekân tanımlaması için varlığa ihtiyaç vardır ve bedenler mekânın tanımlanmasında aktif rol oynarlar. Ne beden ne mekân birbirinden bağımsız düşünülememektedir. Bu bölümde bu ilişkinin birbirinden ne şekilde etkilenip ve birbirini nasıl şekillendirdiğine bakılacaktır. Mekanla birlikte oluşan toplumsal ilişkilerin de o mekânı oluşturması, beden ve mekânın daima karşılıklı ilişki içerisinde olması, mekân bölümünde anlatılacaktır.

Mekânın kamusal ve özel alan olarak iki ayrımına değinilecektir. Özel alan mahrem alanı barındırırken, kamusal alan da toplumsal olanı barındırmaktadır. Özel mekânlar diğer insanların erişimine kapatılmışken, kamusal mekânlar sahipli alanların dışındaki ortak alanlar olarak değerlendirilir. Mekân bölümünde kamusal alanın ortak kullanılıp kullanılmadığı ve nasıl bir hakimiyet alanı olduğu incelenecektir.

Kamusal alan farklı bedenlerin devamlı mücadele içinde olduğu bir ortam olarak düşünülmektedir. Mekânlar bireylerden ve ilişkilerinden etkilenerek şekillenir ve bireyler de mekânın içindeki çağrışımlardan etkilenir ve de mekânın kurallarına uymak durumunda hisseder. Sosyal ve siyasal ilişkilerin oluşturduğu bu mekânlar, bazı gruplar tarafından sahiplenilir, bazı grupları da dışarıda bırakır. Her bireyin her mekâna eşit derecede erişimi olmamaktadır.

Kamusal mekanlara erişimi kısıtlanan gruplar, kadının özel mekâna sıkıştırılması ve toplumsal üretiminin engellemesi örneği üzerinden açıklanacaktır. Kadınların kamusal mekâna erişiminin sınırlandırılması, kadınları mekândaki iktidar ve siyasi görünürlük mücadelesinin dışında bırakırken, zamanla kadının kamusal alandaki görünürlüğünün artmasının kadının bu konumunu değiştirmediğini anlatılacaktır. Kadınların (bireylerin) mekân algılayışlarının siyasi-sosyal olgulardan bağımsız düşünülemediği ve mekânın cinsiyet rollerinin siyasi ifadesini barındıran ve yeniden üreten bir kavram olduğu bu bölümle açıklanacaktır. Bunlar üzerinden analiz çalışmasında birbirinden farklı olan 5 ayrı mekân seçilmiştir ve mekân-beden ilişkileri, bu yukarıdaki ilişkisellik içinde incelenecektir.

Tezin analiz çalışmasının birincil nesnesi kadın bedeni olduğu için, ikinci bölümde de kadın bedeninden bahsedilecektir. Kültürel inşa olan kadın bedeni, toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız düşünülemez. Sahip olunan farklı beğeniler ve değerler ortaya farklı kadınlık hallerinin ve hareketlerinin çıkmasına sebep olmaktadır. Toplum içerisindeki kadınlık halleri birbiri üzerinden var olmaktadır. Bireylerin toplum içinde var oluşları beden üzerinden gerçekleşmektedir ve böylelikle beden bir iktidar mücadelesi alanı olmaktadır. Kadının biyolojik nedenlere dayandırılan aile içi görevlerinin kadının iç mekâna sıkıştırılmasının temelini oluşturduğu anlatılacaktır. Cumhuriyet ile birlikte kadını kamusal alana çıkarma çalışmaları olsa da toplumsal cinsiyet rollerinin değişmemesiyle, devlet ve toplum birlikteliğinde kadının kamusal alandan koparılmasının zemininin hazırlandığı anlatılmıştır. Yine de kadınların kamusal alanda olmasını destekleyen çalışmalar sayesinde kadın kendi sosyal, kültürel, etnik, dini, grup farklılıkları ile de var olarak kendi rahat olabileceği mekânları bulacaktır. Bunun üzerinden de tezin son bölümü olan analiz kısmında, mümkün oldukça farklı kişisel tarihlere sahip kadınların seçilmesine çalışılmıştır ve farklı kamusal alanlarda mekânları ne şekilde kullandıkları gözlemlenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde kamusal alandaki kadınlarda hareket konusu çalışılmıştır. Kadınların günlük hayattaki sıradan aktiviteleri ve mekândaki hareketlerinin sosyal durumları hakkında neler söylediği anlatılmıştır. Kadınların erkek egemen toplumsal yapının içinde belirli bir yönde davranma beklentisi, mekânı farklı şekilde deneyimlemesini de beraberinde getirmiştir. Kamusal alanın erilliğinin korunması adına kadınların mekânlardaki hareketlerinin daima denetlendiğini

göreceğiz. Bu denetlenme, toplumsal beklentiye uymayan kadın bedenlerinin rahatsız edilmesi üzerinden gerçekleşmektedir. Beklendiği gibi davranmayan kadın, şiddeti göze almış ve başına gelecek herhangi bir sıkıntının sorumlusu olarak görülmektedir. Buradan da kadında şiddete uğrama korkusu başlayacaktır. Şiddetten korunmanın yolunu da erkek bakışına uygun davranmasından yola çıkarak nasıl tamamlandığını görülecektir. Kadın kamusal alanda saygınlığını kanıtlamak durumunda bırakılacaktır. Nedeni erkek egemen toplumun beklentileri ve eril bakıştan kaçınmak isteyen kadının kendisini görünmez kılmak istemesidir. Kendini kamusal alana ait hissetmeyen kadının, kendi güvenliğini sağlamak için eril düzene uyduğunu ve düzeni tekrar yeniden ürettiğini görülecektir.

Son bölümde analiz çalışması olarak seçilen farklı sosyal ve ekonomik geçmişleri olan 13 kadın, önce kendilerini anlatacakları bir form doldurmuş sonrasında da aynı semtte farklı sosyal çağrışımları olan 5 farklı mekâna götürülmüştür ve kadınlara günlük hayatta en sık yapılan eylemleri seçerek 5 komut (eylem) verilmiştir. Çalışmada bu eylemler fotoğraflanmıştır. Kadınların hangi kamusal mekânlarda bedenlerini hangi şekillerde kullandıkları, kapladıkları alan ve mekânda bulunma hakkını kendilerinde ne kadar görebildikleri verilen bu eylemleri yapma biçimleri üzerinden gözlemlenecektir. Çalışmadaki kadınların hareketlerinin ilk üç bölümde yapılan literatür taramasına uygun olarak hangi yönde ilerlediği ve çalışma başında doldurdukları her bir kadının demografik özelliklerine göre kişisel geçmişlerini bulabileceğimiz formlar doğrultusunda tartışmaları yapılacaktır.

Kadınların belirli kamusal mekânlarda günlük hayatın içerisinde sergiledikleri davranışlar ve hareketler, toplumdaki sosyal ve siyasi konumlandırılışları hakkında bize neler söyleyecektir…

BİRİNCİ BÖLÜM

MEKÂN

1.1 Mekân

Henri Lefebvre'ın *Mekânın Üretimi* kitabının "Sunuş"unda Cihan Özpınar "mekân" kelimesini şu şekilde tanımlar; "Mekân kelimesi, Türkçeye Arapçadan geçmiş olup, 'herhangi bir varlığın şu veya bu şekilde bir yerde var olması' anlamına gelen *kevn* (kef-vav-nun) kökünden türemiştir. Dolayısıyla mekân, bir bakıma, varlığın herhangi bir formda var olduğu yerdir" (Lefebvre, 2014: 7). Bu şekilde düşünüldüğünde mekân, içerisinde barındırdığı varlıklarla birbirlerini tanımlama ilişkisi içinde karşımıza çıkar ve dolayısıyla mekân ve barındırdığı varlıklar birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Şafak Uysal, varlıkların mekân içerisinde kapladıkları yeri ifade etmek için "beden" kavramını kullanır. Ona göre beden, "mekânın tanımlanması ve kurulmasında kaçınılmaz bir öncelikli pozisyona sahip[tir]" (Uysal, t.y.: 1). Diğer bir deyişle, beden ve bedenin diğer bedenlerle olan ilişkisi, mekânın tanımlanmasında, şekillenmesinde ve oluşturulmasında aktif ve elzem bir rol oynar. Bu üretim sürecini Henri Lefebvre şu şekilde özetler: "(Toplumsal) mekân (toplumsal) bir üründür" (Lefebvre, 1991: 289). Bu iddiayı açıklamak gerekirse, sosyal ilişkiler ve bedenler barındıran toplumsal mekânlar, bu ilişkiler ve bedenler tarafından şekillenerek *oluşturulur*. Bu durum Richard Sennett'ın da *Ten ve Taş* kitabında öne sürdüğü gibi, "Kent mekânları büyük ölçüde insanların kendi bedenlerinin yaşama biçimleri yoluyla şekillen[ir]" ifadesiyle açıklanabilir (Sennett, 2008: 759). Kısacası, mekânlar içinde barındırdıkları bedenlerin yaşama ve birbirleriyle ilişkilenme biçimlerinin bir sonucu olarak şekil alır ve tanımlanır.

Öte yandan, mekânlar nasıl barındırdıkları bedenler üzerinden tanımlanıyorsa, bedenler de içinde bulundukları mekândan bağımsız düşünülemez. Bu karşılıklı bağımlı ilişki, aynı zamanda her iki öğenin de birbirinden etkilenmesi ve birbirlerine göre şekillenmesi sonucunu doğurur. Dolayısıyla hem her bir beden hem de bedenler arasındaki ilişkiler mekânın şekillenmesi sürecinde önemli öğeler haline gelir. Lefebvre de bu üretim ve bağımlılık ilişkisinin tek yönlü olmadığını,

nasıl insan ilişkileri ve bedenler mekânı şekillendiriyorsa mekânın da insan ilişkilerini ve bedenleri şekillendirdiğini öne sürer. Ona göre, "Toplumsal ilişkiler, somut soyutlamalar, ancak mekânın içinde ve mekân aracılığıyla gerçek bir varlık bulur. Onların dayanakları mekânsaldır" (Lefebvre, 2014: 402). Bunun sonucu olarak, mekân aracılığıyla gerçekleşen toplumsal ilişkilerin mekânı şekillendirmekle birlikte, belirli mekânların beraberinde getirdiği normlar ve gereklilikler doğrultusunda kendilerinin de şekillendiğini görürüz. Bu beden-mekân ilişkisini, Kıvanç Kılınç'ın şu sözleriyle özetleyebiliriz; "Dolayısıyla, mimari ya da kentsel mekân, sadece üretim ilişkilerinin, kültürel ya da sosyal koşulların biçimlendiği bir *alan* ya da *yer* olarak değil, hem bu sosyal ilişkilerin okunabileceği dinamik bir deneyimin sahnesi, hem de kültürel, sosyal, ekonomik ve simgesel bağlamda bu ilişkileri bizzat üreten mekanizmalar olarak görül[ür]" (Kılınç, 2006: 20). Beden ve bedenler-arası ilişkiler, mekânlarla karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içerisindedir. Ayten Alkan'ın sözleri ile "…(kentsel) mekânla cinsiyet dinamiklerini bir arada ele alabilmeyi elverişli yöntemsel kavrayışın ne olabileceğini henüz bilemediğim bir aşamadayken, Doç. Dr. Çağatay Keskinok'un yürüttüğü Mekânın Siyasası dersi tuttu elimden: Mekânın; toplumsal olarak üretildiği, olayların geçtiği yer (locus) ile toplumsal faillerin ve davranışsal birimlerin yöneldiği şey (focus) olma özellikleri arasındaki diyalektiğin ürünü olduğu, toplumsal faillerin etkinlikleriyle (yeniden) yapılandığı, (yeniden) üretildiği ve dönüştüğü, dolayısıyla toplumsal faillerin nesnel ve öznel deneyimlerinin mekâna anlam yükleyip onu (yeniden) tanımladığı, öte yandan mekânsal biçimlerin de faillerin davranış kalıplarında belirli etkiler yarattığı ve bütün bu süreçlerin belirli yapısal ve tarihsel koşullar altında gerçekleştiğinin altını defaatle çizen bir kuramsal kavrayış, ziyadesiyle ufuk açıcıydı." (Alkan, 2009: 9)

1.1.1 Kamusal ve Özel Mekân

Mekân tanımı yapılırken ortaya çıkan en temel ikiliklerden biri özel ve kamusal alan ayrımıdır. Bu ayrım kısaca şu şekilde tanımlanabilir; "'kamusal' ve 'özel' günlük hayatın farklı alanlarını kavramsallaştırmak adına kurgulanmış sosyal oluşumlardır- bedenlerimizin ve evlerimizin içerideliği ve mahremiyetinden şehir

sokaklarının ve kamusal alanın umumiyetine kadar. Genel kullanımda, 'yabancılara' (her nasıl tanımlanıyorlarsa) tanınan erişim izninin derecesini ifade eder" (Gieseking vd., 2014: 183). Başka bir deyişle, "özel mekân" mahrem olanı barındırırken, "kamusal mekân" toplumsal ve umumi olanı barındırır. Bu ayrım, çeşitli toplumlarda eski zamanlardan beri beraberinde başka çağrışımları da getirmiştir. Örneğin özel mekân genel olarak "aileyi ve bir anlamda evi, yani konutu" hatırlatırken, kamusal mekân şehir veya kent içindeki farklı geçmişlerden ve farklı geleneklerden gelen insanların karşılaştığı, iş ilişkileri ve sosyal ilişkiler kurduğu ortak toplumsal alanı hatırlatır (Kılınç, 2006: 20). Dolayısıyla, özel mekânlar halihazırda sahiplenilmiş ve diğer insanların erişimine kapatılmış alanlarken, kamusal mekânlar bu sahipli alanlardan arta kalan 'paylaşılan' alanlar haline gelmektedir.

Ancak kamusal alanların paylaşıldığını ve tamamen ortak kullanıldığını söylemek bütünüyle doğru olmamaktadır. Sennett'e göre, "Sokak saldırgan bir sahipleniciliğin damgasını taşıyordu. Sokak, insanlar hak ve güç talebinde ve gösterisinde bulunduktan sonra geri kalan mekân demekti" (Sennett, 2008: 385). Bu deyişten yola çıkarak, özel mekânlar sahiplerini bulmuşken, geriye kalan kamusal mekânın hala sahiplenilmeyi bekleyen serbest bölge şeklinde görülmekte olduğunu söylenebilir. Sokaklarda ve diğer kamusal alanlarda, bireyler veya gruplar iktidar ve güç savaşı vererek bu alanlarda hakimiyet kurma çabasını devam ettirir. Erişimin daha da çok olduğu özellikle şehir ve kent meydanlarında veya sokaklarında, farklı iktidar anlayışları ve dayanakları olan, kamusal mekânlarla ilgili farklı emeller taşıyan çeşitli birey ve grupların çatışması daha belirgin bir şekilde gözlenebilir. Kılınç'ın da yazdığı gibi, "kamusal alan farklılıkların ve çoğul bir deneyimlemenin alanı olarak görülmelidir" (Kılınç, 2006: 18). Bu bağlamda, kamusal alanı, farklı ilişkilenmelerin ve farklı bedenlerin çarpıştığı ve mekânı üretmek adına devamlı mücadele halinde olduğu bir ortam olarak düşünülür.

1.2 Şehir ve Aidiyet

Richard Sennett *Ten ve Taş* kitabında şöyle yazar, "Modern kalabalıkta diğer insanların fiziksel mevcudiyeti tehdit edici bir şey olarak hissedilir" (Sennett, 2008: 20). İnsanların şehir içindeki diğer insanların varlığını tehdit edici bir unsur olarak

görmelerini, yukarıda bahsi geçen birey ve grupların kamusal mekânın kontrolü ve sahipliği için devamlı çatışma halinde olmasının bir sonucu olarak görülür. Diğer bir deyişle, şehri şekillendirebilme ve kamusal alanlara erişim mücadelesi veren insanlar tarafından, aynı mücadeleyi farklı emellerle veren diğer insanları kendilerinin kamusal alanlara erişimlerini kısıtlayıcı birer tehdit olarak algılanır. Sennett şu şekilde devam eder, "Şehir birbirlerinden farklı insanları bir araya getirir, toplumsal hayatın karmaşıklığını yoğunlaştırır, insanları birbirlerine yabancı olarak sunar" (Sennett, 2008: 33). Şehir içindeki bu farklılık, mücadele, hayatın ve şehrin karmaşıklığı, insanların şehir içinde daha rahat hareket edebilmeleri için çeşitli yöntemlere başvurmaları gerekliliğini doğurmaktadır.

Sennett, bu durumu Kevin Lynch'i alıntılayarak şöyle açıklar, "Her şehirli, der Lynch, zihninin bir yerlerinde 'nereye ait olduğu'na dair bir imge taşır" (Sennett, 2008: 747). Bu imge, bireyin kendini içinde en rahat ve güvende hissettiği mekânın imgesidir. Bireyler, bu imgeyi şehri şekillendirme ve şehrin içerisinde kendilerini rahat hissettikleri alanlar yaratma veya bulma amaçları için bir kılavuz olarak kullanırlar. Sennett'e göre, "Kişi, etrafını bir imge repertuvarı aracılığıyla tarayarak, çevreyi basit temsil kategorilerine tabi tutarak ve benzerlikle farklılığı kıyaslayarak kent deneyiminin karmaşıklığını azaltır" (Sennett, 2008: 748). Yani, bireylerin zihinlerindeki imgeler bir yandan bireylerin şehri şekillendirmelerine kılavuz oluştururken, bir yandan da farklı mekânların sınıflandırılmasına ve böylelikle karmaşıklığın ortadan kaldırılmasına yardımcı olur. Farklı insanlar tarafından farklı imgeler baz alınarak yapılan bu sınıflandırmalar, bazı bireylerin bazı mekânlarda daha rahat hissetmesini sağlarken, bazılarının ise aynı mekânlarda rahatsız hissetmesine yol açar. Bireyler ve mekânlar arasındaki bu farklılıkları incelemek için imgelerin oluşumlarını ve neleri kapsadığını daha yakından incelenecektir.

1.2.1. Yer-Kimliği

Lynch'in ve Sennett'in bahsettiği *ait olunan yer* imgesini, Harold M. Proshansky 'yer-kimliği' olarak adlandırdığı bir olguyla açıklar. Ona göre yer-kimliği, "bireyin öz kimliğinin bir alt yapısıdır" ve "bireyin içinde yaşadığı fiziksel dünyayla ilgili kapsamlı bir biçimde edinilen bilişlerden oluşur" (Proshansky ve ark.,

1983: 77). Bu bilişler "anıları, düşünceleri, hisleri, tavırları, değerleri, tercihleri, anlamları, davranışların ve tecrübelerin algılanış biçimlerini temsil eder" (Proshansky ve ark., 1983: 77). Daha açık olmak gerekirse, bir bireyin hayatı boyunca edindiği her türlü bilgi, his, düşünce ve tecrübe, çevresini anlamlandırmasına ve her mekân hakkında bir kanı oluşturmasına katkıda bulunmaktadır. Her bir mekâna atfedilen bu kanılar ise 'yer-kimliği' olarak adlandırılır ve bireyin kendi kimliği ve bilişleriyle doğrudan ilişki içinde olduğu için *bireysel*dir. 'Yer-kimlikleri' bireyin kimliğinin bir alt-oluşumudur. Bu kanıların oluşma sürecinden ve 'yer-kimliği'nin zihinde dayandırıldığı anı ve tecrübelerden kişi haberdar değildir. Dolayısıyla mekân seçimleri tam anlamıyla bilinçli bir şekilde yapılmaz. Bireyler bu seçimleri (yer seçimi olduğu kadar mevcut insan sayısı, eşya düzenlemesi ve aydınlatma seçimlerini de) rahat hissetmelerine veya hissetmemelerine göre yaparlar.

'Yer-kimliği'nin öznel oluşunun aynı zamanda bazı kolektif sonuçları da vardır. Örneğin, benzer hayat tecrübeleri yaşamış ve benzer hayat tarzlarına sahip olan bir grup insanın mekân algısı birbirlerine daha yakındır, dolayısıyla da benzer 'yer-kimlikleri'ne sahiptirler. Proshansky'nin de belirttiği gibi, bu benzeşme, "belirli bir kültürün içerisindeki farklı etnik, sosyal, milli ve dini grupların 'yer-kimlikleri'nin yalnızca alanları ve yerleri farklı kullandıklarını ve farklı şekilde tecrübe ettiklerini değil, aynı zamanda bu kullanımların altında yatan sosyal değerlerin, anlamların ve fikirlerin, gruplara uygun bir değişim gösterdiğini ortaya koyar" (Proshansky ve ark., 1983: 78). Başka bir deyişle, birbirlerinden farklı algılara sahip gruplar, farklı mekânları farklı şekillerde kullanır ve tecrübe ederler ve bu kullanımlar her bir grubun ortak tecrübeleri, anıları ve algılarına göre şekillenir. Dolayısıyla, her grubun mekân tecrübesi ve kullanımı, görüş ve fikirlerini, anılarını ve sosyal değerlerini yansıtır ve birbirlerinden farklıdır.

1.3. Mekânın Siyaseti

'Yer-kimliği'nin çeşitli gruplarla ve bireylere göre farklılık göstermesi ve farklı bireylerin ve grupların farklı mekânlarda kendilerini rahat hissedip diğerlerinde hissetmemesinin en büyük sebebi, 'yer-kimliği'ni oluşturan ve insanların algılarını

(doğrudan veya dolaylı yoldan) şekillendiren *siyaset* faktörüdür. Daha önce de bahsedildiği gibi, şehrin kamusal mekânlarının birey ve grupların iktidarlarının çatışma alanları olarak anlaşılabilmesi, birey ve gruplar arasındaki siyasi varlık mücadelesine ve kamusal mekânların siyasi görünürlük alanları olduğuna işaret eder. Kamusal mekânlara erişim ve onları şekillendirme mücadelesini siyasi görünürlük ve siyasi varlık mücadelesi olarak gördüğümüz noktada, devlet veya toplum eliyle bu kamusal mekânlara erişimi kısıtlanan birey ve grupları da siyasi olarak baskılanmış ve görünürlükleri ellerinden alınmış olarak görmeli ve analiz edilmelidir. Dolores Hayden, Henri Lefebvre'ın mekânın sosyal ilişkileri ve yeniden üretimi şekillendirdiği fikrinden yola çıkarak, şu sonuca varıyor: "Grupların ekonomik ve siyasi haklarını kısıtlamanın istikrarlı yollarından biri, mekânlara erişimlerini sınırlandırarak toplumsal yeniden üretimlerini engellemektir" (Hayden, 1995: 83). Kısacası, belirli etnik, sosyal, dini vb. grupların ve bireylerin kamusal mekânlarda iktidar ve görünürlük mücadelesi vermelerinin engellenmesi halinde, bu grupların ve bireylerin siyasal ve ekonomik görünürlükleri ve hakları ellerinden alınmış olur.

Dolores Hayden'a göre, "Alanların siyasi bölgelere bölünmeleri, şehirsel dünyayı birçok farklı bakış açısından deneyimlenen pek çok dışa kapalı yerleşim bölgesine ayırıyor" (Hayden, 1995: 84). Diğer bir deyişle, şehrin farklı bölümleri farklı siyasi gruplar tarafından sahiplenilirken, geriye kalan grup ve bireyler tarafından daha değişik biçimlerde deneyimlenir ve bu şehir içi bir ayrışmaya neden olur. Bu sahiplenme-bölgelere ayrılma durumunun nedeni ise, daha önce bahsedilen 'yer-kimliği'nin bir uzantısı olarak, insanların şehri "yer duygusuyla mekân siyasetini" birbirlerinden ayıramadan deneyimlemeleridir (Hayden, 1995: 85). Hayden, farklı grupların şehrin farklı bölgelerindeki siyasi oluşumları ve mekânlardaki etkisini daha net görebilmek için, 'bilişsel haritalama' diye adlandırılan bir araçtan bahseder. Bu araç, ilk olarak bir şehir planlayıcısı olan Kevin Lynch tarafından kullanılmıştır. Lynch, çeşitli bireylere Boston şehrinin haritalarını çizdirerek veya yol sorarak bireylerin zihinlerindeki şehir imajını araştırdığı çalışmasında, Boston şehrinde yaşayan her bir bireyin şehri farklı şekillerde gördüğü sonucuna varmıştır (Hayden, 1995: 84). Bu anlamda, her bir mekânın bireyler ve gruplar üzerindeki etkisini araştırırken, bu mekânların siyasal bir haritalamaya tâbi olduklarını ve her bir gruba ve bireye farklı göründüklerini göz ardı etmemeliyiz. Bireylerin ve grupların bu bilişsel haritalamaya göre bazı mekânlarda rahat

hissederken diğerlerine erişimlerinin olmaması veya kısıtlanması, sadece mekân siyasetini değil, gruplar arasındaki sosyal ve siyasi dinamikleri de ortaya koymakta oldukça önemli bir yol göstericidir.

1.3.1. Mekânın Cinsiyete Göre Bölünmesi

Kamusal mekânlara erişimi kısıtlanan gruplara verilebilecek en belirgin örneklerden biri, kadının özel mekâna sıkıştırılarak toplumsal yeniden üretiminin engellenmesidir. Kıvanç Kılınç'ın da belirttiği gibi, özel alan aileyi ve evi, yani özel ve *mahrem* olanı temsil ederek kadınlara ait bir alan haline getirilmişken, "kamusal mekân olarak tarif eden alan daha çok erkeklere ait (ya da erkeklerin etkinliklerini barındıran) bir alan olarak" görülür (Kılınç, 2006: 20). Bunun temel sebebi şudur: "Kadınlar kamusal alanın 'ücretli işinden', siyasi gücünden, kamu hayatından ve mülkiyetten dışlanırken hane içinin 'ücretsiz emeğiyle' özdeşleşerek özel alana hapsedilmişlerdir ve bu kadının çocuk doğurma (yeniden üretim) ve büyütme becerisi nedeniyle meşrulaştırılmıştır" (Aslan, 2008). Kadınlar hane dışı ücretli iş sahibi olmaya başladıklarından sonra da bu algı çeşitli nedenlerle korunmuştur ve kadınlar kamusal mekânda hala dezavantajlı ve ezilen konumunda kalmıştır. Bu dezavantajı ortadan kaldırmaya yönelik çabalar olsa ve kamusal alanda kadına erkeklerle eşit haklar tanınmaya başlansa bile bu eşitliğin uygulamada sağlanamamasının kanıtları olarak Aslan şunları sıralar, "Siyasette ve iş dünyasında yüksek mevkilere getirilmeme, hane içi emekte herhangi bir değişikliğin olmaması, sokakta/işte cinsel taciz, fiziksel/sözel şiddet" (Aslan, 2008). Tıpkı ırk, sosyoekonomik sınıf ve diğer toplumsal meseleler gibi, cinsiyet meselesi de siyasi görünürlük mücadelesi verilen alanlardan biridir. Kadınların kamusal mekâna erişiminin sınırlandırılmaya çalışılması, özel mekânın yani ailenin ve hanenin kadına atfedilmesi, kadınları kamusal mekândaki iktidar ve siyasi görünürlük mücadelesinin dışında bırakır. Aynı zamanda yukarıda da bahsedildiği üzere, kadınların "sahiplenilmiş bölge"nin, yani özel mekânın birer parçası ve hatta temsilcisi olmaları, onları sahiplenici konumundan çıkartarak halihazırda *kazanılmış* ve *sahiplenilmiş* pasif bir nesne konumuna düşürür. Kadınların kamusal mekândaki varlığının ve görünürlüğünün artması ise, "onun ikincil konumunu değiştirmezken,

aksine kamusal alandaki farklı güç ilişkileri nedeniyle bu ezilmişlik güçlenmiştir ve her iki alanda da kadının emeği sömürülmektedir" (Aslan, 2008). Böylelikle kamusal mekân erişiminin beraberinde siyasi ve sosyal pek çok anlam ve çıkarım getirdiği su yüzüne çıkıyor. Mekân algılanışları ve mekânın üretimi, bu gibi siyasi-sosyal olgulardan bağımsız düşünülemez. Kadın bedenini ve kadın bedeninin siyasi ilişkilenmeleri ikinci bölümde daha detaylı incelenecek olmakla birlikte, burada şu da belirtilmelidir ki, bu tez çalışmasında, cinsiyet rolleri kamusal mekânda verilen görünürlük ve erişim mücadelelerinden biri olarak ele alınmaktadır ve mekân, cinsiyet rollerine göre bölünebilen (kamusal/özel), dolayısıyla cinsiyet rollerinin siyasi ifadesini barındıran ve hatta yeniden üreten bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Ara Sonuç

'Mekân' ve mekânın oluşumu üzerine günümüze kadar yapılmış tartışmalara yer verilen bu bölümü özetlemek gerekirse, çeşitli çıkış noktalarından tekrar tekrar vardığımız temel sonuç, mekânın insanların sosyal ve siyasi etkileşimlerinin bir sonucu olarak şekillendiği ve buna karşılık olarak halihazırda var olan siyasi ve sosyal ilişkilenmeleri daha da güçlendirdiği olur. Mekânlar bireylerden ve onların ilişkilerinden etkilenerek şekillenirken, aynı zamanda bireyler de mekânın barındırdığı anlamlar ve çağrışımlardan etkilenir ve mekânın beraberinde getirdiği normlara ve kurallara uymak gerekliliğini hisseder. Sosyal ve siyasal ilişkilerin oluşturduğu bu mekânlar, bazı grup ve bireyler tarafından sahiplenilir ve bir 'konfor alanı' haline gelirken, diğer birey ve grupları dışarıda kalmaya iter. Bunun sonucunda şehir içindeki 'paylaşılan' kamusal alanlar, farklı birey ve grupların bu alanı sahiplenme emeliyle çatıştığı güç mücadelesi alanlarına dönüşür. Dolayısıyla şehir içindeki her bir bireyin şehirdeki her alana erişimi eşit derecede yoktur. Bu 'konfor alanları' ve erişimin kısıtlı olduğu bölgeler bireyden bireye (etnik, sosyal, dini, cinsiyet gibi pek çok faktöre göre) farklılık gösterdiğinden, her bireyin şehri görüş ve deneyimleyiş biçimi farklıdır. Birey ve grupların şehre erişim derecelerini incelendiğinde ise, her birinin siyasi ve sosyal görünürlükleri ve vatandaşlık haklarıyla şehre erişimleri arasında bir korelasyon ortaya çıkar. Diğer bir deyişle, nasıl 'yer-kimliği' bireylerin kişisel kimliklerinin bir alt-oluşumuysa ve bireylerin

kişisel hatıralarını, görüşlerini ve geçmişlerini barındırıyorsa, mekân siyaseti de birey ve grupların siyasi statüsünü ve toplum içindeki yerlerini ve hatta sosyal değerlerini yansıtan bir alt-oluşumdur.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN BEDENİ

2.1 Kadın

Bu çalışmada analizin birincil nesnesi kadın bedeni olduğundan, ilk olarak kadın bedeninin ne şekilde tanımlandığı ve bu tanımın bağımlı olduğu ikincil kavramların neler olduğundan bahsetmek gerekir. Öncelikle 'kadın'ın[1] adını aldığı cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı incelenecektir. Feminist kuramcıların son dönemde çokça yer verdikleri bu tartışma, kadınlığın özsel bir isimlendirme mi yoksa daha sonradan edinilen bir isimlendirme mi olduğu üzerine. Simone de Beauvoir'ın getirdiği bakış açısına göre, "Kişi kadın doğmaz, kadın olur" (Butler, 2012: 54). Ona göre, 'kadınlık' biyolojik özelliklerden, yani *dişilikten* bağımsız olarak toplumsal cinsiyetin bir inşası olarak var olmaktadır. Kişi, bir kültürel zorunluluktan ötürü 'kadın'dır. Bu bakış açısına göre, "'beden', ya üzerine kültürel anlamların işlendiği edilgen bir ortam olarak ya da temellükçü ve yorumlayıcı bir iradenin, kendine kültürel bir anlam belirlemekte kullandığı araç olarak beliriyor" (Butler, 2012: 54). Diğer bir deyişle, beden, kişinin kültürel olarak konumlandırılmasına olanak tanıyan, bu konumlandırılmanın gerektirdiği anlamları taşıyan bir *araç* olarak görülüyor. Ancak bu tanım, kişilerin bedenselliğini, bedenin var oluş biçiminin nelerle bağlantısı olduğunu ve bedenin sosyal ve kültürel ilişkilenmelerdeki etkisini göz ardı eden bir tanımdır.

Dolayısıyla bedeni tam olarak inceleyebilmek adına şunu kabul etmeliyiz ki beden, 'kadınlık' tanımının üstlenilmesinde yalnızca bir araç değildir ve hatta, "'beden'in kendisi de bir inşadır, tıpkı toplumsal cinsiyetli öznelerin alanını teşkil eden sayısız 'bedenler' gibi" (Butler, 2012: 54). Bedenin de toplumsal cinsiyetin bir inşası olduğunu kabul ettiğimiz noktada, bedenin farklı ortamlarda ne şekillerde var olduğu, farklı 'kadın'lar tarafından ne şekillerde kullanıldığı, yalnızca bireye dair değil, söz konusu toplumun cinsiyet ve cinsiyet rolleri anlayışına, 'ideal kadın'

[1] Tek tırnak işareti içerisinde gösterilen 'kadın' ve 'erkek' tanımları *toplumsal cinsiyet*i ifade eder ve dişilik ve erillik belirten kadın ve erkek kullanımlarından ayırt edilebilmeleri adına kullanılır.

modeline ve kadının toplumdaki konumlanışına dair de belirli işaretler ve içgörüler sunar. Çünkü 'kadın'ı ve 'kadın bedeni'ni inşa eden, yine toplumun kendisidir. Bu durumda Judith Butler şu soruyu sorar: "Beden ne ölçüde toplumsal cinsiyetin işaret (ler)i içinde ve üzerinden *varlık bulur*?" (Butler, 2012: 54).

2.2 Beden-Zihin ve Kadın-Erkek İkilikleri

Cinsiyetli beden üzerine tartışmalarda, bir bedene sahip olmak, diğer bir deyişle *cisimlilik*, 'kadınlık' ve 'erkeklik' kimlikleri için farklı biçimlerde anlamlanır. Butler'ın sorusuna yanıt verebilmek için 'kadın'ların ve 'erkek'lerin bedenlerinin toplumsal cinsiyet ile ne derece bağıntılı olduklarının incelenmesi gerekir. Bu iki cinsel kimliğin bedenle ilişkisi farklıdır ve başka bir ikilik üzerinden kurulur: "Erkek/kadın ikiliği ile zihin/beden ikiliği yakından ilişkilendirilegelmiştir" (Grosz, 1994: 14). Daha açıkça belirtmek gerekirse, yüzyıllardır (zihin-beden ayrımı olduğu ön kabulüyle) kadınlar *beden* ile ilişkilendirilirken erkekler *zihin* ile ilişkilendirilmişlerdir. Elizabeth Grosz'a göre, "Kadın düşmanlığı çoğunlukla kadınların ikincil sosyal statülerini haklı çıkarmak adına kullanışlı bir gerekçe bulmuştur, bunu da kadınları kırılgan, hatalı, itaatsiz, güvenilmez, bilinçli olarak kontrol edilemeyen müdahalelere tabi olarak temsil edilen ve hatta inşa edilen bedenlerde tutarak yapar" (Grosz, 1994: 13). Kadınları tam olarak yetkin olmayan, diğer bir deyişle erkekler kadar güçlü ve dayanıklı olmayan bedenlere hapseden bu görüş, kadınların bu nedenle erkeklerin korumasına ve yönlendirmesine ihtiyaç duydukları gerekçesinden hareketle kadınların ikinci sınıf vatandaş olmaları fikrini destekler. Bu gerekçeden yola çıkarak Butler'ın sorusuna cevap ararsak, denilebilir ki beden, özellikle de kadın bedeni, kendi fizikselliğinden bağımsız olarak oluşturulmuş bir 'beden' imajıyla toplumsal cinsiyet bağlamında mevcuttur. Dolayısıyla fiziksel dünyada var olan bireysel bedenlerden ziyade, inşa edilmiş olan 'beden' toplumsal cinsiyetin işaretleri içinde varlık bulur ve hatta o işaretleri bizzat şekillendirir.

Beden/zihin ve kadın/erkek paralelliği yalnızca kadını güçsüzlüğe ve yardıma mahkûm etmekle kalmaz, aynı zamanda erkeğe de beden ile sınırlandırılmamış bir yetkinlik tanır. Bu yetkinlik 'zayıf' kadın bedeni üzerinden edinilirken, aynı zamanda

erkeğin ‘beden’in sınırlamasından kurtulması sayesinde pekişir. Butler şöyle yazar: “Bedenin dişi olanla bağdaştırılması sihirli birtakım karşılıklılık ilişkileri üzerinden gerçekleşir. Sonuçta dişi cinsiyet bedeniyle sınırlı kalır, erkek bedeni ise tümüyle yadsınır ve paradoksal bir şekilde, görünürde mutlak bir özgürlüğün bedensel olmayan aracı haline gelir” (Butler, 2012: 59). Bu demektir ki, kadın birey tamamen bedeni üzerinden var olur ve dolayısıyla tanımlanırken, erkek birey cisimsizleştirilir ve zihnin getirdiği bir özgürlük kazanır. Bu noktada şuna dikkat edilmelidir ki, *beden* temel olarak sınırlayıcı ve kısıtlayıcı bir etmen olarak kabul edilir. “Zihin bedene boyun eğdirmekle kalmaz, zaman zaman cisimliliğinden tümüyle azat olma fantazileri kurar” (Butler, 2012: 60). Kadın/erkek ve zihin/beden paralelliğine tekrar bakıldığında, bu ilişki karşımıza cinsiyetler arası bir hiyerarşi olarak çıkar. Kadın (yani beden), erkek (yani zihin) tarafından zapt edilmesi ve kontrol edilmesi gereken bir olgu oluverir. Bununla beraber, zihin için kısıtlayıcı olarak görülen beden de zaman zaman geride bırakılmak, özgürlüğünü tam olarak yaşamak ister. Aynı zamanda kadın üremeyi ve cinselliği de içine alan çeşitli bedensel ve biyolojik özellikleri barındırdığından, erkeğin tamamen geride bırakamadığı bir *sorumluluğu* haline gelir. Dolayısıyla, zihin-beden ayrımını kabul eden ve bu ayrımla erkek/kadın ayrımı arasında paralellik kuran bu düşünce, erkek-kadın arasındaki hiyerarşiyi oluşturmak ve korumak için üretilmiştir.

2.2.1 Toplumsal Bir İnşa Olarak Kadın Bedeni

Kadın-erkek hiyerarşisinin kırılması ve kadının *sözde* biyolojik temeller üzerinden kısıtlanmasını önlemek adına beden yeniden tanımlanır. Kadınların sosyal ve ekonomik rollerinin ve statülerinin bedensellikle kısıtlandığı ve kadınların bedenleri üzerinden tanımlandığı yaygın kanının aksine, bu bölümün en başında belirttiğimiz gibi, kadın bedeni ‘kadın’ın içerisine sıkıştırıldığı toplumsal bir inşadır. Ursula King’in de iddia ettiği gibi, “'doğal', şekillenmemiş haliyle bedenden söz edilemez” (King, 2006: 13). Diğer bir deyişle, kültürel ve sosyal bağlamdan bağımsız olarak bedenler tanımlanamaz. “Foucault’ya göre beden bir söylem içinde belirlenip bu yolla bir doğal ya da asli cinsiyet ‘fikri’ ile donatılmadan önce dikkate değer herhangi bir şekilde ‘cinsiyetlendirilmiş’ değildir. Bedenin söylem içinde

anlam kazanması ancak iktidar ilişkileri bağlamında gerçekleşir" (Butler, 2012: 166-7). Bu alıntıyı açıklamak gerekirse, bedenin anlamlandırılması, bedenin varoluşuyla eşzamanlı olarak gerçekleşmez, çünkü beden anlamıyla birlikte var olmaz. Belirli bir bağlamda belirli söylemlere göre bedene anlamlar yüklenir ve tanımlamalar yapılır. Çeşitli söylemlere göre konumlandırıldığında (örneğin *cinsiyetlendirildiğinde*) ortaya çıkan hiyerarşi ve iktidar ilişkileri yoluyla beden bir bağlama oturtulur ve anlam kazanmış olur. Bu anlam kazanma öncesi bir bedenden söz edilemez, çünkü varlığı ve temsili iktidar ilişkilerine ve atfedilen kültürel ifadelere bağımlıdır. "Bireysel, canlı ve cinsiyetlendirilmiş olarak yaşanan beden daima kendisine tikel bir kimlik ve bedensel disipline ilişkin dinsel-kültürel beden disiplini, davranışı, sağlık ve güzelliği beklentileri yükleyen iç ve dış kuvvetler tarafından şekillendirilir. Bir *tabula rasa* olmak bir yana, bedenlerimiz kültürel inşaların yerleridir" (King, 2006: 13). Başka bir deyişle, beden yalnızca biyolojik ve maddi durumuna göre tanımlanamaz, çünkü tamamen kültür ve birey tarafından üretilir. Örneğin, bir kadın, 'kadın' olarak doğmaz denilmiştir. Bunun sebebi 'kadın' tanımının yalnızca biyolojik özellikler ile sınırlı olmadığı, hatta ve hatta biyolojik özelliklerden çok kültürel normlar ve inşalarla belirlenip işaretlendiğidir. Dolayısıyla beden, kültürel konumlandırılışı, iktidar ilişkileri ve cinsiyetlendirilişinden bağımsız olarak düşünülemez ve var olamaz. Bu nedenle bu çalışmada da bedeni kendi kültürel bağlamında incelemek gerekmektedir.

Kültürel ve toplumsal bir inşa olan bedenin, aynı zamanda maddesel olduğu unutulmamalıdır. "İnsanın sosyal aktör olarak toplumdaki varlık sahnesine çıkmasıyla beden arasındaki bağlantı dikkate alınarak denilebilir ki, beden, insanın insan olarak görünme aracıdır" (Okumuş, 2009: 2). Kişilerin bir toplum içinde var olması, iktidar ilişkileri içinde bulunması ve bunlara karşı çıkması, bedenleri üzerinden gerçekleşen durumlardır. Bu durumlar çeşitli içsel (kişinin kendisi tarafından) veya dışsal müdahalelerle gerçekleşir. Ejder Okumuş, içsel müdahalelere dair şunu yazar: "Burada müdahaleden bahsedilirken elbise biçiminden tutun, süslenmeye, yürür, oturur, susar ve konuşurken el ve ayaklarımızı, bakışımızı ayarlamaya kadar bütün müdahale biçimlerinin söz konusu olduğunu düşünmekteyiz" (Okumuş, 2009: 3). Yani insanın kendisini toplumsal alanda temsil etme biçimlerini kendisinin seçmesinden bahseder. Dışsal müdahalelere dair ise şöyle yazar: "bedenler-arası ilişkilerde özellikle güçlülerin veya yöneticilerin,

devletlerin iktidar alanı olarak bedenlere müdahaleleridir" (Okumuş, 2009: 3). Okumuş'un yaptığı bu içsel/dışsal ayrımı halihazırda kültürel birer inşa olan bedenler için ne denli geçerlidir? Bireylerin bedenlerini 'kendi istedikleri biçimde' temsil edebildiğini varsayan bu görüş, tamamen doğru kabul edilemez. Bireylerin bedenlerini ne şekilde temsil etmek istedikleri ve bedenlerine bu doğrultuda yaptıkları müdahaleler, tamamen bireyin kendi bilinçli seçimlerine atfedilemez. Bireylerin toplumda kendilerini ne şekilde temsil etmelerinin *kabul edilebilir* olduğu, toplumsal ve kültürel normalar ve beklentiler tarafından bireylere doğdukları andan itibaren sunulur. Bu beklentiler ve kurallar, bireyin beden anlayışını şekillendirerek, toplumdan bağımsız seçimler yapmasını engeller. Bireyin toplumun beklentilerine aykırı bir beden temsili yaratması durumunda dahi, bu seçim toplumun beklentileri tanınarak, ancak kabul edilmeyerek yapılmış olur. Dolayısıyla normlara uymamak, bireyin bedeni üzerinden toplumsal yasalara karşı çıkması anlamını taşır ve belirli bir ölçüde bireyin kendisine atfedilebilse de *tamamıyla* içsel bir müdahale değildir.

Esasında dış kaynaklı olan bu içsel ve dışlar müdahaleler, bedenin ne şekilde var olduğunu belirleyen etmenlerdir. Beden, kendisini nasıl 'temsil' ediyorsa, *o* haline gelir. Daha açık olmak gerekirse, bedenin *temsil* ettiği başka bir öz olmadığından, temsil kelimesini kullanmak bu bağlamda yanıltıcı olacaktır. Çünkü bedenin her türlü hareketi ve durumu beden tarafından yerine getirilirken, eşzamanlı olarak bedenin kendisini yaratır. Judith Butler bu durumu *performatif* kelimesiyle açıklar. "Edimler, bedensel hareketler ve arzu bir iç nüve veya töz etkisini üretir, ama bunu bedenin *yüzeyinde*, kimliğin düzenleyici ilkesine işaret etse de onu asla açıktan göstermeyen imleyici yoklukların oyunu vasıtasıyla üretir. Bu tür edim, bedensel hareket ve icralar genellikle *performatiftirler*, yani dışavuruyormuş gibi yaptıkları öz veya kimlik aslında bedensel işaretler ve diğer söylemsel yollarla üretilen ve sürdürülen *üretimlerdir*" (Butler, 2012: 224).

Başka bir deyişle, bedenin her türlü icrası ve hareketi halihazırda var olan bir kişilik veya özün dışavurumu değildir; bedenin her hareketi *performatiftir*, yani bedenin ve bireyin kendisini üretir ve gerçekleştirir. 'İçsel' ve dışsal müdahaleler bedenin hareketleri ve icralarına şekil verir ve dolaylı olarak bireylerin kimliklerini ve bedenlerini üretir.

Bedene yapılan müdahaleler, bedenin bu performatif edimleri üzerinden

bedeni belirli bir sosyal, dini, siyasal ideolojiye göre şekillendirme amacı güder (ve şekillendirir). Okumuş, Aktay'ı alıntılayarak bu durumu şu şekilde açıklar:

> Bu çerçevede bir bedenin bir başka bedene hükmetmesi ve hükmedilen bedenin hükmeden bedenle mücadele etmesi söz konusudur. O halde bu ilişki biçiminin en önemli tezâhürlerinden biri, değişik ideolojilerin, siyasal iktidarların ve dinlerin bedenler üzerinde iktidar yarışına tutuşmaları olarak kendini göstermekte, diğeri ise yarışma zemini olan beden sahiplerinin, kendi bedenlerini başka ideolojilere, dinlere veya siyasal iktidarların istilasına karşı bir mücadele alanı olarak konumlandırmaları biçiminde ortaya çıkmaktadır (Okumuş, 2009: 4).

Diğer bir deyişle, bireylerin bedenleri, devamlı olarak ideolojilerin ideal beden anlayışının gerçekleştirilmek istendiği yapılardır. Birey bu ideolojilerin bazılarının bedenini şekillendirmesine izin verirken, diğerleriyle çatışma halindedir. Dolayısıyla herhangi bir ideolojinin diğerleri üzerinde iktidarını kanıtlaması, bireylerin bedenleri yoluyla gerçekleşir. Önceki bölümde bahsettiğimiz, bireylerin belirli mekânları sahiplenme ve bu mekânlarda iktidar kurma mücadelelerine paralel bir şekilde, bireylerin kendi bedenleri de çeşitli başka bedenler tarafından sahiplenme ve iktidar kurma alanları olarak görülür. Nilüfer Göle, *Modern Mahrem* kitabında şöyle yazar, "Foucault'nun belirttiği gibi mekânın organizasyonu ve bölünmesi yoluyla çalışan beden, tüm iktidar mücadelelerinin çatışma mahallidir" (Göle, 2014: 23). Bedensel düzeyde kazanılan mücadeleler, belirli gruplar ve bireyler yoluyla mekânsal düzeye taşınır. İdeolojilerin hem temsilleri hem de üreticileri haline gelen bedenler, kapladıkları yer ve bulundukları mekânda inşa edilmiş bedenlerine göre hareket ederler ve çatışırlar.

2.3. Kadının Özel Alana Sıkıştırılması

Önceki bölümde kısaca değindiğim kadın bedenine atanmış olan özel mekân ve erkek bedeninin özgür dolaşımına izin veren kamusal mekân farkı, çeşitli ideolojilerin kadın bedenine müdahaleleri ve yukarıda değinilen kadın ile beden ve erkek ile zihin paralelliği düşüncesinin bir sonucudur. Zihni temsil eden erkek çalışma hayatına ve dolayısıyla kamusal alana çıkarken, bedeni temsil eden kadın

evde üremekle ve çocuk bakmakla meşguldür. Bu sözde 'iş bölümü', beraberinde evi ve aileyi barındıran özel mekânın kadınlara ayrılıp, "kamusal mekân olarak tarif eden alanın daha çok erkeklere ait (ya da erkeklerin etkinliklerini barındıran) bir alan" olarak görülmesi ayrımını da getirir (Kılınç, 2006: 20). Bu ayrımı özellikle Türkiye bağlamında inceleyecek olursak, dışsal müdahalelerin en etkililerinden olan *din* unsurunun da gözardı edilmemesi gerekir. Nilüfer Göle'ye göre, "Kadının mahrem alan dışında görünürlüğü, erkeklerin bakışlarına maruz kalabilmesi, İslami kültürün damgasını vurduğu toplumlarda düzeni tehdit eden, 'fitne' unsuru olarak algılanmıştır. Kadınların namusu ile (ki bu namus, dokunulmazlık kadar görünmezliği de içermektedir) toplumun düzeni özdeştir" (Göle, 2014: 101). İslami kültürün ağır bastığı Türkiye'de, kadın, diğer mahrem şeylerle birlikte (aile, özel eşyalar, cinsellik vs.) eve kapatılır. Bunun sebebiyse Göle'nin belirttiği gibi, kadının İslami topluluklarda hem erkeğin hem ailenin hem de toplumun namusunu simgelemesi ve bu simge korunduğu müddetçe sosyal düzenin ve dini inancın da zarar görmeyeceği inancıdır. Kandiyoti'nin de yazdığı gibi, "[K]adın cinselliği üzerindeki toplu denetimin önemli bir nedeni kadının cinsel iffeti ile aile ya da sülalenin şerefi arasında kurulan bağlantıdır" (Kandiyoti, 2015:81). Tam da bu sebepten, mahrem alan dışına çıkan 'fitne' kadınların namusu sorgulanır ve Müslüman kadın idealinden dışlanır. Bu bağlamda Sennett, *Ten ve Taş* kitabında Antik Yunan evlerini ve kadınların bu evlerdeki yerlerini anlatırken şöyle bir benzetme yapar: "Evin içinde klasik Müslüman evinin haremlik-selamlık sistemine benzer bir sistem egemen durumdaydı. Evli kadınlar konukların ağırlandığı oda olan Andron'da asla görünmezlerdi. Andron'da verilen içkili davetlerde sadece kadın köleler, fahişeler ve yabancı kadınlar görünürdü" (Sennett, 2008: 134). Kadının yerinin *içerisi* olarak kabul edildiği böyle bir düzende ister Antik Yunan ister Müslüman Türkiye olsun, dışarıdaki veya dışarıdakilerin erişimi olan alanlardaki kadınlar cinsel olarak serbest, diğer bir deyişle *ahlaksız* olarak görülür. Bu nedenle de içerideki kadınların namuslu olarak, dışarıdaki kadınların ise fahişe olarak etiketlendiği bir düzen ortaya çıkar. Özel alana ait olarak görülen bedenlerin kamusal alana çıkmasıyla bu bedenler de *kamusallaşmış* olarak görülür. Bu etiketleme de iyi-kötü kadın ayrımını ve kamusal alandaki kadınların fahişe olduğu söylemini tekrar tekrar üreterek dışarıdaki kadınların tacizini ve sosyal düzenden dışlanmasını

meşrulaştırır. Böylelikle kadınların içeriye hapsedildiği bu düzen kendi kendini sağlamlaştırarak bozulması neredeyse imkânsız olan bir döngüye girer.

2.3.1. Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Kadınların Kamusal Alana Çıkışı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla başlatılan modernleşme sürecinde, kadınların özel alana ait olduğu görüşünün kaldırılmaya çalışılması öncelikli bir hedef haline gelmiştir. "Kemalizm belki de dünyada devlet iradesiyle medeniyet dönüşümünü hedefleyen ilk harekettir. İslami Doğu ile modern Batı dünyası arasındaki en belvermez farklılığı, yani kadınların tecrit edilmesini hedef almıştır. Kadınların görünürlük kazanması medeniyet değişimini teşhir edecektir" (Göle, 2014: 101). Türkiye Cumhuriyeti'nin 'geri' ve İslami Doğu'yla bağlarının koparılmasında ve modern yeni bir Türkiye kurulmasında, kadınların kamusal alana erişiminin sağlanması bir simge haline getirilmiştir. Bu simgeyi, Atatürk'ün evlatlık kızı Sabiha Gökçen'den yola çıkarak yorumlayan Yeşim Arat şunları yazar:

> Mecazi anlamda bakıldığında, eğer modernleşme projesinin amacı Batılılaşmaya dönük liberal, demokratik ve laik bir toplum yaratmak idiyse, kadın bir pilot bütün bunların habercisidir. Bu Türkiye için yeni bir imaj, ülkenin kadınları için de özendirilecek yeni bir modeldir... Ayrıca, yeni bir yönetim biçiminin ve laik bir etosun yaratılmasında kadınların demokratik katılımını ifade eder; çünkü Müslüman muhalefet kadınların kamu alanında aktif rol almasını desteklemez. (Arat, 2010: 85)

Müslüman muhalefetin desteklediği kamusal ve özel alandaki kadın-erkek ayrımının geride bırakılışını, Sabiha Gökçen özellikle erkeklere atfedilen bir meslek olan asker pilotu oluşuyla, okumuş, başı açık, meslek sahibi Batılı temsili bir kadın imajı çizerek sembolize eder. Yeni modern Türk kadınlarının takip edebileceği bir rol model haline gelir. Seçil Aslan'a göre, "[E]rken Cumhuriyet döneminde 'batılılaşma ve modernleşme' çabaları kadınların kamusal alana girmesini 'gerektirmiştir'. Çünkü kadının iş gücüne ihtiyaç vardı" (Aslan, 2008). Kazanılan savaşlar sonrasında ülkenin ekonomik kalkınması ancak kadınların da katkısıyla gerçekleşebilirdi. Ancak kadının modernleşmesi ve kamusal alana çıkmasının teşviki yalnızca ekonomik sebeplere dayandırılamaz. Yeni kurulan cumhuriyete hizmet

etmek ve bu süreci hem maddi hem manevi olarak desteklemenin yanı sıra, kadın-erkek eşitliğini sağlama ve hatta kadını modernleşen bir ülkenin simgesi haline getirme amaçları da bu sürece dahildir. "Cumhuriyetin kurulması ile birlikte kadın kamusal alanda tanımlanmaya, tebaadan yurttaşlığa, aile yaşamında ise eşit haklara sahip bir eşe dönüşmeye başlamıştır" (Günindi Ersöz, 2015: 92). Dolayısıyla, kadının yalnızca ek işgücü olarak görüldüğü iddia edilemez. Kadının hem sosyal hem siyasi hem de ekonomik alanda hak ve söz sahibi olması amaçlanmıştır.

Ancak Kemalist modernleşme süreci, toplumdaki kadın-erkek eşitliğini tam olarak çözememiştir. Aysel Günindi Ersöz'e göre:

> Cumhuriyet'in resmî ideolojisi kadının kamusal alana çıkmasından ve meslek sahibi olmasından yanadır. Ancak, dönemin kadın konusundaki algılamasına biraz daha yakından bakıldığında, gelenekselci kalıp ile modernleşmeci kalıp arasında, toplumsal cinsiyet rolleri açısından temel bir farklılık olmadığı görülmektedir. Batıcı model, kadına özel alandaki 'doğal görev' ve sorumluluklarının yanı sıra, toplumsal alanda da fedakârlık ve sorumluluk yüklemektedir. Bu durum, kadınları 'çifte yük'le karşı karşıya bırakmış, rol çatışmalarına neden olmuştur (Berktay, 2006:109'dan aktaran Günindi Ersöz, 2015: 92-3).

Diğer bir deyişle, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri değiştirilememiş, kadının özel alandaki görevleri (çocuk doğurma, emzirme, çocuk bakma, yemek yapma, temizlik yapma vs.) aynı kalmıştır. Ayrıca buna ek olarak, 'modern' kadın imajını okuyarak ve meslek sahibi olarak kamusal alanda koruması, ülkesine 'faydalı' olması beklenmeye başlanmıştır. Bu da kadınların özellikle özel alanda erkeklerle eşitliğini sağlayamamakla birlikte, kadınlara öncekinden daha büyük sorumluluklar yüklemiştir. Aslan'ın da belirttiği gibi:

> Bu yeni durum yani ücretli iş yaşamında yerlerini alışları kadına ahlaki yönden biçilen rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımı değiştirmemiştir. Kadınlar hala "anne ve eş olarak" çocuk yetiştirmek, ev işleri yapmak gibi geleneksel rolleriyle tanımlanmaktadır. Kadının hane içi geleneksel rollerinin kamuya taşınması onların iş yaşamına daha en baştan dezavantajlı girmesine neden olmuştur (Aslan, 2008).

Başka bir deyişle, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin özel alanda devam etmesi gerçeğinin yanı sıra, Aslan'ın iddiasına göre bu roller kadınların kamusal ve iş hayatlarına da taşınmıştır ve sosyal-ekonomik statülerinden ya da yaptıkları işten ziyade birer 'anne' ve/veya 'eş' olarak tanımlanmaya devam etmişlerdir. Hem iş yaşamlarına ek olarak özel alanda bu rollerini yerine getirmelerinin gerekmesi nedeniyle, hem de kamusal alanda ve iş yerlerinde kendilerine aynı rolün biçilmesi ve erkeklerin eşitleri olarak görülmemeleri nedeniyle, kadınlar çalışma yaşamlarında ve kamuya katılımlarında geri planda kalmak zorunda kalmışlardır. Buna örnek olarak kadınların evlenmeleri ve çocuk doğurmaları hala beklenirken, doğurma ve emzirme gibi 'kadınlık görevleri'nin kadınların kamusal alandaki görünürlüklerini ve iş yaşantılarını kesintiye uğratması verilebilir. Dolayısıyla bu da iş yaşamında başarılı ve istikrarlı olmayı ve bir erkekle denk olabilmeyi hedefleyen bir kadının, bir aile kurmak ve çocuk doğurmaktansa işine odaklanması, yani fedakârlık etmesi anlamına gelmektedir. Bir erkek bu seçimi yapmak zorunda kalmazken, bir kadının yapmak zorunda oluşu, toplumsal cinsiyet rollerinde hiçbir değişiklik olmadığını ve bu roller değişmedikçe kadınların ekonomik ve kamusal alanda hedeflendiği üzere erkeklerle eşit olamayacağını göstermektedir.

Cinsiyet rollerinin korunmasının toplumsal etkileri dışında, kadınların kamusal alana çıkışları zaman zaman *devlet* eliyle de engellenmiştir. Dolayısıyla kadınların kamusal alandaki hak ve görünürlüklerinin erkeklerle eşit olamayışı, yalnızca toplumsal cinsiyet rollerinden ve toplumdan değil, modernleşmeci görünen yönetimin icraatlerinden de kaynaklıdır. "Kemalist modernleşme projesinde üzerlerine düşeni yapan kadınlar kamu alanında erkeklerle eşit olmaya çalışıyorlardı, ama bu alanda kadın bağımsızlığının kesin sınırları vardı... kadın eylemleri Batılılaşmacı otokratik devletin dayatmalarıyla kuşatılmıştı" (Arat, 2010: 89-90). Yeşim Arat, devletin kadınların kamusal görünürlüklerine getirdikleri kısıtlamalara ve baskılara örnek olarak 1923'te Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulmasına izin verilmemesini ve kurulan Türk Kadınlar Birliği'nin de 1935'te kapatılmasını verir. Dolayısıyla denilebilir ki, devlet eliyle modernleştirilmeye ve kamusal alana çıkarılmaya çalışılan kadınlar, yine devlet eliyle belirli alanlara sıkıştırılıyor ve kısıtlanıyorlardı. Arat'ın verdiği örnekler, devletin doğrudan, görünür olarak ve kadınları gerçekten kısıtlama amacı güden uygulamalardı. Bunların dışında, yine devletin kadına yüklediği ve temelinde kadının özgürleşmesi amacının güdüldüğü

bazı uygulamalar da kadının kamusal alandaki özgürlüğünü ve görünürlüğünü kısıtlıyordu.

En görünür olarak kadınlar üzerinden yürütülen modernleşme süreci, başka bir deyişle kadınların modern Türkiye Cumhuriyeti'nin sembolü haline getirilmesi, beraberinde bazı sonuçlar getirmiştir. Kadınların üzerine özel alanda yüklenen modern Türkiye Cumhuriyeti'ne faydalı bireyler yetiştirme ve halihazırda var olan aile içi 'kadınlık' görevlerinin yanında, kamusal alanda da modernleşmenin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcileri olmaları ve ülkedeki diğer tüm kadınlara ve yeni jenerasyonlara rol-model olmaları görevleri de yüklenmiştir. Yukarıdaki alıntıda Aslan'ın bahsetmiş olduğu gibi, kadınlara biçilen ahlaki roller, iş yaşamlarında da sürmektedir. Kadınlar, daha önce bahsettiğimiz üzere, çoğunlukla İslami kültürün ağır bastığı bir topluma sahip olan Türkiye'de kendi namuslarını kanıtlamakla ve bu sayede simgeledikleri "toplumun düzeni"ni de korumakla halihazırda yükümlüyken, buna yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin namusu da eklenmiştir (Göle, 2014: 101). Daha açık olmak gerekirse, modern, Batıcı ve laik bir Türkiye imajı, ahlakın ve namusun kaynağı olduğu savunulan Müslümanlık ve İslami pratikleri devletin dışına taşımayı gerektirdiğinden, hala Müslüman olan halkın din ve ahlakın 'elden gittiği' endişelerinin giderilmesi gerekmekteydi. Bu da İslam'ın resmin dışında kalmasıyla ve ahlak ve namusun var olmak için İslami bir devlet anlayışına ihtiyaç duymamasını kanıtlamakla olacaktı. Deniz Kandiyoti bu konu hakkında şöyle yazar:

> Cinsiyet temelinde kesin şekilde ayrışmış, erkek şerefinin kadınların davranışıyla yakından bağlı olduğu bir toplumda, kadınların kamu yaşamına katılmaları ancak, saygınlıklarını koruma ve erkeklere kendilerini cinsel nesne olarak sunmama yönünde verdikleri kuvvetli işaretlerle mümkün olabilirdi. Cumhuriyetin peçesiz 'yeni kadın'ı, kimliğine yeni sınırlar çizen davranış kuralları benimsendi: Koyu renkli kostüm, kısa saç ve makyajsız yüz (Kandiyoti, 2015: 196).

Modern, eğitimli ve meslek sahibi Türk kadını, erkeklerin baskın olduğu ve toplumsal cinsiyet rollerinin hala hüküm sürdüğü bir ülkede erkekler tarafından saygı duyulmak ve ciddiye alınmak adına kamusal alanda aynı zamanda ahlakı ve namusu temsil etmeliydi. Bunu da davranışlarından dişiliklerini arındırarak ve kılık kıyafetlerini 'cinsiyetsiz'leştirerek yapabilirlerdi. Kılınç'a göre, "[K]adın imgesinin

kuruluşu ve ulusun simgesi olarak resmedilmesi kadın bedenini idealleştirirken onu aynı zamanda belirli *moral* sınırlar içine hapsetmiştir... Kısaca söylemek gerekirse, ulus devletin inşası, cinsiyet rollerinin de inşasıdır" (Kılınç, 2006: 18). Diğer bir deyişle, kadınların ulusun sembolü olmasıyla birlikte, ulusun barındırması amaçlanan özellikler de birer görev olarak kadınların omuzlarına yüklenmiştir ve ulus devletin inşası, yeni bir kadın modelinin de inşasına sebep olmuştur. Bu yeni kadın, 'ahlaklı ve namuslu', cinsellik barındırmayan, iyi bir anne ve iyi bir yurttaş olmalıdır.

Bununla birlikte, bu yalnızca devlet tarafından dayatılan bir rol değil, aynı zamanda kadınların da kamusal alana çıkarken bilinçli olarak uyguladıkları bir stratejiydi. "'Modern' kadın kendini yeni bir konumda, kamusal alanda rahatsız edilmeden ya da zorlanmadan çalışabilmesine izin veren yeni bir işaretler ve kalıplar dizisi kurma durumunda buldu" (Kandiyoti, 2015: 237). Kadınların iş hayatına atılmasının ve çarşafın kalkmasının getirdiği bu yeni durum, kadınları görünüşlerinde ve kamusal alandaki davranışlarında da yeni alışkanlıklar ve stratejiler bulmaya itmiştir. Aslan'a göre, "[K]adınlar ailelerinin namusuna söz getirmemek için kamusal alana dişiliklerini evde bırakarak çıkmışlardır. Zira onlar erkeklerin ilgisini çekebilecekleri düşüncesiyle cinsel kimliklerinin ötesinde davranmak ve dişiliklerini saklamak zorundadırlar" (Aslan, 2008). Kadınlar kamusal alana çıkmış ve iş hayatına karışmış olsalar da bunu dişiliklerini ve cinsel kimliklerini *saklayarak* yapma ihtiyacı hissetmişlerdir. "Bu nedenle, dişiliğin denetim altında tutulması ve cinsel tevazu, 'modern' kadının simgesel zırhının parçası ve bileşeni haline geldi" (Kandiyoti, 2015: 238). Dolayısıyla, kadınların kamusal alanda özgür dolaşımı, hem ulus-devletin temsil ihtiyacından, hem de kadınların (halen erkek egemen olan toplumun gerektirdiği) bireysel seçimlerinden dolayı pek söz konusu olmamaktadır. Sebebi ne olursa olsun (bireysel / toplumsal / ulusal), erkeklerin bölgesi olarak görülen kamusal mekân, bir anlamda kadınların da katılabilmek için 'cinsiyetsiz'leşmelerini, ve hatta mekânın erilliğine uyum sağlayarak maskülenleşmesini gerektirmiştir.

Buraya kadar tartışılan kadın-erkek eşitliğinin sağlanamamasının temel sebepleri (toplumsal cinsiyet rollerinin korunması ve hatta kamusal alana yansıtılması, devlet eliyle kadın girişimlerinin engellenmesi, kadınların kamusal alanda cinselliklerinden ve hatta cinsiyetlerinden arınmak zorunda bırakılması) her ne kadar Türkiyeli kadınların iş ve kamusal yaşama dahil oluşunu zorlaştırmışsa da, Kemalist modernleşme sürecinin, kadınlara vatandaşlık haklarının verilmesinin, ve

kadınları iş ve kamusal hayata katma çabalarının Türkiye üzerinde büyük bir etkisi olduğu yadsınamamaktadır. Arat'a göre, "Kamu alanında kadınların bağımsız eylemlerinde sınırlamaların var olmasına karşın, Kemalist söylem, kadınların kamu alanında erkeklerle eşit olduğu savına meşruiyet sağlamıştır. Kamu alanına girmeyi başarabilenler bu ayrıcalıklı eşitlikten yararlanabilmişlerdir" (Arat, 2010: 90). Arat'ın da belirttiği gibi tüm kadınlar için eşitlik sağlanamadığı ve devlet hala kadınları kısıtladığı halde, bu girişim kadınlar için bir fırsat yaratmış, kadınların kamusal mekânda görünür olabilmeleri için bir zemin hazırlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların kamusal alana çıkış mücadeleleri ve tecrübeleri böyleyken, günümüze bakıldığında da benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. İzleyen başlıkta günümüz Türkiye'sinde toplumsal cinsiyet rollerinin yansımasında kadınlık ve kadın bedenine dair algılar üzerinde durulacaktır.

2.4. Günümüzde "Kadınlık" Anlayışı ve Cinsiyet Rollerinin İçselleştirilmesi

1980'li yıllarla birlikte ortaya çıkan başörtülü-türbanlı kadınların kamusal alana çıkma tartışmaları, kamusal/özel alan ayrımı ve kadınların yeri tartışmalarının devamı getirilmiştir. "2000'li yıllarla birlikte özellikle başörtüsü nedeniyle kamusal alan dışında tutulan ve bunu başta eğitim hakları olmak üzere birçok haklarının gasp edilmesi anlamına geldiğini söyleyen ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmak isteyen kadınlar önce AK Partiyi iktidara taşımış, bu iktidar ile de kadınların kamusal alanlardaki görünürlüğü artmıştır" (Günindi Ersöz, 2015: 94). İktidar partisi kadınların dini kimliklerini kamusal alanda da yaşayabilmelerine ortam sağlayarak, kadınların kamusal alana katılımının artmasına olanak tanımıştır. Her ne kadar kadınların kamusal alandaki varlıklarını arttırmışsa da toplumsal cinsiyet rollerini ve kadına biçilen *görevleri* fazlasıyla vurgulamaya devam etmiştir (Sadece günümüz iktidarı değil, her dönemde bu vurgular olmuştur.) Kadınlara yüklenen görevlere ve misyonlara örnek olarak çekirdek ailenin kutsanması, kadınların annelik görevlerinin önemsenmesi ve devamlı olarak hatırlatılması, "kürtaj" karşıtı söylemler ve "en az üç çocuk" beklentisi verilebilir. Tüm bu görevler kadının kamusal alana çıkışı karşısında birer engel niteliği taşıyarak, kadınları eve ve özel alana mahkûm eder. Dolayısıyla, iktidar partisinin söylemleri ve pratikleri bu anlamda birbirlerini

tutmamaktadır. Günindi Ersöz'e göre, "21. yüzyıl Türkiye'sine iktidarı elinde tutanların söylemleri üzerinden baktığımızda bir cinsiyetin doğaya yakınlığı temelinde özel/ kamu ayrımında çok da yol kat etmediğimiz anlaşılmaktadır. Kadınlar doğal ve bedeni özellikleri dolayısıyla çocuk doğurma ve yetiştirmeleri nedeniyle kamusal alandan dışlanmaya, özel alanla sınırlandırılmaya çalışılmaktadırlar" (Günindi Ersöz, 2015: 96-7). Sonuç olarak günümüzde hala kadınların kamusal alanda özgür dolaşımı tamamen sağlanamamış, toplumsal cinsiyet rolleri ve görevleri korunmuş ve devlet ve toplum kadınları özel alana kapatmaya çalışmaktadır.

Bu toplumsal düzen ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, kadınların en önemli görevleri olarak çocuk doğurma, çocuk bakımı ve ev işleri görülürken, erkeklere ise çalışıp para kazanmak görevi biçilmiştir. Gül Aktaş, kadın-erkek rolleriyle alakalı olarak TÜİK tarafından yapılan anketler ışığında şunu yazar, "Yapılan bu çalışmalar göstermiştir ki kadınlar, evde çocukların bakımına ve ev içi sorumluluklara yönelik görevleri kendi doğal görevleri olarak algıladıkları için erkeklere göre kendilerini daha değersiz ve önemsiz görmektedirler" (Aktaş, 2013: 55-6). Bu değersizlik ve önemsizlik hissi de geleneksel aile yapısıyla ve toplum içinde devamlı olarak onaylanarak tekrar etmesiyle nesiller boyunca aktarılarak devam etmiştir. Aktaş şu şekilde devam eder, "Kadın ya birinin kızı ya da karısıdır; tek başına var olması neredeyse mümkün değildir" (Aktaş, 2013: 56). Kadının bu bir erkeğe bağımlı olduğuna inanma/bağımlı bırakılma durumu da kamusal alana çıkışını engelleyen faktörlerden biridir. Kadın, özel alanı bırakıp kamusal alana (ya da iş hayatına) adımını attığında, geleneksel anne ve eş etiketinden tamamen olamasa da kısmen sıyrılır ve bir erkek üzerinden (eş ya da baba) anlamlandırılamadığından, kamusal alanda yalnız ve savunmasız hisseder. Yukarıda bahsedilen kadınların aile namusunu ve hatta ulusun saygınlığını temsil etmesine ek olarak, kadının omuzlarına binen bir diğer ağır yük, *kendisini* temsil etmesinin gerekliliğidir. Erkekler üzerinden değerlenen ve tanımlanan kadınların, kamusal mekâna çıkışlarıyla beraber karşılaştıkları en büyük sıkıntılardan biri olmaktadır. Kendisini halihazırda değersiz gören kadın, kamusal alandaki var olma biçimini, kamusal alana hâkim olan ve kendisinin de değerli gördüğü maskülenliğe göre şekillendirir. "Sonuç olarak modernleşen toplumumuzda ve bugün postmodern olduğu ileri sürülen toplumlarda bile kadınlar, diğer toplumsal kurumlarca pekiştirilmeye devam eden ataerkil

değerleri içselleştirerek, kimliklerinin parçası haline getirmekte, kişisel ve sosyal kimliklerini biçimlendirmekte ve ataerkil değerlerden hemen kurtulamamaktadır" (Aktaş, 2013: 59).

2.4.1. Kadınlar Arasında Sınıfsal Farkların Bedenselliği

'Kadınlar', bu noktaya değin bütünsel bir kategori olarak anılmış olsalar da toplumsal cinsiyet rolleri nasıl bir kadın-erkek ayrımı çiziyorsa, farklı kadınlık anlayışları ve rolleri de kadınlığın farklı hallerini üstlenen kadınlar arasında belirli ayrımlar yaratmaktadır. Bu ayrım, çoğunlukla sosyoekonomik sınıflarla paralellik gösteriyor, ancak tamamıyla bu sınıflara bağlı olduğu söylenememektedir. "Sınıfsal ayrım, sahip olunan ekonomik sermaye ile belirlenen sabit bir sınır değil, sembolik mücadelenin yürütüldüğü bir çatışma alanıdır – farklı toplumsal gruplar, kültürel ve sembolik sermayelerini kabul görecek norm ve değerlere ve toplumsal bölünmeye ilişkin görüşlerini empoze etmek için işe koşarlar" (Özyeğin, 2010: 16). Başka bir deyişle, kadınlar arası sınıfsal ayrım kadınların arasındaki kültürel ve sosyal çatışmalara işaret eden bir olgudur. Mekân bölümünde bahsetmiş olduğumuz farklı sosyal, kültürel, etnik ve dini grupların farklı bölgelerde iktidar kurmaları ve kendilerini farklı bölgelere ait hissetmeleri gibi, kadınlar içindeki farklı sosyal, kültürel, etnik ve dini gruplar da farklı kadınlık hallerini üstlenirler ve birbirleri arasında devamlı bir mücadele halindedirler. Bu da sınıflar arası iktidar mücadelelerini oluşturmaktadır.

Kadınlar arasındaki sınıfların oluşumunda en önemli faktör, beğeniler ve değerlerdir. Her bir grubun beğenileri ve değerleri, iktidar için farklı alanlarda çatışmaktadır. "Sınıflar, kendilerini üyelerinin belirli beğenileri içselleştirmeleri ve sergilemeleri ile yeniden üretirler. Bu beğeniler, toplumsal ayrımların işaretlerine dönüşür. Bu beğenilerin kaynağında, beden ve ev vardır. Örneğin, beğeni bedene yazılmıştır ve bedenin boyutları, tavırları, yeme içme, yürüme, oturma, konuşma ve jestlerinde görünür hale gelir" (Özyeğin, 2010: 16). Dolayısıyla, farklı sınıfları işaretleyen beğeniler ve değerler, içselleştirilerek kadınların kendilerini sunuş biçimlerinin bir parçası haline gelir. Bedensel işaretler yoluyla (tavırlar, giyiniş, konuşma vb.) sınıfsal ayrımlar ve gruplar arası farklar hem görünür hale gelir hem de

devamlı olarak yeniden üretilir. Bu ifadeden şu sonucu çıkarmak mümkündür; sınıfsal farklar sergilenerek oluşturulduğundan ötürü, kadınların hangi sınıfa ve gruba mensup olduğu bedenleri (davranışları ve görünüşleri) üzerinden gözlemlenmektedir.

Daha önce de değinildiği üzere, kadınların kimliklerinin ve öznelliklerinin inşasında "namus" ve "saygınlık" en önemli faktörlerden ikisidir olmaktadır. Kadının davranışları, giyinişi ve konuşmaları, kamusal alanda başkaları tarafından nasıl algılanmak istediğine göre şekillenmektedir. "Skeggs ... işçi sınıfından kadınların, bir toplumsal norm oluşturan orta sınıf değerleri ve orta sınıf kadınlarının gözünden kendilerini gördüklerini söyler. Kendini ve başkalarını algılama hiçbir zaman değer yargılarından ayrı değildir ve bu kadınlar sürekli olarak gerçek ya da imgesel başkalarının değer yargılarının farkındadırlar" (Bora, 2013: 45). Diğer bir deyişle, kadınlar arasındaki iktidar ilişkileri ve başkalarının kişiden ne beklediği, kadının öznelliğini ve kendini sunma biçimini önemli derecede etkilemektedir. Farklı sosyoekonomik sınıflara mensup kadınlar arsındaki iktidar ilişkisi, bu etkilenme sürecine dahildir. Kendilerinin mensup olduğu sınıfın üstündeki ve altındaki sınıflarda görülenlerin değer yargılarına göre kendilerini konumlandırırlar. Bahsedilen değerler ve beğenilerin içselleştirilmesi yoluyla sınıfsal farklılıkların yeniden üretimi, tam olarak bu sistemin bir sonucu olmaktadır. Kadının kendisini farklı sınıflar arasında ve/veya bir sınıfa mensup olarak konumlandırması, beğenilerini ve değerlerini benimsemesi ve sergilemesi, her zaman diğer gruplar ve sınıflara bir tepki olarak ya da onlardan etkilenerek ortaya çıkan bir durumdur. Kadının kendisini "saygın" olarak sunma arzusu kendi sınıfının değerleri çerçevesinde okunmalıdır. Çünkü bir sınıfın veya grubun "saygınlık" anlayışı da diğer gruplar üzerinden tanımlanır.

Ara Sonuç

Bu bölümde değinilen noktaları birbirleriyle ilişkilendirerek yeniden sunmak, bir sonuca varmak ve bu araştırma için kullanılan yöntemi açıklamak açısından faydalı olacaktır. Kültürel bir inşa olan kadın bedeni, toplumsal "kadınlık"

anlayışlarına göre, diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak oluşturulmuştur ve bunlardan bağımsız olarak düşünülemez. "Kadınlık", çoğunlukla bütüncül ve homojen bir kategori olarak görülse de kadınlar arasında oluşmuş sosyal, kültürel, ekonomik grupların sahip olduğu farklı beğeniler ve değerler, ortaya farklı kadınlık hallerinin çıkmasına sebep olmaktadır. Cinsiyetlendirilmeyle beraber ortaya çıkan iktidar ilişkileri yoluyla anlam kazanan kadın bedeni, nasıl erkek bedeniyle karşıtlığı üzerinden anlamlandırılıyorsa, toplum içerisindeki farklı kadınlık halleri de birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden anlamlandırılır, değerlendirilir ve var olur. Ancak tüm bu tanımları ve kategorileri güç ilişkileri ve kültürel inşalar üzerinden yaparken, bedenin maddeselliğini de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Kişilerin öznelliklerini sunuşları ve toplum içinde var oluşları beden üzerinden gerçekleşir. Dolayısıyla, beden, aynı zamanda bir iktidar mücadelesi alanıdır. Toplumsal kurallar, beklentiler ve farklı ideolojilerin müdahaleleri, bedenin edimlerinin performatif doğası ile bedeni oluşturduğu kadar kimliği de oluşturur. Dolayısıyla bedenin maddeselliği, davranışları ve hareketleri, hem içselleştirilen beğenileri ve değerleri (ve dolayısıyla mensup olunan sınıfı / grubu), hem de bu değerlerin ve müdahalelerin oluşturduğu kimliği barındırır.

Toplumda, kadının *namusu* simgelemesi ve *mahrem* oluşu, aynı zamanda bedensel olarak görülmesi ve dolayısıyla biyolojik nedenlere dayandırılan aile içi görevleri, kadının iç mekâna sıkıştırılmasına temel oluşturmaktadır. Cumhuriyet ile birlikte ve sonrasındaki dönemde her ne kadar kadını kamusal alana çıkarma çalışmaları yürütülse de toplumsal cinsiyet rollerinin değişmemesi, devlet ve toplum eliyle kadının kamusal alanda örselenmesi ve kadına yüklenen yeni ahlaki görevler, bunun tamamen başarılmasını engellemiştir. Ancak, kadınların kamusal alana katılımlarını destekleyen uygulamalar sayesinde, bu engellere rağmen bazı kadınlar (dişiliklerini gizlemek pahasına) bunu başarabilmişlerdir ve "bu ayrıcalıklı eşitlikten yararlanabilmişlerdir" (Arat, 2010: 90). Bu nedenle, her bir kadının "kadınlık" hali ve dolayısıyla kamusal mekâna katılım derecesi ve şekli farklıdır. Buna şu da eklenmelidir ki, önceki bölümde bahsedildiği gibi her mekânı sahiplenen ve orada rahat hisseden sosyal, kültürel, etnik, dini grup farklı olduğundan ve kadınlar arasında da farklı sosyal, kültürel, etnik, dini gruplar bulunduğundan, her bir kadının *hangi mekânlarda* rahat hissedeceği ve nispeten kolayca kamusal alana karışacağı da yine o kadının grubuna ve kişisel geçmişine bağlı olmaktadır. Kılınç'a göre, "Farklı

tahayyüller, aynı kolektif imgelem içinde bulunabilecek farklı *ideal* kadın kimlikleri, ancak kadınların gündelik yaşamını örüntüleyen *alanlar* üzerinden yapılacak bir araştırmayla deşifre edilebilir" (Kılınç, 2006: 22). Bu alıntıdan yola çıkarak şu denilebilir ki, farklı "kadınlık" hallerinin farklı kamusal mekânlarda nasıl sergilendiğini ve oluşturulduğunu görmek, toplum içerisindeki bu farklı kadın *idealleri* hakkında (ve mekânlarla etkileşimleri hakkında) pek çok ipucu sağlamaktadır. Bu araştırmada kullanılacak yöntem de farklı kişisel tarihlere sahip farklı kadın kimliklerinin, çeşitli birbirinden farklı kamusal mekânları ne şekillerde (birbirine benzer veya birbirinden farklı) kullandıklarını gözlemlemek olacaktır. Tezin ampirik çalışmasına geçmeden önce, izleyen bölümde kamusal mekânda hareketi belirleyen unsurlar, kadınların kamusal alanda ne şekilde ve nasıl önlemlerle yer aldıkları; kadınların kamusal alanda var olabilmelerinin çerçevesini oluşturan korku ve saygınlık kaygısı ile birlikte kadınların kamusal alanda bulunma hakları tartışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMUSAL MEKÂNDA HAREKET

3.1 Kamusal Mekânda Hareket

Birinci bölümde bahsedilen mekânın bireylerin ilişkilerinden etkilenerek şekillenmesi, aynı zamanda bireylerin de mekânların taşıdığı anlamlardan etkilenmesi ve bu karşılıklı etkileşimin siyasi oluşu, bu etkileşimin birey bazındaki yansımaları üzerine çeşitli çıkarımlar yapmak adına bireylerin mekân içerisindeki hareketlerini (bilinçli veya bilinçsiz) inceleme ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Gillian Rose'a göre, "İnsanlar ve objelerle günlük etkileşimleri yoluyla, bireyler belirli türlerde bilgiler ediniyor –bilinçli, altbilinçsel ve ideolojik- ve bu bilgilere dayalı olan daha sonraki hareketleri de bir sosyal yapıyı yeniden oluşturuyor" (Rose, 1999: 58). Dolayısıyla, insanların mekân özelinde edindikleri bilgiler, görüşler ve anlamlar, hareketlerini etkiliyor ve bu etkileşim var olan yapıyı gözler önüne serdiği gibi devam da ettiriyor. Bu mekân siyasetine *kadın* üzerinden yoğunlaştığımızda, mekânların ve sosyal ilişkilerin kadın bedeni üzerindeki müdahalelerinin, halihazırda bir beden olarak görülen ve bedeni üzerinden tanımlanan kadının mekân içerisindeki hareketlerinden bağımsız düşünülemeyeceğini, kadın bedeninin de iktidar mücadeleleri barındıran bir *mekân* olarak görev yaptığı düşüncesiyle paralellik kurarak kabul edebiliriz. Diğer bir deyişle, alanlarda bedenleri üzerinden varolan kadınlar, mekân bağlamında çeşitli ideolojilerin ve anlamların müdahalesiyle kendilerini gerçekleştiriyor ve davranışları yoluyla kendi uydukları sosyal yapıyı yeniden üretiyorlar. Çeşitli sosyal grupların sahiplendiği mekânlar, diğer bir deyişle bu grupların 'konfor alanları', bu alanda bulunan gruba dahil olan ve olmayan insanların hareketlerini nasıl etkiliyor? Özellikle yeri özel mekân, yani ev olarak görülen kadın, kamusal mekâna ne derece ait hissediyor ve bu onun beden hareketlerine nasıl yansıyor? Bu hareketlerin irdelenmesi yoluyla, kadınların bulundukları mekânlara ne derece ait hissettiklerini ve bu mekânda bulunma ve mekâna erişim haklarını nasıl değerlendirdiklerini anlayabilir miyiz? Aynı zamanda farklı sosyal, kültürel ve ekonomik geçmişlere sahip kadınların ve farklı "kadınlık" hallerinin hareketleri ve alan kullanımları farklı kamusal mekânlarda nasıl çeşitlilik

gösteriyor? Bu bölümde kadınların kamusal mekânlardaki beden hareketleri, kadınların şiddet korkusu ve kadın bedeni üzerindeki görünür veya görünmez kısıtlamaları ele alarak bu soruları cevaplamaya çalışacağız.

3.2 Kamusal Alanda Kadının Görünürlüğü

Kamusal alanda kadınların davranışlarını inceleme fikri, günlük ve rutin aktivitelere odaklanmayı gerektiriyor. Rose'a göre, "kadınlar tarafından izi sürülen günlük rutinler asla önemsiz değildir, çünkü günlük hayattaki sıradan ve önemsiz görünen olaylar, kadını sınırlandıran ve kısıtlayan güç yapılarına bağlıdır. Kadınların günlük aktiviteleri üzerindeki sınırlandırmalar, toplumun kadınlardan ve yaptıklarından beklentileri tarafından şekillenir" (Rose, 1999: 50-1). Kadınlar, erilliğin hâkim olduğu kamusal alandan dışlandıkları ve bu nedenle güç ve prestij alanlarında önemli bir varlık sağlayamadıkları için, kadınların hayatlarını ve hareketlerini incelemek, yine erilliğin kadınlara dayattığı ve bedenlerine müdahalede bulunarak yapılandırdığı "günlük" ve "sıradan" olana dikkat etmeyi gerektirir. Dolayısıyla, kadınların gündelik rutinlerini kamusal alanda nasıl yürüttükleri, bu bölümde incelenecek olan *hareket* konusunda yukarıda sıraladığım soruların cevaplanmasında birincil gözlem alanı ve objesi olacaktır. Çünkü Rose'un da yazdığı gibi, "Gündelik, erkek egemenliğin (yeniden) yaratıldığı ve mücadele ettiği bir sahnedir" (Rose, 1999: 51). Daha açık olmak gerekirse, kadınların daha çok yer bulduğu "gündelik", esas olarak erkek egemenliğin mekânı ve "konfor alanı"dır. Bu alanda kadınları ve hareketlerini incelemek de farklı "kadınlık" hallerini ve kadınların beden kullanımlarından yola çıkarak hangi mekânlara kendilerini ait hissetmediklerini ve hangi mekânlarda istenmediklerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

İkinci bölümde değinilen kadının beden, erkeğin ise zihinle ilişkilendirilişi ve dolayısıyla erkeğin cisimsizleştirilerek zihnin beraberinde getirdiği bir özgürlük kazanışı, erkek ve kadının mekândaki hareket özgürlüğünü de belirli ölçüde düzenlemiştir. Simone de Beauvoir'ın da belirttiği gibi, "Mutlak bir insan tipi vardır, eril olan. Kadının yumurtalıkları ve rahmi vardır: bu özellikler kadını öznelliğinin içerisine hapseder, kendi doğasının sınırları içerisinde tutar... Erkekse bedenini

nesnel bir şekilde kavradığına inandığı dünyayla doğrudan ve normal bir bağlantı içerisinde olduğunu düşünür" (Rose, 1999: 88). Diğer bir deyişle, kadının cinsel organları ve özellikleri nedeniyle nesnel düşünemediği ve kendisini kısıtlayan bu özellikleri (cinsiyetliliği) yüzünden dünyayla doğrudan ilişkilenemediği düşünülürken, erkeğin de bu özelliklere sahip olduğu ve cinsiyetli olduğu gözardı edilerek, erkek bedeni erkeğin düşünme kabiliyetinden bağımsız ve etkisiz bir *norm* olarak görülür. İkinci bölümde de bahsedilen, bedenlerin sosyal bir inşa oluşu, bu cinsiyetlilik ve bedenlilik paradoksunu erkek egemen bir yapının oluşturduğunu ve devam ettirdiğini gözler önüne seriyor. Bedenlerin inşasının, bedenin hem baskılanmasını hem de sahiplenilmesini içerdiği düşünülürse, "Diğer imgesel bedenlerin inşası ve sahiplenilmesi için temel olan şey, eril bedenin maskülenist inkârıdır; diğerleri, beyaz erkeklerin rasyonel zihinleri tarafından kaba maddesellikleri içerisine hapsedilmiştir. Kendi özgüllüğünün silinişi, hükmeden öznenin her şeyi görebildiğini varsaymasına olanak sağlar" (Rose, 1999: 105). Beden-zihin ikiliğinin erkekler için yarattığı sözde özgürlük, maddesel varlığı görmezden gelinen ve hatta silinen erkekler için bir ayrıcalık, diğer bireylere karşı bir üstünlük sağlar. Bu üstünlüğü korumak için de, hüküm süren erkek egemen düzen, diğer bireyleri bedenleriyle ve doğalarıyla sınırlandırarak hem hareket özgürlüklerini hem de karar verme kapasitelerini kısıtlar ve düzeni devam ettirir. Dolayısıyla, Rose'un da açıkladığı gibi, "cinsel saldırı ya da ırkçı şiddetten uzak, bedensizleştirilmiş bir konumda" olan erkekler için "alan her yerdir; hiçbir yer gitmek için fazla tehdit edici veya fazla farklı değildir" (Rose, 1999: 106). Erkek egemen kamusal mekânda erkeklerin hareketleri veya dolaşım özgürlükleri kısıtlanmaz; çünkü "beden" olarak görülmediklerinden ve bedenleri tarafından hapsedilmediklerinden herhangi bir mekânda herhangi bir zamanda göz önünde bulundurmaları gereken fiziksel bir tehlike olması olasılığı çok düşüktür. Lordoğlu'na göre "Kadınların kent coğrayasında, kamusal alanda yaşadıkları korku, ırk/ etnisite, sınıf, yaş, cinsiyet ve farklı yaşam koşulları temelli pek çok farklı deneyimden kaynaklanabilmektedir¨ (Day, 2001'den aktaran Lordoğlu 2018). ¨Bu farklılıklara rağmen, sindirmenin (ve sosyal kontrolün) ortak bir formu olarak ele alınabilecek cinsel tacizin (hem özel hem de kamusal alanda) kadınlar üzerindeki etkisi, kadınların erkeklerin baskın olduğu kamusal mekânlardan korkması şeklinde sonuçlanabilmektedir (Pain, 1991'den aktaran Lordoğlu 2018). Bu noktada

kadınların kamusal alan kullanımlarıyla ilgili belirledikleri sınırlar (hem zaman hem de mekân olarak), özgür hareket edebilmelerinin önündeki en önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Day, 2001; Koskela, 1997; Mehta, 1999; Pain, 1991; Tulaz, 2008; Valentine, 1989'den aktaran Lordoğlu, 2016: 155)

Erkek bedenin *norm* olarak görülmesi erkeklere dolaşım özgürlüğü sağladığı kadar, kadınların bedenliliklerini de ön plana çıkarıyor. Yani kadın bedeni ve cinsiyetliliği kadını kısıtladığı gibi, dışarıdan da daha görünür ve hatta yer kaplar hale getiriyor. Rose'un yazdığı gibi, "Tehdit edici eril bakış, dişil öznelerde görülmek ve yer kaplamak konusunda şiddetli bir özfarkındalık oluşturarak gücünü maddeten kadınların bedenlerine kazır" (Rose, 1999: 368). Bu alıntıyı açıklamak gerekirse, kadınların maruz kaldıkları erkek bakışları, kadınların bedenlerinin konumunun, kapladığı yerin ve hareketlerinin devamlı bilincinde ve kontrolünde olması gerekliliğini beraberinde getirir. Kadın özneler üzerinde tehdit edici bakışın yarattığı bu baskı, eril gücün kadın bedeni üzerinde kurduğu hakimiyetin işaretidir. Bu eril bakış, içerisinde belirli beklentileri ve erkek egemen yapının dahilindeki bazı normları barındırır. "Her türden kadının düzgün, eril olan bir bakış için düzgün, görünmesi beklenir" (Rose, 1999: 366). Beklentileri karşılayıp karşılamadıkları, "doğru düzgün" olup olmadıkları, tehdit edici bir durum oluşması korkusuyla kadınlar tarafından devamlı kontrol edilmelidir. Dolayısıyla denilebilir ki, kadınlar, kendilerini devamlı izleyen ve yargılayan eril bakış üzerinden görür. Kendi bedenlerinin görünürlüğünün farkında olup, aynı zamanda maskülen bir bakış açısından bedenlerinin ve hareketlerinin nasıl göründüğünü ve ne şekilde yargılanacağını da düşünmesi, her an bedeninin ve algıların bilincinde olması beklenir. "Kadınların cisimleşme hissi, bir alanı binlerce delici göz gibi hissettirebilir... Bu, mekânın hilekar, pazarlık edilmesi gereken, tehlikeli bir bölge olarak algılanmasına yol açar" (Rose, 1999: 368-9). Erkek egemen bir mekânda kadınların bedenlerinin kontrolünde olma gerekliliği ve eril bakış dolayısıyla ön plana çıkan özfarkındalıkları, bu mekân içerisinde kadınların rahat hissetmemelerine ve mekânda bulunmanın kadın için riskli ve mücadele edilmesi gereken bir hale gelmesine neden olur. Bu bağlamda, kadınların erkek egemen olarak kabul ettiğimiz kamusal mekânlardaki şiddet korkusu da incelenmelidir.

3.2.1. Kadınların Şiddet Korkusu

Ceren Lordoğlu kadınların kentte güvende olmama halini erkek şiddeti, cinsel taciz ve saldırıdan duyulan korkuyla ilişkilendirir ve bu korkunun sonucunda da kadınların kent kullanımının sınırlı olduğunu söyler. Bu sınırlılık durumunu da kadınların kenti kısıtlı zaman, mekân ve davranışlarla kullanmasına ittiğini anlatır. Bu korkuların sadece kamusal alanda deneyimlenen erkek şiddetinden kaynaklanmadığı, özel alanda yaşanan şiddetle de ilişki olmasının Türkiye'deki kadınların kent içindeki hareketliliğinin sınırları için de ipucu taşıdığından bahseder. (Lordoğlu, 2018: 228)

Kadınların bedenleriyle ne yaptıkları ve "düzgün" olmama, normlara uymama halinde başlarına geleceklerden korkması, düzenin geri sağlanması için başvurulacak yöntem ve olaylardan, diğer bir deyişle *şiddetten* korkmalarını da içerisinde barındırır. Hem yurtiçinde hem de yurtdışında yapılan çalışmalara göre, kadınların mağduriyet oranları erkeklere göre düşük olmasına rağmen kadınların suç ve şiddet korkusu kayda değer oranda erkeklerden fazladır. Oluşan bu paradoksa, "suç korkusu paradoksu" denir (Cops and Pleysier, 2010: 1). Ancak, ilk bakışta paradoks gibi görünen bu durumun altında, sosyal yapıdan kaynaklanan başka nedenler yatar. Cops ve Pleysier'e göre, "kadınların yüz yüze geldiği gerçek mağduriyet seviyeleri resmi istatistiklerde yakalanamamış ve geleneksel mağdur anketlerince yeterince ölçülememiştir," çünkü kadınların günlük olarak evlerinde maruz kaldıkları cinsel şiddet ve kamusal alanlarda maruz kaldıkları düşük seviyeli taciz ve sindirme suçlarını hesaba katmamışlardır (Cops and Pleysier, 2010: 3). Bunlar düşünüldüğünde, kadınların yüksek korku seviyelerinin mantıksız değil, gerçek mağduriyet riskleriyle karşılaştırıldığında son derece mantıklı olduğu, dolayısıyla "suç korkusu paradoksu"nun esasen varolmadığı ortaya çıkar. Begüm Çardak'a göre ise, kadınların suç ve şiddet korkusu, çocukluklarından başlayarak hayatlarının her evresinde maruz kaldıkları uyarılarla ortaya çıkar ve yerleşir. "Kadınlar hangi yaşta olursa olsun giyimlerine dikkat etme, gece geç saatlerde eve dönmeme ile tanımadıkları insanlarla konuşmanın yasak ve yanlış olduğu gibi yargılar kabul ettirilerek yetiştirilmektedirler. Bu düşüncelerle kadınlar toplumda korunmaya, bir bakıma da kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır" (Çardak, 2012:

31). Dolayısıyla küçüklükten itibaren kadınların maruz kaldıkları uyaranlar ve hem evde hem de kamusal alandaki taciz ve sindirmeler sonucunda, kadınların suç ve şiddet korkuları devamlı korkusuz ve cesur olmaları tembihlenen ve beklenen erkeklere oranla makul bir şekilde daha yüksektir.

Kadınlar ve erkekler arasındaki bu suç ve şiddet korkusu seviyesi farkı, aynı zamanda kadınlar üzerinde belirli baskıların ve müdahalelerin oluşmasına ortam yaratır. Çardak'ın işaret ettiği üzere, bu korkuları yaşayan kadınlar "sosyalizasyon süreci sonucu toplumdan, yabancıdan ve erkekten korkarak yaşamayı öğrenmekte aynı zamanda da etrafındaki erkeklere –babasına, kardeşine, eşine- bağımlı hâle getirilmektedir" (Çardak, 2012: 31). Kadınlara şiddet korkusuyla birlikte aşılanan şiddete karşı "önlemler" (yukarıda bahsedildiği gibi giyimlerine dikkat etme, geç saatte dışarıda kalmama, tanımadıkları erkeklerden uzak durma vb.) uygulandığı takdirde kadınların kamusal alandaki sosyalleşme süreçlerini sekteye uğratır ve hatta kamusal alanda tek başlarına geçirdikleri süreyi minimuma indirmelerine neden olur. Bu durumda kamusal mekânda bulunmak için kadınlar yakın olduğu erkekler üzerinden kamusal mekânda rahatça dolaşma hakkını kazanmaya yönelir ve dolayısıyla kamusal mekândaki varlıkları ve görünürlükleri de bu erkeklere bağımlı hale gelir. Kadınlara şiddet korkusunun ve bu önlemlerin çocukluktan itibaren aşılanması, bu duruma uygun şekilde hareket etmeyen kadınlar için de belirli sonuçlar doğurur. Toplumca şiddet ve suç riskinin kamusal alana tek başlarına çıkan kadınlar için varlığının ve bilinirliğinin kabul edilmesi, toplumsal kodlara uymayan kadınların bu şiddet riskinin farkında olarak, *bilerek ve kabullenerek* sokağa çıktığı görüşünü de beraberinde getirir. Cops ve Pleysier, bu durumu şöyle özetler, "[Kadınlar] artık akılcı bir risk analizi yapmak zorundadır ve sonuç olarak mağdur edildiklerinde bu durumdan kendileri sorumlu tutulabilirler" (Cops and Pleysier, 2010: 3). Daha açık olmak gerekirse, kadınların toplumca kabul edilmiş ve kadına her fırsatta hatırlatılan şiddet korkusunu kabul etmesi ve şiddetten kaçınmak için belirli yollara başvurması, tüm kadınlardan beklenen, bildikleri kabul edilen, sosyal yaşamdaki "norm"lardan biri haline gelmiştir. Dolayısıyla bu duruma aykırı hareket eden kadınların halihazırda farkında oldukları bir riski aldıkları varsayılarak, uğradıkları şiddet kadının kendi suçu, kendi seçimi ve kendi ihmali olarak görülmeye başlanmıştır. Eğer bir kadın gece geç saatte tek başına kısa bir etekle sokakta yürüyorsa ve saldırıya uğrarsa, kadının halihazırda başına gelecekleri bilmesi

gerektiği ve bile bile bu duruma mahal vererek saldırganı *kışkırttığı* ileri sürülür. Erkek egemen toplumun kurmuş olduğu bu düzen, kadınları normlara uymaya, uymuyorlarsa da kendileri suçlanarak cezalandırılmaya iter. Korku tehdidine karşı toplum tarafından savunmasız bırakılan kadının, kamusal alanda kendini korumaya dair önlemleri almak ve hazırlıklı olmak noktasında da yine sorumlu tutulduğu görülmektedir. İzleyen kısımda görüleceği üzere bu 'kendini koruma' da kadının 'hareketlerini' sınırlaması ile olur.

3.2.1.1. Şiddet Tehdidine Karşı Öz Kısıtlamalar

Hem şiddet korkusu hem de toplumun kadınlardan beklentileri ve uyulmadığı takdirde ortaya çıkacak olumsuz sonuçları nedeniyle, kadınların kamusal mekândaki hareketleri sınırlanmış olur. Çardak'a göre, "Kadınlar, genel olarak karanlık, ıssız, kötü ve tehlikeli olarak algıladıkları alanlardan uzak durmaya çalışmaktadırlar... Kadınların çoğu, kendilerini kalabalık yerlerde daha güvende hissetmekte ve kalabalık yerlerin onları tehlikelerden gizlediğini düşünmektedirler" (Çardak, 2012: 38). Bu ifadeye göre, kadınların şehir içinde bulunabileceği –rahat hissedebileceği- ve bulunamayacağı –tehlikelere açık hissedeceği- mekânlar vardır. Kadının gideceği mekân (semt, sokak, vb.) seçimi yaparken bunları göz önünde bulundurması ve bazı mekânlardan kaçınması, kadınların şiddet korkusu ve saldırı riski sebebiyle kamusal alanın her kesimine eşit derecede erişimi olmadığı anlamına gelir. Kadınların bulunmayı seçecekleri mekânlar, çoğunlukla güvende hissettikleri mekânlarla sınırlıdır. Bu da kadınlara kendi güvenlikleri gibi çok temel bir kaygı üzerinden mekânsal bir kısıtlama getirir. Bu mekânsal kısıtlama aynı zamanda beraberinde zamansal kısıtlamayı da getirir. Hava kararıktan sonra kadınların kaçındığı mekânların temel özelliği olan ıssızlık, yetersiz aydınlatmanın getirdiği mekâna hâkim olamama ve beklenmeyen tehlikelere açık olma hali, kadınların güvenli bir şekilde bulunabileceği mekân sayısını gündüze göre önemli ölçüde azaltmaktadır. Sonuç olarak kadınlar, aynı mekândaki gibi, ev dışında bulunacakları zaman aralıkları söz konusu olduğunda da kendilerini kısıtlamaktadırlar. Bunlara ek olarak, Çardak'a göre, "Tecavüze maruz kalmaktan korkan kadınlar dış görünüşlerinde de değişikliğe giderek, kendileri için riski en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Kadınlar,

tecavüz suçu işlemeye eğilimi olanlar için 'açık ve dikkat çekici hedef' olmaktan kaçınmaktadırlar" (Çardak, 2012: 32). Bu kısıtlama, kadının kılık kıyafetiyle, saçıyla ve makyajıyla ilgili olarak harici bir tehlikeye karşı kendi kendini kısıtlaması olarak kabul edilebilir. Bu öz kısıtlamanın hangi kıstasa göre yapıldığı her zaman kesin değildir. Carol Brooks Gardner'ın yürüttüğü bir araştırmaya göre, "Sıradan kadın giyim tarzları bile kadınların kendilerine göre müsaitlik anlamı taşıyabiliyor. Görüşülen bazı kadınlar, mevcut kadın giyim tarzlarının halka açık alanlarda idaresi zor olan genel bir erişilebilirlik ve hatta hafifmeşreplik beyan ettiğini hissediyordu" (Brooks Gardner, 1995: 126). Bu tespitten de anlaşılıyor ki, kadınlar kılık kıyafetle ilgili olarak toplumsal görüşü paylaşıp kendilerini ve başkalarını ona göre yargılayarak gönüllü olarak, ya da toplumun görüşünün farkında olup istemedikleri halde kendi güvenlikleri için kendilerini kısıtlayabiliyor. Mekân-zaman erişimindeki ve dış görünüşteki bu öz kısıtlamalar, tehlikenin harici olmasına rağmen kadın tarafından uygulanır, çünkü toplumun şiddete uğramak istemeyen kadından almasını beklediği önlemlerdir. Tüm bu beklenen önlemleri almış ve normlara uymuş kadın saldırıya uğradığı takdirde, bunlara uymayan kadına göre toplumca suçlanma olasılığı yüksek oranda düşer.

Kadınlar genellikle bu tür suç ve şiddet tehditlerine karşı kendilerini korumak için bahsedilen bu üç önlemi aynı anda alarak belirli bir strateji geliştirir ve ona uyarlar. Bu strateji genellikle güvenli olmadığı düşünülen durumlardan, bireylerden ve mekânlardan kaçınma üzerine kuruludur. Bu bağlamda kadınlar, "bazen oldukça bariz bir biçimde, kendi kişisel kamusal alan, özellikle de şehirsel kamusal alan coğrafyalarını oluştururlar. Deneyimleri baz alınarak oluşturulmuş bu coğrafya, güvenli bölgeleri, tehlikeli bölgeleri ve kadınların tek başlarına oldukları takdirde gitmeye cesaret edemeyecekleri bölgeleri içerir" (Brooks Gardner, 1995: 202). Diğer bir deyişle kadınlar geçmiş deneyimlerine ve başkalarından öğrendikleri bilgilere başvurarak belirli durumları, insanları ve mekânları güvenli/tehlikeli olarak kafasında işaretler ve bu kodlara uygun bir şekilde şehirdeki dolaşımlarını bir *güvenli rota* çerçevesinde sağlamaya çalışır. Shilpa Ranade, 2007 yılında yayınlanan bir makalesinde Bombay'da kadınların ve erkeklerin günlük hayatta kamusal alanda bedenlerini nasıl konumlandırdıkları üzerine yaptığı bir çalışmayı anlatır ve kadın ve erkeklerin mekân kullanımları (mekân içerisindeki hareketleri ve kendilerini konumlandırmaları) arasında büyük farklılıklar olduğu sonucuna varır. Bu araştırma

dahilinde iki farklı haritalama yöntemi kullanarak ("insanları yerlerine koyma" ve "insanların yollarını işaretleme") bireylerin görüşlerine ve deneyimlerine göre farklı yaş gruplarına mensup kadınları ve erkekleri kamusal alanda nasıl konumlandırdığını ve bu gruplardan hangi davranışların beklendiğini inceler. "İnsanların yollarını işaretleme" yönteminde, "katılımcılara konutlar, dükkanlar, restoran, park ve iş yerleri içeren bir şehir caddesi haritası verilmiş ve bu caddeyi başından sonuna kadar geçecek olsalar hangi yolu kullanacaklarını hayal etmeleri ve çizmeleri istenmiştir" (Ranade, 2007: 1522). Daha sonrasında da yaptıkları seçimlere dair görüşülmüş ve sorular sorulmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, kadınlar genel olarak erkek gruplarının çoğunlukla bulunacağı dükkanlardan, kamyonlarla duvar arasında yürümekten ve alkol satan dükkândan kaçınmak için caddede bir ila dört kez karşıdan karşıya geçmeyi tercih etmişlerdir. Kadınlar, "(bir amaca yönelik orada bulunuyormuş gibi davranarak) görünmez olabilecekleri, ya da sokakta birden fazla 'evcil' (dolayısıyla kadın?) gözler tarafından görülebilecekleri bir rota" seçerken, çalışmayı yürüttükleri kadın-erkek karışık bir grupta bir erkek "en ilginç olan yoldan, diğer bir deyişle görebileceği daha çok şey olan yoldan yürümeyi tercih edeceğini" belirtmiştir ve bu görüş diğer iki erkek katılımcı tarafından desteklenmiştir (Ranade, 2007: 1524). Dolayısıyla kamusal alanda erkekler için erişilebilirlik ve hareket özgürlüğü üzerinde düşünülmesi gereken bir konu bile olmazken, kadınlar kendilerini güvenceye almak için belirledikleri kaçınma stratejileri dahilinde bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde mekânlardaki hareketlerini devamlı olarak ayarlama ve planlama halindedirler. Kamusal alanda güvenlik konusu ile birlikte kadınların mekân ve o mekandaki hareketlilik örüntülerini belirleyen ve burada değinilmesi gereken bir diğer konu da diğerlerinin gözünde saygın görülmeme kaygısıdır.

3.2.2. Kadınların Saygınlık Kaygısı

Ranade'ın yukarıda vurgulanan çalışması, aynı zamanda kadınların kamusal alanda güvende hissettikleri bölgelerde dahi bulunurlarken mekânı tam olarak sahiplenemediklerini, kamusal alanda olmak için bir amaca sahip olmaları gerekliliğini hissettiklerini ortaya koymuştur. Katılımcılar tarafından çizilen haritalarda genel olarak günün farklı saatlerinde de olsa, erkekler tek başlarına veya

gruplar halinde kamusal alanı hareketsiz bir şekilde işgal ederlerken (oturarak / durarak / bekleyerek), kadınların bir amaca yönelik olarak devamlı bir noktadan diğerine ilerledikleri gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, "insanları yerlerine koyma" çalışmasında, bir arkadaşını bekleyen 20li yaşlarında bir erkek, özellikle sokağın köşesine veya çay bahçesine (genellikle erkeklerin bulunduğu kahvehane tarzında), ancak genel olarak her yere konulabilirken, bir arkadaşını bekleyen 20li yaşlarında bir kadın, neredeyse her zaman otobüs durağına konulmuştur. Bunun nedeni olarak da katılımcılar, "bu sayede bir şey yapıyormuş gibi (mesela otobüs beklemek) göründüğünü" belirtmişlerdir (Ranade, 2007: 1523). Katılımcıların algılarına ve kararlarına bakıldığında, kadınların *öylesine* kamusal alana çıkmasının beklenmediği ve hatta bir amacı varken bile (arkadaş beklemek), daha belirgin bir amaçları (otobüs beklemek) varmış gibi yapmak durumunda kaldıkları gözleniyor. "Öyleyse hakikaten, kadınların kamusal alana meşru bir şekilde erişimi ancak orada bulunmaları için belirli bir amaca sahip olma hissi üretebilirlerse sağlanıyor" (Ranade, 2007: 1521). Dolayısıyla bu çalışma gösteriyor ki, erkekler belirli bir amaçları olmadığı halde kamusal alanda bulunabilirlerken ve bu alanı sosyalleşmek için kullanabilirlerken, kadınların kamusal alana erişim hakkını elde edebilmeleri için bir amaçlarının olması, diğer bir deyişle zorunda kaldıkları için kamusal alana çıkmış olmaları gerekmektedir.

Bu çıkarımı biraz daha incelemek gerekirse, kadınların böyle bir stratejiye (bir amaç sergilemek) neden başvurmak zorunda hissettiği, yukarıda bahsedilen şiddetten kaçınma, şiddete uğrama halinde ise suçlanma ihtimalini en aza düşürme isteğiyle yakından ilişkilidir. Katılımcılara, 20li yaşlarındaki kadını neden 20li yaşlarındaki erkek gibi sokağın köşesinde konumlandırmadıkları sorulduğunda, "'uygunsuz' bir yerde bulunan, açıkça bir amacı olmadan gezinen/oyalanan kadının en iyi ihtimalle 'müsait' ve 'hafif', en kötü ihtimalle de fahişelik yapıyor olarak yorumlanacağı" cevabını vermişlerdir (Ranade, 2007: 1523). Bu şekilde etiketlenen kadının bir tacize veya saldırıya uğraması halinde, bunun kadının 'uygunsuzluğu' sebep gösterilerek, kadının teşvikiyle ortaya çıkmış bir durum olduğu öne sürülerek kadının suçlanması muhtemeldir. Kadınların bahsedilen önlemleri almalarının ve farklı stratejilere başvurmalarının birincil sebebi kendilerini olası bir saldırıya karşı korumak olsa da toplum tarafından ne şekilde algılanacakları kaygısı da çok önemli diğer bir sebeptir. Örneğin, yukarıda bahsedildiği gibi, normlara uymayan kadınların

bir saldırı gerçekleşmesi halinde suçlanması ve sorumlu tutulması, kadının sırf bu suçlanan ve sorumlu tutulan taraf pozisyonunda bırakılmaktan korkmasına ve toplumsal normlara ve önlemlere bu nedenle uymasına da yol açabilir. Brooks Gardner'ın da yazdığı gibi, "Kadınlar belirli bölgelerden ve durumlardan açık hedef olabilecekleri için veya tacize uğrayabilecekleri için değil, diğer insanların bu tarz hakaretlerin bir anlam ifade etmediği 'ahlaksız' bir kadın olduklarına inanacaklarını düşündükleri için kaçınır" (Brooks Gardner, 1995: 203). Dolayısıyla denilebilir ki, kadınların bu önlemleri almalarının (daima kamusal alanda bulunmak için geçerli bir nedenleri varmış gibi gözükmeleri ve kılık kıyafetlerine dikkat etmeleri) ardında kişisel (fiziksel) güvenliğe ek olarak, saygınlıklarını koruma gibi bir motivasyon da vardır. Ranade'a göre, "'İyi' kadın olarak görülmek, kamusal alan üzerindeki koşullu hak taleplerine meşruluk kazandırmak anlamına gelir ve ayrıca belirli bir derecede korunma talebidir. Kadınlar için, saygınlığın üretimi, kendilerine emniyet oluşturmakla yakından ilişkilidir" (Ranade, 2007: 1523). Kadınlar günlük hayatta kamusal alandaki hareketleriyle saygınlıklarını kanıtlayarak kendilerine bir güvenlik yaratırlar. Bunun sebebi de erkek egemen toplumsal yapıda dişiliğin gerektirdiği bir özellik olarak kabul edilen saygınlığın ortadan kalkması halinde, kadınların olması gerekene karşı gelerek *sınırlarını aştığı*, dolayısıyla başlarına gelebilecek yine toplumsal kabulün dışında kalan durumları (suç, şiddet, vb.) hak ettikleri ya da toplumsal düzeni geri sağlamak amacıyla cezalandırılmaları gerektiği görüşlerinin hâkim olmasıdır.

3.3. Kadınların Kamusal Mekânda Bulunma Hakkı

Kadınlara karşı kamusal alandaki şiddetin, tacizin ve sindirmenin başlıca sebebi, kamusal alanın eril düzenini koruma isteğidir. Daha önce de bahsedilen, erkek bedenin bir norm haline gelmesi, erkeğin *zihin* üzerinden tanımlanması ve bu cisimsizleştirmenin erkeklere dolaşım özgürlüğü sağlaması, erkeklerin kamusal alanda siyasi birer özne olarak var olabilmesine ortam sağlamıştır. "Vatandaşlık, siyasi bir tartışmaya girme hakkı, otonomi (özyönetim) ve bireysellik idealleriyle temsil edilir ve bu da erillik ve eril bedenlere işaret eder... Siyasi topluluğun erilleşmesiyle, kamusal mekân da eril bir alan olarak temsil edilmiştir" (Rose, 1999:

98). Sessiz, bedenli, duygusal ve pasif olarak görülen kadınlar da siyasete katılımı temsil eden kamusal alandan dışlanmışlardır. Ancak eril olarak inşa edilen bu alanın erilliğinin devamlı olarak doğrulanması ve yeniden sağlanması gerekmektedir. Rose'a göre, "Kamusal alanın erilliği iddiası potansiyel olarak kırılgandır. Bunun sebebi ... dışladığı grubun patlak verebilecek olmasıdır; dahası, bedenlerin kontrol ve denetimi yoluyla erilleşiyor oluşu, yeniden oluşumunun garanti altına alınması için her yeni bedenin disipline edilmesi gerektiği anlamına gelir. Bu kontrol ve denetim şiddet içerebilir" (Rose, 1999: 100). Diğer bir deyişle eril olarak oluşturulan kamusal alanın eril olarak kalması için her bedenin (özellikle kadın bedeninin) bu düzene uygun olarak disipline edilmesi şarttır. Aksi takdirde bu eril düzenin temelleri sarsılabilir.

Kurulmuş olan ve devamı günlük hayatta sürekli olarak sağlanan bu düzenin, beraberinde getirdiği denetim mekanizmasıyla birlikte kadın üzerindeki yansıması *mekân* ve kaplanan alan üzerinden hissedilir. Kadınların kamusal mekânda rahat hissedememesinin ve devamlı bir mücadele içinde ve risk altında olmasının, bir mekânda yer kapladığının farkındalığından, maskülen bir bakış tarafından izlenmesi ve kendisini bu bakışa göre yeniden üretmek zorunda olmasından kaynaklandığını biliyoruz. Bu durum, kadının baskılandığını, bunaldığını hissetmesine yol açar ve dolayısıyla mekânda bulunmak başlı başına bunaltıcı, zor ve yorucu bir hale gelir. "Feministler mekân deneyimlerinden bahsederlerken, sıklıkla güçlük hissini hatırlatırlar. Bir mekânda bulunmak kolay değildir. Hatta, en kötü ihtimalle bu duygu kendimizi mekândan kaybetme arzusunu doğurur; bu, 'hiç yer kaplamamakla görünmez kılınmamıza boyun eğiyoruz. Kendi silinmemize ortak oluyoruz' anlamına gelebilir" (Rose, 1999, 362-3). Kamusal mekânda bulunmak o kadar zahmetli ve güç bir hal alır ki, mekânda sıkışıp kalmışlık hissi, kadınların hepten kaybolarak üzerlerindeki maskülen bakışlardan kurtulmayı, bir mekânda olup belirli bir şekilde davranma gerekliliğini üzerlerinden atmayı istemelerine sebep olur. Bunun tek yolu da normlara uyarak kalabalığa karışıp bir nevi 'görünmez' olmaktır. Örneğin çoğunlukla erkeklerin bulunduğu bir ara sokaktan geçen kadın bedenleri, erkeklerle göz kontağı kurmama, yere bakma ve hızlı yürüme eğiliminde olur. Bunun sebebi de maskülen bakışlara maruz kalacakları ve öz farkındalıklarını bunaltıcı bir şekilde yaşayacakları bu ortamdan neredeyse yok olmak istemeleridir. Olabildiğince dikkat

çekmemeye ve varlıklarını belli etmemeye çalışarak bu mekândan bir an önce kurtulmayı arzu ederler.

Kadın, yalnızca fiziksel mekânın değil, toplumun çizdiği sınırlar içerisinde de sıkışıp kalmıştır. Dolayısıyla kamusal alanda hem fiziksel hem de psikolojik sınırlandırmalara maruz kalırlar. Fiziksel olarak mekânın büyüklüğü-küçüklüğünden bağımsız olarak, kadınlara tanınan hareket alanı daima dardır, kadının 'mekânı' bu kadardır. Rose bu konu hakkında şöyle yazar, "Iris Marion Young iddia eder ki, 'bizi ötesine geçmekte özgür olmadığımız hayali bir alan çepeçevre sarar; bizim hareket etmemiz için mevcut olan alan kısıtlı bir alandır' Genellikle el/kol/baş hareketi yapmaz ve uzun adımlarla yürümeyiz, gerinmez ve fiziksel kabiliyetlerimizin sınırlarını zorlamayız" (Rose, 1999: 364). Daha açık olmak gerekirse, kadınlar hem toplumun dişil bireylerden beklentilerini yerine getirmek, hem de delici maskülen bakışlardan kaçınmak için kamusal mekânda kaplayabileceği en az mekânı kaplar. Bu durum örneğin Türkiye'de camilerde kadınlara ayrılan yerlere bakıldığında da kendini göstermektedir. Çoğunlukla erkek Müslümanların kullanım alanı olan camilerin giriş katlarındaki ibadet alanları ile karşılaştırılamayacak derecede küçük ya aynı katta arkada duvar kenarında ya da üst katlarda birer balkon genişliğindeki alanlarda ibadet olanağı bulabilen kadın Müslümanların da bu kısıtları deneyimlediği söylenebilir. Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi* (1994) kitabında Osmanlı'da 1800lerin sonlarına kadar kadınların Ramazan aylarında iki camii dışında camilere kabul edilmediğini de anlatır.

Kadınlar çoğu zaman dikkat çekmemek ve görünür olmamak adına kollarıyla ve bacaklarıyla bile büyük hareketler yapmaz. Ve bu durumda bile bir alan kapladığı için kendisini rahatsız hisseder. Ranade'ın çalışmasında ortaya koyduğu, kadınların kamusal mekânda sabit bir konumda bulunmaktan kaçınmaları gerçeği de yine bu sebebe bağlanabilir. Michel De Certeau'nun da yazdığı gibi, "Yürümek, mekândan yoksun olmaktır. Yok olmanın ve kendi aidiyetinin peşinde olmanın belirsiz operasyonudur" (Certeau, 2009: 200-1). Kamusal alanı bir sosyalleşme alanı yerine bir yerden bir yere gitme alanı olarak kullanarak, olabildiğince kısa süre bu bunaltıcı ve baskıcı mekânda sıkışıp kalıyorlar ve hatta olabildiğince mekânda *bulunmamaya* çalışıyorlar. Yine Türkiye için konuşulduğunda, gündelik hayatta çoğu kadının deneyimlediği, park, meydan, sokak gibi bir kamusal alanda belli bir süre sabit

kaldığında çok geçmeden yanına bir erkeğin yaklaşması ve ¨bir şey lazım mı abla? / evlat? / bayan? (!)¨ şeklinde bir soruya muhatap olma olasılığı yüksektir.

Linda McDowell mekânda yer kaplayabilme özgürlüğüyle ilgili Bourdieu'yü alıntılar, "Bireyin sosyal dünyayla ilişkisi ve bu dünyadaki uygun yeri, bireyin başkalarından almaya yetkili olduğu alan ve zamandan, daha iyi anlatmak gerekirse, bireyin kendinden emin veya çekingen, genişleyen ya da daralan duruş biçimi ve el-kol hareketleri yoluyla bedeninin fiziksel mekânda sahiplendiği alandan daha açık bir şekilde ifade edilemez" (McDowell, 1999: 41). Bu alıntıyı açıklamak gerekirse, bireyin kendisinde gördüğü alan ve zaman kaplama ve bu yolla başkalarının kaplayabileceği alandan ve zamandan çalma yetkisi, o bireyin sosyal dünyadaki konumlandırılışının en önemli işaretidir. Eğer birey bedenini küçülterek olabildiğince küçük bir alan kaplıyorsa, bu kendisini daha büyük bir alan kaplamaya yetkili görmediğinden ve sosyal dünyada kendisine ayrılan alanın küçüklüğündendir. Gündelik yaşamlarımızdan bir örnekle, erkeklerin toplu ulaşım araçlarında otururlarken bacaklarını olabildiğince rahat açarak oturabilmeleri ve bunu özellikle her iki yanlarında kadın yolcular seyahat ederken yapmaları hatırlanabilir. Bir erkek ancak başka bir erkekle yan yana yolculuk ediyorsa oturuşunu daha ¨kapalı¨ yapmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2017 yılında kadınlardan yükselen ve Twitter'da örgütlenen bir kampanya neticesinde, toplu ulaşım araçlarına erkeklere bacaklarını açmadan oturmalarını salık veren görseller yerleştirmişti. Genel anlamda kamusal alanda erkeklerin daha uzun süreler daha büyük yerler kapladıkları düşünülünce, erkeklerin başkalarından (özellikle kadınlardan) yer çalma ve sosyal hayata katılım konusunda yetkilerinin kadınlardan fazla olduğu çıkarımı yapılabilir. Dolayısıyla kadınların mekân içerisindeki sıkışmışlık ve baskılanmışlık duygusunun, kamusal alanlardaki tedirginliğinin ve korkusunun, "o alanı işgal etme hakkını tartışmasız olarak ele geçiremeyişimizden" kaynaklandığını söyleyebiliriz (Rose, 1999: 93). Başka bir deyişle kadınlar, kamusal mekânda bulunma hakkını kendilerine görmedikleri için mekânda bulunmayı güç buluyor, olabildiğince kısa süreler boyunca, olabildiğince az yer kaplamaya çalışıyor ve bu 'müdahalelerini' meşru kılmak için de orada bulunmalarını açıklayan bir amaçları olduğunu gösterme ihtiyacı hissediyorlar.

3.3.1. Farklı Kadınların Farklı Hareketleri

Kadınların hareket ve işgal alanlarının toplumsal sınırlarla ve korkuyla kısıtlanmasının yarattığı baskının doğrudan bir sonucu olarak ve eril bakışın radarına takılmamak için kamusal alanda benimsedikleri stratejiler, hareket biçimleri ve tavırlar, kadınların sosyal-ekonomik geçmişine ve durumuna göre farklılık gösterir. Kadınlar kamusal alanda olabildiğince az mekân kaplar ve zaman harcarken, aynı zamanda kendilerini görünmez kılmak için bazı hareketlerden kaçınma ve kendilerini belirli bir şekilde sunma ihtiyacı hissederler. Kılık kıyafetlerini, makyajlarını ve takılarını bu amaca uygun seçmelerinin yanısıra, kamusal alandaki diğer insanlara çizdikleri imajı da aynı kıyafet seçer gibi seçerler. "Bazı kadınlar fazla göze batmaktan kaçmalarına yardımcı olacağını düşündükleri için 'sert' ya da 'ciddi' buldukları yürüyüşleri ve tavırları, bazıları da tam tersine, 'hoş bir feminenlik' hissi veren yürüyüşleri benimsemişlerdir ... Bazıları gülümsemekten kaçınmış, ciddi ve hatta 'katı' bir yüz ifadesi; diğerleri ise ne olursa olsun uymaya hazır, istikrarlı bir umumi yarı-gülümseme takınmıştır" (Brooks Gardner, 1995: 205). Diğer bir deyişle kadınlar, kamusal mekânda en az göze batacaklarını düşündükleri şekillerde yüz ifadelerini ve sokakta yürüyüş biçimlerini, davranış ve tavırlarını ayarlama zorunluluğu hisseder. Bu görünmezlik kadınlar tarafından bazen sert, katı bir tavırla herhangi bir imayı ya da davetsiz etkileşimi engellemek yoluyla, bazen de hoşgörülü ve tehdit edici olmayan bir feminenlikle 'iyi kadın'ı oynamak yoluyla elde edilir. Bir kadının hangi tavrı seçeceği, o kadının sosyal, ekonomik ve kültürel durumuna göre değişim gösterir. Bourdieu'nün de yazdığı gibi, "sosyal farklılıkların ve pratiklerin bedenin en otomatik hareketlerinde veya görünürde en önemsiz uygulayımlarında – yürüme veya burun silme biçimlerinde, yeme ve konuşma şekillerinde- saklı" olduğunu iddia eder (McDowell, 1999: 41). Diğer bir deyişle, kadınların kamusal mekânda kendilerini nasıl taşıdıkları ve yarattıkları imajlar, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yaptıkları seçimlerle şekillenir ve her bir kadının sosyal konumuna ve kişisel geçmişine dayanır. Yukarıda bahsedilen şiddetten kaçınma stratejileri de (mekân, zaman ve dış görünüş kısıtlamaları), "[y]aş, ırk, cinsiyet, medeni hal, iş, ve ailenin gelir düzeyi" gibi, hayat şartlarını belirten bazı göstergelere bağlı olarak da kadınların "tedbir amaçlı hareketlere ve önlemlere başvurma derecesi" değişiklik

gösterebilir (Riger et al., 1982: 373). Dolayısıyla bu bölümde bahsedilen, toplum tarafından kadından alması beklenen önlemler ve takınılması gereken tavırlara uyma veya uymama derecesi, kadınların kendilerini hangi şekilde daha iyi koruyabileceklerini seçip ona göre davranışlarını ne yönde ayarlayacakları, aynı zamanda kendilerinde gördükleri kamusal mekânda bulunma hakkı her kadın için aynı olamaz.

Ara Sonuç

Bedenleriyle ön planda olan kadınların en sıradan görülen aktiviteleri ve mekân içerisindeki hareketlerinden yola çıkılarak sosyal durumları ve konumları hakkında çok şeye ulaşılabilir. Mekânların üzerine kurulu olduğu ve yeniden oluşturduğu mekân siyaseti, kadınların kamusal alandaki hareketlerinin ve davranışlarının hem ortaya çıkmasında hem de devam ettirilmesinde büyük bir rol oynuyor. Kadınların erkek egemen toplumsal yapının üzerlerinde oluşturduğu belirli bir yönde davranma beklentisini ve baskısını, mekâna atfederek mekânın boğuculuğu biçiminde yaşamasının birincil sebebi de budur. Bunun bir sonucu olarak, kadınlar kamusal mekânları toplumun ve dolaylı olarak mekânın gerektirdiği şekilde kullanmak durumunda bırakılıyorlar. Erkeğin bedeninin norm olarak görülerek gözardı edilmesi, ancak kadının, kendi bedeni üzerinden tanımlanması, mekânda erkeğin kapladığı yerin ve erkeğin hareketlerinin gözlemlenmemesini ve denetlenmemesini sağlarken, kamusal alanın erilliğinin korunması adına kadınların bedenlerinin mekân içerisindeki hareketleri devamlı olarak denetleniyor ve disipline ediliyor. Bu disipline etme mekanizması, zaman zaman şiddete başvurarak, genellikle toplumsal beklentilere uymayan kadın bedenlerinin rahatsız edilmesi üzerinden gerçekleşiyor. Beklendiği gibi davranmayan kadın, şiddeti ve cezalandırılmayı göze almış, erkekleri kışkırtan bir konuma düşerek başına gelecek herhangi bir mağduriyetin sorumlusu konumuna düşürülüyor. Bunun direkt bir sonucu olarak da kadında şiddete uğrama korkusu ortaya çıkıyor. Kadınların kendilerini şiddetten koruma yollarından en önemlisi olan ‘saygınlık, ancak ve ancak kadının toplumsal beklentilere ve erkek bakışına uygun, ‘düzgün’ davranmasıyla

kazanılabiliyor. Bu noktada şiddet korkusunun yanısıra şiddete yol açabilecek olan saygınlığın kaybedilmesi korkusu da kadınları normlara uymaya, diğer bir deyişle eril olan kamusal mekânı tek başlarına belirli bir amaçları olmadan işgal etmemeye, edeceklerse de çizili sınırlar içerisinde kalmaya itiyor. Belirli bir amacı olmadan sokağa çıkan kadının fahişe olarak etiketlenmesi, kadının saygınlığını ve dolayısıyla emniyetini sarsacağından, kadının öncelikle geçerli bir nedenle sokakta bulunduğunu, daha sonra da saygın bir kadın olduğunu kanıtlaması gerekiyor. Eril toplumsal düzenin muhafaza edilmesi için kadınların içerisine sıkıştırıldığı sınırlar ve kısıtlamalar mevcut. Bu kısıtlamalar kadınlarda şiddet korkuları nedeniyle birer *öz kısıtlama* halini alıyor. Şiddete uğramadan erişebilecekleri mekânları, zamanları ve giyebilecekleri kıyafetleri kodlayıp, kamusal mekânda bu kısıtlamalar dahilinde yaşayarak kendilerini güvence altına almaya çalışıyorlar. Ellerini kollarını olabildiğince bedenlerine yakın tutan, küçük adımlarla yürüyen, sabit durmamayı tercih eden (dururlarsa da huzursuz hisseden), gözlerini olası bir erkekle göz göze gelme ihtimaline karşı hep yerde tutan kadın ve günün yalnızca belirli saatlerinde sokağa çıkan kadın, kamusal mekânda hemen hemen hiç yer kaplamıyor. Bunun sebebi erkek egemen toplumun beklentileri olduğu kadar, eril bakıştan kaçınmak için kadınların kendilerini görünmez kılma arzuları da aynı zamanda.

Tüm bu sokağa çıkma kodlarından da anlaşıldığı üzere, kamusal alan kadınlara ait ve hatta kadınlarla paylaşılan bir alan olarak görülmüyor. Kadınların eril kamusal alanda bulunmaya haklarının ancak ve ancak belirli koşulları sağlarlarsa olabileceği, bu durumda da alanın erilliğini olabildiğince rahatsız etmeyecek ve olabildiğince az yer kaplayacak şekilde kullanabilecekleri şeklinde yaygın bir algı olduğuna varılabilir. Bu algıya yalnızca erkekler değil, kadınlar da sahip. Sonuç olarak kendi güvenliğini sağlamak isteyen kadın, eril düzene uymuş ve bu düzeni tekrar tekrar yeniden üretmiş olur. Bireylerin sosyal dünyadaki rolü işgal etmeye yetkili olduğu alanla ilişkilendirilebildiğinden, kadınların kamusal alandaki davranışları, hareketleriyle ve kapladıkları alanla, kamusal ve politik arenadaki rolü de ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla bir kadının hangi mekânlarda ne kadar yer kapladığı, bedenini ne şekilde kullandığı, hangi yüz ifadesini takındığı ve dış görünüşünü ne şekilde ayarladığı, o mekânın sosyal yapısındaki konumunu ve kendini o mekânda ne kadar rahat hissettiğini anlamamıza yardımcı olur. Farklı kadınların aynı mekânda bulunmakta kendilerinde gördükleri hakları nasıl değişiklik

gösteriyorsa, bir kadının farklı kamusal mekânlarda veya farklı zamanlarda hissedeceği bulunma yetkisi de kadının sosyal, kültürel ve ekonomik statüsüne göre aynı şekilde değişir. Kadınların belirli kamusal mekânlarda günlük hayatın içerisinde sergiledikleri davranışlar ve hareket biçimleri, toplumdaki sosyal ve siyasi konumlandırılışları hakkında bize çok şey söyler. Bu bağlamda tezin dördüncü bölümünde farklı kadınların, farklı mekanlardaki hareket örüntülerini gözlemlemek adına yaptığımız ampirik alan araştırmasından elde ettiğimiz verileri, yukarıda değindiğimiz mekân, hareket, yer-kimliği, kadının kamusal mekânda bulunmasının olanakları... Kavramlarının sunduğu zemin üzerinde tartışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FARKLI KADINLARIN, FARKLI MEKANLARDAKİ HAREKET DENEYİMLERİ

4.1 Veri Analizi

Bu çalışmanın amacı, kadınların hangi kamusal mekânlarda bedenlerini ne şekillerde kullandıkları ne kadar alan kapladıkları ve bunlara bağlı olarak o mekânda bulunma hakkını kendilerinde ne derece gördüklerini anlayabilmek ve değerlendirebilmek adına, farklı sosyal-ekonomik kişisel geçmişlere sahip kadınların farklı sosyal çağrışımları olan mekânlarda günlük hayatta en sık karşılaşılan eylemleri yapma biçimlerini gözlemlemekti. Bu amaca yönelik olarak 13 kadın, 5 mekân ve 5 komut seçildi. Her bir kadına bu 5 mekânda 5 komut verildi ve fotoğraflandı [2]. Katılımcıların hareketlerinin, ilk üç bölümde yapılan literatür taramasına uygun olarak gelişen beklentilere uyup uymadığı, uyuyorsa ya da uymuyorsa bunun nedeninin kişisel geçmişleri doğrultusunda neler olabileceği tartışmaları, bu bölümde yapılacaktır. Ancak verileri doğru olarak yorumlayabilmek için, öncelikle elde edilen verilerin hangi koşullarda elde edildiğine ve katılımcıların, mekânların ve komutların neden ve nasıl seçildiğine kısaca değinmeliyiz.

İstanbul'da yaşayan yaklaşık 40 kadınla sözlü olarak görüşüldü ve İstanbul'da yaşayan farklı sosyal, ekonomik ve kültürel konumlardaki kadın gruplarını temsil edebileceğine inandığımız, gündelik yaşam pratikleri birbirinden farklı olması beklenen 13 kadın bu çalışma için seçildi. Öncelikle her bir kadın demografik özelliklerine göre sosyal, kültürel ve ekonomik olarak konumlandırılabilmeleri açısından bir form[3] doldurdular. Bu formda ana başlıkları ile şu soruları cevapladılar:

- Kişisel bilgiler
- Aile

[2] Bakınız Ek1

[3] Bakınız Ek2

- İkamet edilen muhit
- Boş zamanlarını değerlendirme biçimleri ve entelektüel eğilimleri
- İstanbul'da yaşamayı tercih edecekleri yerler
- İş hayatı
- Kendilerinden ve ailelerinden bahsetme biçimleri
- İstanbul'da bulunmak istemeyeceği ya da hiç bulunmadığı semtler
- Her gün bulundukları mekân tanımı

Sorular, öncelikli olarak katılımcının çalışma ve sosyal hayatını, ailevi hayatını, ailesinin sosyal-ekonomik durumunu ve katılımcının İstanbul içerisinde kendisini nasıl konumlandırdığını ölçmeye yönelik hazırlandı. Formların sonuçlarına göre, çalışmaya katılan kadınların 5 tanesi 18-25, 5 tanesi 26-35, 1 tanesi 36-45, ve 2 tanesi 46-55 yaş aralığındaydı. Aynı zamanda 10'u bekâr, 3'ü evliydi. Meslekleri ise öğrenci (ZA, AU, ŞŞ), öğretmen (HG), ev hanımı (EU), oyuncu (İE), reklamcı (SE, GN), satış ve pazarlama uzmanı (YK), tekstil mühendisi (GT), finansçı (GO), stilisti (GK), filolog (ŞE) vs. idi ve çalıştıkları mekânlar da hem fiziki şartlar hem de atmosfer bakımından çeşitlilik gösteriyordu. Dolayısıyla bu grubun, İstanbul'da yaşayan farklı kadınlık biçimlerini olabildiğince kapsamlı bir şekilde temsil edebilmesine özen gösterildi.

Bundan sonra tezin birinci bölümünde ele alınan mekânsal tartışmaları göz önünde bulundurarak, bu çalışmada inceleyeceğimiz iki önemli değişkenden biri olan *mekân* tanımını ve seçimlerini neden ve nasıl yaptığımızdan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Öncelikle, bu çalışmada karşılaştırarak inceleyeceğimiz mekân-birey değişkenlerinin bireysel veya grupsal çatışmaları ve güç mücadelelerini açıkça sergileyebilmesi adına, siyasi ve sosyal olarak çok farklı kesimleri bir arada barındıran İstanbul şehri seçilmiştir. İstanbul'da Türkiye'nin farklı kesimlerinden gelen, farklı dini ve siyasi görüşlere, hayat görüşlerine, ideolojilere, kişiliklere ve emellere sahip bireyler bir arada yaşamayı öğrenmek zorundadırlar. Bu çeşitli grup ve bireyler arasındaki farklılıklar ne kadar çok olursa, şehir içerisinde yaşamayı öğrenirken geliştirilen 'bilişsel haritalama' aracının işlerliği ve şehir içindeki kamusal mekâna erişim ve vatandaşlık mücadeleleri de o kadar gözle görünür olacaktır. Aynı zamanda nüfus yoğunluğu sebebiyle İstanbul gündelik hayatta

kamusal alanda pek çok farklı karşılaşmaya izin veren bir şehirdir. Diğer pek çok şehirden farklı olarak, İstanbul'un heterojen ve çabuk değişen yapısı, kamusal mekânda 'birbirine yabancı' olan bireylerin güç mücadelesini rahatça gözlemleme imkânı sunuyor bize. Bu çalışmada mekânla ilgili olarak bakılacak esas nokta, mekânın insan ilişkilerine ve davranışına olan etkisi olacak. Bu nedenle, mekânın siyasi ve sosyal anlamları ve çağrışımları, dayattığı normlar ve kurallar ve bireylerin zihinlerindeki farklı imajları ('yer-kimlikleri'), çalışmadaki her bir mekân için analiz konusu olacak. İstanbul içerisinde hangi alanların hangi gruplar tarafından sahiplenildiği, belirli mekânların hangi grupların sosyal değerlerini ve hatıralarını yansıttığı ve bu mekânlarda 'yabancı' bireylerin ne şekilde davrandığı/davranmak zorunda bırakıldığı incelenecek.

Gösterdiği çeşitlilik nedeniyle İstanbul şehri seçildikten sonraki adım, grupların güç ve siyaset çatışmasını ve mekânları ne şekilde etkilediğini görmek adına, farklı ideoloji ve gruplarla özdeşleştirilen farklı semtler ve bölgeler seçmek ve bunları karşılaştırmalı olarak gözlemlemek oluyor. Bu çalışmada seçilen bölgeler, birbirlerine mesafe olarak uzak sayılmayacak ve hatta aynı muhiti paylaşan, ancak bireyler için farklı anlamlar ve farklı hisler barındıran, farklı aktiviteler ve farklı gruplardan insanlar içeren beş farklı mekân: Zürafa Sokak, Kamondo Merdivenleri, Karaköy Kafeler Bölgesi, Karaköy Sahili ve Karaköy Alt Geçidi. Bu beş mekânın da çeşitli gruplar tarafından erişilebilirliği eşit değil. Her bireyin bu mekânları farklı deneyimleyeceğini kabul ettiğimiz ve farklı bireyler tarafından ne şekillerde algılanacaklarını bilemiyor olduğumuz halde, bu mekânları genel hatlarıyla tanımlamakta fayda var.

1. Zürafa Sokak: Osmanlı'nın son döneminde oluşan bir genelev bölgesidir ve hızla değişen İstanbul'da günümüze kadar değişmeden gelebilen nadir merkezi sokaklardan biridir. İşlevi nedeniyle rahatça ulaşılan konumuna karşın genel olarak vatandaşların paylaştığı "kamusal alan" tanımının biraz dışında kaldığı ve çoğu birey ve grup tarafından erişiminin ahlak kuralları, kişisel güvenlik vb. gibi çeşitli çekinceler sebebiyle kısıtlı olduğu söylenebilir.
2. Kamondo Merdivenleri: 19. yüzyılda Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan Kamondo ailesi tarafından yaptırılan bu merdivenler, o dönemlerde Galata bölgesinde yaşayan insanlar tarafından sıkça

kullanılsa da daha sonraları Tünel nedeniyle popülerliğini yitirmiş. Günümüzde hala ulaşım için gündelik olarak kullanımı sürse de genel anlamda turistik bir uğrak noktası halini almış. Bölgede tarihi dokunun en çok hissedildiği noktalardan biri olduğu söylenebilir.

3. Karaköy Kafeler Bölgesi: Son birkaç yılda yeni, modern ve nispeten orta-üst sınıflara mensup genç bir müşteri kitlesine hitap eden birçok kafenin açıldığı, çoğunlukla kalabalık ve meşgul olan bir bölgedir.
4. Karaköy Sahili: Karaköy'ün içerisinde olan veya geçiş sağladığı çok çeşitli muhitlere (modern olarak adlandırılabilen, gençlerin çoğunlukta olduğu bölgelerden, muhafazakâr olarak bilinen bölgelere kadar) gitmek üzere Karaköy sahiline yolu düşmüş çok çeşitli bir kalabalığı barındırır.
5. Karaköy Alt Geçidi: Karaköy sahilinde Galata Köprüsü'nün altından geçen ve iskeleleri birbirine bağlayan bir alt geçittir. İçinde genellikle yalnızca sokak sanatçıları, seyyar satıcılar ve bir tuvalet bulunur. Çoğunlukla pis, düzensiz ve tenha olduğu söylenebilir.

Her bir mekânın birbirinden farklı özelliklerini göz önünde bulundurduğumuzda ve bunları farklı 'yer-kimlikleri' olarak düşündüğümüzde, farklı birey ve grupların kendi anılarına, geçmişlerine ve değerlerine göre kimi mekânlarda kendilerini rahat hissederken, kimilerinde rahatsız ve 'yabancı' hissedeceklerini iddia edebiliriz. Bu bağlamda, hangi mekânların hangi bireyler için erişilebilir olduğunu tespit etmek adına, farklı bireylerin bu mekânlarda ne şekillerde var olduklarının ve davrandıklarının ayrı ayrı incelenmesi gerekliliği doğuyor. Bu çalışmanın önemi şu ki, bu beş kamusal mekânın siyasi ve sosyal anlamları ve çağrışımlarından yola çıkarak, kamusal mekândan halihazırda dışlanan kadının, 'erkeğin bölgesi'nde ne derece rahat hissedebileceğinden ve bu rahatlığı ve aidiyetin her bir kadın için hangi faktörlere bağlı olduğundan yola çıkarak, Türkiye'deki farklı geçmişlere ve sosyal çevrelere sahip kadınların erkek egemen olarak görülen kamusal mekâna entegrasyonlarını, bu mekânlarla etkileşimlerini ve kendi kadın kimliklerine etkilerini gözlemleyebilecek ve anlamlandırabileceğiz. Diğer bir deyişle, bu çalışma, Kevin Lynch'in 'bilişsel haritalama' yönteminin daha kontrollü bir mekân örnekleminde uygulanarak, çeşitli kadınların bu mekânlara dair zihinsel imajlarını ve aynı zamanda bu imajların kadınların öz-temsillerine ve hareketlerine etkisini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Yukarıda vurguladığımız gibi, mekân seçiminde en çok öne çıkan etken, her bir bölgenin farklı sosyal-kültürel gruplara ait oluşu, dolayısıyla da kimi bireylerin rahat hissederken kimi bireylerin de bu mekânlarda rahatsız ve tehlikede hissedecek olmasıydı. Katılımcıların kendilerini hangi mekânlarda daha rahat hissedecekleri konusundaki tahminlerimiz, bu mekânların üçüncü bölümde bahsedilen tenha ve ıssız bölge tanımına ne derece uyduğuyla, erkek-egemenliğin pratikte ne kadar etkili olduğuyla ve de kadınların saygınlıklarının korunmasının ne derece mümkün olduğuyla alakalı olarak oluştu. Sonuç olarak Karaköy Altgeçidi tenha ve kadınların tehlikede hissedebileceği, Zürafa Sokak kadınların saygınlıklarını korumak adına kaçınabileceği, Kamondo Merdivenleri, Kafeler Bölgesi ve Karaköy Sahili ise genellikle kalabalık olmalarına rağmen farklı sosyal-ekonomik statülerdeki grupların ait hissedebileceği mekânlar olarak seçildi. Kamondo Merdivenleri ağırlıklı olarak turistik amaçla orada olan bir kalabalığı, Karaköy Sahili Avrupa yakasının büyük bir bölümüne geçiş niteliği taşıdığından çok farklı kesimlerden insanları ve Kafeler Bölgesi ise nispeten orta-üst sınıflara mensup, 'modern' ve genç olarak nitelendirilebilecek bir kalabalığı barındırıyor. Mekânların 'yer-kimlikleri'nin barındırdıkları insanlar ve onların sosyal-ilişkileriyle şekillendiğini, bunun sonucu olarak da mekânlarda bulunan insanların davranışlarını bu bağlamda etkilediklerini kabul ederek, bu çalışma sonucunda, hangi kadınların hangi bölgelerde kendilerini daha rahat hissedecekleri, dolayısıyla hangi grupların ve kalabalıkların birer tehdit olarak algılanmadığını da gözlemlemek mümkün olacaktır.

Bu 5 mekâna götürülen 13 kadına yapmaları için 5 adet komut (eylem) verildi; yürüme, durma, eğilme, küçülme, büyüme. Bu eylemler günlük hayatta kamusal alanda en çok karşılaştığımız, farkında olmadan yaptığımız ya da yapmak zorunda kaldığımız eylemlerden seçildi. Günlük hayattan genel olarak dikkat bile edilmeyen bu eylemlerin seçilmelerinin nedeni, üçüncü bölümde de değinildiği gibi, kadınların günlük rutinlerindeki genelde bilinçsiz olarak gerçekleştirdikleri eylemlerin doğrudan onları kısıtlayan ve sınırlandıran güç yapılarına bağlı oluşuydu. Diğer bir deyişle, kadınların gündelik hayatta ne şekillerde hareket ettikleri ve bu sırada ne kadar yer kapladıkları, bize bu kadınların sosyal farklılıkları ve mekân siyaseti hakkında çok şey söyler, çünkü kadının hareketlerini en başta sınırlayan erkek bakışı ve kadının kendisini o mekâna ne kadar ait hissettiğidir. Mekândaki ve dolayısıyla toplumdaki bu güç yapılarını ortaya çıkarmanın en iyi yolunun, bu

yapılara hem uyan hem de onları yeniden üreterek devam ettiren günlük hareketler olduğu düşünülerek, kadınlara günlük hayatlarında en çok yaptıkları eylemler verildi ve mekân içerisinde gözlemlendi. Çalışma sırasında bazı kadınlar belirli eylemleri belirli mekânlarda yapmamayı tercih ettiler (ki bu öz kısıtlama da bize bağlı olduğu çeşitli korkuların ve çekincelerin ipuçlarını vermelidir). Bu analizde esas olarak kadınların bu eylemleri ne şekillerde yerine getirdiklerine odaklanılmıştır. Kadınların bu eylemleri yerine getiriş biçimlerinden yola çıkarak, mekâna bağlı korkuları (şiddet korkusu, saygınlık kaybı korkusu, vs.) kişisel kültürel ve sosyal geçmişleri ile ilişki içerisinde incelenmiştir. İzleyen alt bölümlerde kadınların sırasıyla, yürüme-durma, büyüme-küçülme, eğilme komutlarına verdikleri tepkiler ve kamera kapalıyken gerçekleştirdikleri davranış-hareket biçimleri değerlendirilecektir.

4.2 Yürüme ve Durma Eylemleri

Üçüncü bölümde bahsedildiği gibi, yürüme eylemi hem kadınların belirli bir amaçla kamusal alana çıktıklarına işaret ettiği, hem de mekândaki görünürlüklerini, kapladıkları yeri ve alan işgal etme sürelerini en aza indirgediğinden, kadınların kamusal alanda yürürken durmalarına kıyasla çok daha rahat hissedecekleri bekleniliyordu. Gerçekten de çekilen fotoğraflardan yola çıkarak, beklenildiği gibi kadınların en rahat gerçekleştirdikleri eylemin yürüme olduğu ve hatta yürüyüş biçimlerinin ve rahatlıklarının mekândan mekâna farklılık göstermediği sonucuna varıldı (seçilen mekanlar doğrultusunda). Mekânlardaki hareket halindeki insanların varlığının ve katılımcıların bu kalabalığa yürüme halindeyken karışabilme kolaylığının da etkisi göz önünde bulundurulursa, bu rahatlığın hem yürürken mekânda olabildiğince az bulunduklarından, hem de bunun sonucu olarak dikkat çekmemelerinden ve erkek bakışına asgari derecede maruz kalmalarından kaynaklandığı söylenilebilir.

Buna karşılık, durma eyleminin kadınlarda huzursuz ve rahatsızlık yaratacağı bekleniyordu. Bunun başlıca sebebi kadınların kamusal alanda durmak için belirli bir amaç sergilemeleri gerektiği hissi idi. Kadınların saygınlıklarını koruma ve uğrayabilecekleri potansiyel şiddete meşruiyet kazandırmama istekleri doğrultusunda, herhangi açık bir amaç sergilemeden hareket halinde olan bir insan

kalabalığının aksine sabit durmaları, her katılımcının beden dilinde mekândan mekâna (yer-kimliğinden yer-kimliğine) farklılıklar ortaya çıkmasına neden oldu. Örneğin kalabalık, geniş bir açık olan ve kalabalığın her yöne doğru aktığı Karaköy Sahili'nde durma eylemini gerçekleştiren kadınların durmayı seçtikleri yerler ve rahatsızlık seviyeleri genel anlamda dikkat çekici bir şekilde değilken ve kayda değer bir farklılık göstermezken, Karaköy Alt Geçidi'nde kadınların rahatsızlık seviyeleri beden dilleri yoluyla daha görünür hale geldi. Karaköy Altgeçidi tekinsiz olarak nitelendirilebilecek, kapalı ve pis bir tünel olduğundan, kadınların bu tünel içerisinde nerede durmayı seçtikleri ve ne şekillerde durdukları, katılımcıların yaptıkları seçimleri açık ve geniş olan diğer dört mekâna göre daha çok öne çıkardı. Fotoğraflardan da görülebileceği üzere bu tünelin duvarları ve yerlerin özellikle duvarlara yakın kısımları dışkı, idrar ve pislik kaplıydı. Aynı zamanda bu bir altgeçit olduğu için birincil kullanım amacının bir yerden ötekine varmak, dolayısıyla (tüneldeki umumi tuvaleti kullanmak için beklenmediği takdirde) duraklamak değil yürümek olduğu ve buna ek olarak insan trafiğinin karşılıklı olarak iki yönde ilerlediği unutulmamalıdır. Dolayısıyla durma eyleminin dikkat çekeceği, katılımcıların fark edilmelerine ve bakışlara maruz kalmalarına sebep olacağı bir mekân olduğu söylenilebilir. İlk olarak katılımcıların bu tünelin içerisinde kendilerini nasıl konumlandırdıklarına bakacak olursak, katılımcıları en genel anlamda tünelin ortasında, kalabalığın akışının içerisinde duranlar ve kalabalıktan ayrı, duvar kenarında duranlar olarak ikiye ayırabiliriz. Birinci grupta sadece 2 katılımcı varken, geriye kalan 11 kadın duvar kenarında veya duvara yakın durmayı seçti.

Ortada durmayı seçen iki kadının da (18 AU ve 35 GT)[4] vücutları ve başları, kalabalığın aktığı iki yönden birine doğru çevrilmişti ve yüz ifadeleri, orada bulunmaktan dolayı rahatsız ve huzursuz hissettiklerini yansıtıyordu. Yürünen yoldan ayrılarak duvar kenarında beklememeleri, aksine yürünen yolda yürünen istikamete doğru durmaları, etraflarındaki insanlara belirli bir amaç için toplumun akışına uygun bir şekilde bir noktadan diğer noktaya yürüdükleri, ancak bu yürüyüşlerinin bir nedenden dolayı sekteye uğradığı mesajını vermeyi uygun

[4] Okuyucuların izlenimlerinin etki altında kalmaması ve katılımcıların gizlilik haklarının korunması adına, katılımcıların adları ve soyadları gizli tutulacak, yaşları, adları ve soyadlarının ilk harfi ile anılacaklardır.

buldukları şeklinde yorumlanabilir (35 GT üniversite mezunu bir aileden üniversite yıllarında ayrılıp kendi başına Üsküdar'da, yaklaşık 15 yıldır kendi parasını kazanarak yaşamaktadır. 18 AU ilk okul mezunu annesi ve lise mezunu babası ile yaşamakta ve aynı zamanda üniversitede okumakta ve yarı zamanlı çalışmaktadır. İkisi de dans etmektedir. Boş zamanlarınızda ne yaparsınız sorusuna ikisi de müzik dinlerim yanıtı vermiştir. 'İstanbul'da bulunmak istemeyeceğiniz semt' sorusuna neden bulunmak istemediğine cevap olarak ikisi de 'güvenli olmadığı için' yanıtını vermiştir.)

Üçüncü bölümde de değinildiği gibi, kadınların kalabalıklarda kendilerini daha güvende hissettiklerinden yola çıkarak, kalabalıktan ayrıldıklarında ve duvar kenarında bakışlara daha açık hale geldiklerinde kendilerini daha savunmasız ve daha tekinsiz bir pozisyona sokacaklarını düşünmüş, dolayısıyla böyle bir seçim yapmış olmaları muhtemel. Ancak kalabalığın içerisinde kalmayı bir kendini koruma stratejisi olarak seçmiş olsalar da yüz ifadelerinden hala tam olarak bu mekânda rahat olmadıkları ve güvende hissetmedikleri anlaşılıyor. İki kadın da çalışma öncesi doldurdukları formda "İstanbul'da bulunmadığınız ve bulunmak istemeyeceğiniz semt var mı? Nedeni?" sorusuna neden olarak "güvenli" bulmadıkları semtler oldukları cevabını verdi. Dolayısıyla bu birinci grubun mensubu olan iki kadının belirli mekânlarda kişisel güvenliklerinden endişe duydukları ve kendilerini korumak için bu yerlerden kaçındıkları sonucuna varılabilir. Güvenlik endişelerinin bir mekânda bulunmalarını kısıtlayacak hale gelmesinden yola çıkarak da duvar kenarında durmayı seçen kadınlara kıyasla kendilerinde bu mekân içerisinde durma, yer kaplama ve bulunma hakkını daha az gördükleri, bu nedenle de cezalandırılma korkularının daha fazla olduğu kanısına varılabilir. Toplum içerisinde benzer kültürel seviyelerde olarak kabul edilebilecek bu iki katılımcının bu mekânda rahat hissetmemeleri ve benzer bir kendini koruma stratejisi kullanmaları, yer-kimliğinin ve kadınların toplum içerisinde mensup oldukları grupların kamusal alandaki hareketlerinin belirleyicileri olduklarına işaret ediyor olabilir.

Diğer yandan ikinci grup, yani duvara yaslanarak ya da duvara yakın durmayı seçenler grubu da kendi içerisinde çeşitlilik gösterdi. Katılımcılar arasında yaşça en büyük olan iki kadın (50 EU ve 52 GK), gülümseyerek ve kendilerinden emin bir şekilde durmayı tercih ederken, yaşça daha genç 4 kadın (34 İE, 31 SE, 25 ŞE ve 40 YK) beden dilleriyle ve yüz ifadeleriyle açıkça rahatsızlıklarını belli edecek şekilde

durdurdukları yorumlanabilir. Birilerini bekliyormuş gibi sağa/sola bakarak, ellerini önlerinde birleştirerek, kollarını bağlayarak ya da çantalarını tutarak durmayı tercih etti.

Bir sonraki mekânımız Zürafa Sokak oldu. Her yeni mekâna gidildiğinde, katılımcıların o mekânı bilmediklerinden yola çıkarak mekâna ait genel bir bilgilendirme yapılmıştı ve Zürafa Sokak için de genelevlerin toplandığı neredeyse yüzyılı aşkın süredir İstanbul'da değişmeyen alanlardan biri olduğu söylendi. Bunun üzerine çalışmadaki kadınlar korku ve heyecan dolu gözlerle bakınmaya başladı. Bu doğrultuda hepsi mekânın girişinden ayrılmadan hızlıca ve yalnızca bir eylemi gerçekleştirip mekândan çıkmak istediler. Kadınlardan durma eylemini gerçekleştirmeleri istendi. Kamusal alanda amaçsızca durma eyleminin katılımcılara verebileceği rahatsızlık seviyeleri incelendi. Bu mekânda durma eylemi ve mekânın bir ilişkisi olmalıydı. Çalışmaya katılan tüm kadınların mekânda durma eylemini gerçekleştirirken huzursuz olduğu fotoğraflarda çok net bir şekilde gözüktüğü gözlendi. Çalışmadaki kadınlara daha detaylı bakacak olursak; 50 EU, 52 GK doldurdukları ankette "İstanbul'da bulunmak istemeyeceğiniz bir mekân var mı?" sorusuna, İstanbul'u sevdiklerini ve her yerinde bulanmak isteyebileceklerini yazdılar. Yaklaşık bu iki aynı cümleyi kuran kadınlar bu mekânda bulunurken devamlı kadraja baktılar. 52 GK Amasya doğumlu anne ve babası ilkokul mezunu kendisi üniversite mezunu, kendine ait atölyesi de bulunan GK, Ataşehir' de ferah güneş alan bahçeli bir dairede yaşayan bir stilist. Bu mekânda kadraja bakarken üzgün, mutsuz ve huzursuz olduğu yorumlanmaktadır. Kendisi gibi kadın olan hem cinslerinin orada ve o mesleği yapıyor olma durumundan rahatsız olduğunu hem mekânda söylemiştir hem de bu durum hareket ve bakışından gözlemlenmektedir. Feminist misiniz sorusuna[5] ise "Eşit haklar, karar verme özgürlüğü, yasal, politik, ekonomik alandaki her türlü eşitlikten yanayım. Bunun dışında kadın erkek arasındaki yaratılıştan gelen farklılıkları bir eksiklik değil bir tamamlama olarak görüyorum. Bu anlamda evet ben feministim." diyerek cevap vermiştir. 50 EU Trabzon doğumlu, anne ve babası ilkokul mezunu, kendisi de ilkokul mezunu şişli de bir apartman dairesinin en alt katında hava ve ışık girişi olmayan bir dairede yaşayan, apartmanın güvenliğinden sorumlu temizlik işçisidir. Bu mekânda kadraja bakarken

[5] Bakınız Ek3

onun da huzursuz ve mutsuz olduğu yorumlanmaktadır. Hemen hemen her mekânda aynı şekilde durup poz vermeyi seçen EU, burada yine aynı pozda durmayı tercih ederek çantasını daha sıkı tutmuş (huzursuzluğunu anlayabiliriz), bakışlarındaki huzursuzluk ve mutsuzluğu kadraja da geçmiştir. EU feminist misiniz sorusuna "Feministim." demiştir. Burada iki kadının hareketleri (duruşları) birbirinden ayrı gözükse de aslında hissettiği huzursuzluk ve mutsuzluk aynıdır. İkisi de 'ben onlardan değilim' şeklinde durmayı tercih ederek 'onlar için de üzülüyorum' cümlelerini bedenlerine eklemektedir. İkisi de zor şartlarda büyüyen ve sonra kendi seçimleri ile hayatlarını yaşamayı tercih eden iki bireydir. Eğitimsiz ailelerde büyüyerek kadın erkek eşitliğini savunmaya GK üniversite yıllarında, EU ise 40'lı yaşlarında başlamıştır.

24 ŞŞ, 31 GO doldurdukları anketler üzerinden; "İstanbul'da bulunmak istemeyeceğiniz semt var mı?" sorusuna "Yok" cevabını vermiştir. 24 ŞŞ üniversite mezunu ve ebeveynleri evli olan bir ailede büyüyen bekar bir kadındır. Yüksek lisansını yapan bir öğrencidir. Ailesi ile birlikte Başak Şehir' de yaşamaktadır. En çok vakit geçirdiği semtler Başak Şehir ve Fatih'tir. 31 GO üniversite mezunu ve evli bir ailede büyüyen evli bir kadındır. Yüksek lisansını yapmış Finans ile uğraşmaktadır. Beşiktaş'ta yaşamakta ve en çok vakit geçirdiği mekânlar arasında Arnavutköy, Etiler, İstinye, Bağdat Caddesi yer almaktadır. Bu mekânda 24 ŞŞ (tesettürlü olan tek katılımcımız) eylem anında yere bakmayı tercih ederken, diğer yandan 31 GO sigara yakarak bize (kadraja) bakmayı tercih ediyor. (31 GO' nun mekânlar içinde tek sigara yaktığı yer Zürafa Sokak oluyor.) 24 ŞŞ' nın utandığını için kadraja bakmayı tercih etmemesi (iki erkek kardeşi var) ve 31 GO'nun umursamaz gözüken tavırları dikkat çekmiştir (bir kız kardeşi var). ŞŞ görüşmemizde kendi isteği ile baş örtüsü kullanmayı tercih ettiğini söylemiş ve muhafazakâr bir yapısının olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan GO ise kendinizden bahseder misiniz sorusuna, bedeni ile ilgili şeyler keşfetmeyi sevdiğini yazmıştır. ŞŞ için bedenin ve ondaki anlamı ile GO'nun bedene bakışının farklı olduğunu gözlemleyebiliyoruz. Bedene bakışları farklı olan bu iki kadının bu mekânda farklı şekillerde davranış sergilemesi beklenen bir durum olmuştur. ŞŞ eylem sırasında yere bakarken bize genelevlerde çalışan kadınlar adına üzgün olduğunu söylerken (her mekânda kadraja bakmayı tercih eden ŞŞ ilk defa bir mekânda bir şey sorulmadığı sürece kafasını kaldırmak istememiştir.) aynı zamanda kimseyle göz

göze de gelmek istememiştir. Bulunduğu ortamdaki kadınlardan farklı olduğunu tüm orayı ziyaret edenlere ve bizlere göstermiştir. Diğer yandan GO mekânın 'rahatlığından' yola çıkarak, kendi rahatlığını korumaya devam ettiğini yorumlayabiliriz. İkisi de üniversite eğitimli ailelerden gelmektedir. Sosyal yapılarının farklı olması bizi bedenlerini ve dolayısıyla diğer bedenleri farklı konumlandırmalarına götürebilmektedir. Bedenlere farklı anlam yükleyen kadınlar farklı beklentilere sahip olabilirler. Bedenlerini kendi istekleri doğrultusunda kullanımını sağlayan bu mekânda, bunu umursamayan, bunun için utanan ve üzülen iki kadın gözlemlenmektedir.

25 GN, 31 SE, 34 İE, 35 GT, 40 YK, 35 HG, 18 AU ve 20 ZA'nın doldurdukları ankette bulunmak istemeyeceği yerlerin arasında Karaköy'ün olmamasına rağmen hepsinin duruşlarından bulundukları mekândan (Zürafa Sokak) rahatsız oldukları ve oraya ait olmadıklarını, kadraj kapandıktan sonra da mekândan geçenlere karşı oraya ait olmayışlarını söylercesine mekândan hızlıca uzaklaşmak istedikleri gözlemlenmiştir.

4.3 Büyüme ve Küçülme Eylemleri

Çalışmadaki kadınların kamusal alanda mekânlar farklılaştıkça, verilen komutlardan etkilenerek mekandaki görünürlüklerinin de mekânlara göre değişeceği beklenmektedir. Bu iki eylem olan büyüme ve küçülme arasındaki farkın da mekânlar farklılaştıkça daha belirgin olabileceğini düşünerek yola çıkılmıştır. Fotoğraflardan yola çıkarak çalışmadaki kadınların bulundukları mekânların kapalı ya da açık alan olmasına, bedenlerin tedirgin olup olmamasına göre eylemlerinin boyutları, rahatlıklarının artması ya da azalması ile değişiklik gösterse de, mekânlar farklılaştıkça değişiklik göstermeyen bedenler de olduğu görülmektedir.

Kadınların ait hissetmediği yerlerde mekânda bulunmak istemeyişlerini, bedenlerini diğer mekânlara kıyasla farklı seviye kullanımlarını göstermeleri ile anlaşılmaktadır. Huzursuzluk durumunun ya da kendini koruma duygusunun bu eylemlerde daha belirgin olduğunu söylenebilir. Fotoğraflardan yola çıkarak özellikle bu iki eylemde, mekânların kapalı ya da açık alan olmasının katılımcıların eyleminin netliğine ve belirginliğine etkisi olduğunu gözlemlemekteyiz.

Küçülme eylemini farklı mekânlarda hemen hemen aynı şekilde gerçekleştiren kadınların dışında, açık mekânlardaki küçülme eyleminin kapalı mekâna göre daha cesur yapıldığı gözükmektedir. Kadınların kamusal alanda kendini güvende hissetmeye ihtiyaç duyması, her zaman temkinli olma durumunu fotoğraflardan yorumlanabilir. Eylemi küçük görsek de algının hala açık ve savunmanın çok belirgin olmasını görebiliriz. Bu eylemde mekân ne kadar tekinsiz de gelse, bedeni küçülen kadınlar da görsek yine mekânda tekinsizlik üzerinden kendini konumlandıran, savunmayı bırakmayan, kamusal alanda kendi kararıyla o şekilde küçülerek savunmasız durmayı tercih etmeyecek kadınları gözlemlemekteyiz.

Büyüme eyleminde ise yine farklı mekânlarda hemen hemen aynı eylemi aynı şekilde gerçekleştiren katılımcıların dışında, genel olarak dış alanda daha büyük yer kaplayan, daha kendinden emin, seçilen yerin kalabalığı ile rahatlamış ve daha özgür (kollarını, ellerini, ayaklarını daha rahat hareket ettirebilen) gözüken bedenler bu eylemi gerçekleştirmektedir. Katılımcıların aynı eylemi kapalı alan olan tünel bölümünde gerçekleştirirken mekânın kapalı ve tekinsiz bir yer olması, yapılan hareketin büyüklüğünün belirgin olarak değiştiğinden anlaşılmaktadır.

35 HG, 25 GN, 20 ZA, 24 ŞŞ, 31 GO, 25 ŞE, 31 SE seçilen alanlar değiştikçe küçülme ve büyüme hareketlerini en belirgin gözlemlenen katılımcılar. Genel olarak mekân değiştikçe hareketlerinde hemen hemen değişiklik olmayan katılımcılarımız ise 50 EU, 40 YK, 52 GK, 18 AU, 34 İE, 35 GT'dir.

50 EU ve 18 AU'yu bir arada alacak olursak, EU ve AU anne kız. Anne EU temizlik işçisi ve eğitimi yok, kendinizden bahseder misiniz sorusuna 'önemli olanın sağlığı ve çocukları ve ailesi' olduğunu söylüyor. Mesleğine 'ev hanımıyım' diyor. Bulunmak istemeyeceğiniz semt kısmına da 'İstanbul'un her yeri güzel cevabını veriyor.' Aynı zamanda en son okuduğunuz kitap cevabına '3 Anadolu Hikayesi (Efsanesi)' diyor. AU ise bale eğitmeni ve aynı zamanda üniversitede okuyor. Kendinizden bahseder misiniz sorusuna 'üniversite de okuduğunu arkadaşları ile sohbet etmeyi ve ailesi ile zaman geçirmeyi sevdiğini söylüyor. Bulunmak istemeyeceğiniz semt sorusunu Gaziosmanpaşa, Bağcılar diyor ve nedenini pek güvenli yerler olmadığını söyleyerek bitiriyor. Okuduğunuz en son kitap ismine 'Madame Bovary' diyor. Aynı evde yaşayan farklı sosyallikte gelişen iki katılımcının büyüme ve küçülme eylemleri için beden hareketlerine bakıldığında, burada eylemlerin hemen hemen aynı büyüklükte olduklarını gözlemlenmiştir. Aynı

sınıfsal kökenlerden gelen, aynı evde büyüyen iki kadının burada aynı mekânlardan aynı şekillerde etkilenip aynı davranışları sergilediğini gözlemlemekteyiz.

4.4 Eğilme Eylemi

Çalışmaya katılan kadınlar bu eylemi üç şekilde gerçekleştirdi. İlki eğilme eylemini gerçekleştirip sadece beden olarak aşağı eğilenler. İkincisi ve çoğunluğun yaptığı bir amaç doğrultusunda eğilmek (yerden bir şey almaya çalışmak ya da ayakkabı bağlamaya çalışmak gibi). Üçüncüsü de gerçekleşen bu iki eylem dışında kalıp sadece başını hafif öne eğip aşağı bakmayı tercih edenler.

Çalışmadaki 3 kadın bedeni aşağı bıraktı. 7 kadın amaç doğrultusunda eğildi ve 3 kadın sadece başını kullanarak aşağıya baktı.

Bu çalışmadaki eyleme 50 EU ve 18 AU anne kız üzerinden çalışmaya bakıldığında, çalışmada beden hareketlerinin mekânlara göre aynı ya da farklı duruşları ve bakışları olduğunu gözlemleyebiliyoruz. Burada eğilme eylemini gerçekleştirirken anne EU sadece mekânlarda başını kullanarak mümkün oldukça az ve kısıtlı hareket etmiştir. Kızı AU ise mekânda amaç doğrultusunda eğilmiş ve aynı eylemleri tüm mekânlarda aynı şekilde gerçekleştirmiştir.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Harold M. Proshansky ‘yer-kimliği’ olarak adlandırdığı olguda benzer hayat tecrübelerini yaşamış kişilerin mekân algıları da birbirine yakın olduğundan bahseder. Birbirinden farklı algılara sahip kişilerin mekân kullanımları da farklılık gösterebilir der. Bunların da tecrübelere, anılara ve algılara göre şekillendiğini, böylelikle mekân tecrübeleri ve kullanım şekillerinin farklı olduğunu söyler.

Peki aynı sınıfsal kökenlerden gelen, aynı evde yaşamış iki bireyin aynı mekânda farklı beden hareketleri gözlemlenme nedeni ne olabilir? Kamusal alan üzerinde kadınların üzerinde olan eril bakış kadınlara bir amaç doğrultusunda hareket edimini sağlamaktadır. Bu bakışlardan rahatsız olan kadınlar mekânda kaplayabileceği en az mekânı kaplamaktadır. Kadınlar görünür olmamak adına kamusal alanda kollarıyla ve bacaklarıyla büyük hareket yapmak istemez, aynı zamanda yüz ifadelerini ve davranışlarını da ayarlamaktadırlar. Bir kadının kamusal alandaki bulunma durumu bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde o kadının sosyal,

ekonomik ve kültürel durumuna göre değişim göstermektedir. Buradan yola çıkarak anne EU'nun durumu formda da okuyabileceğimiz üzere bir apartman dairesinin güvenlik ve temizlik sorumlusudur. Aile geçimini bu şekilde sağlarken kızı AU ise farklı olarak küçük yaşta ailenin komşularının yönlendirmesi ile baleye başlayan ve şu an hem okuyup aynı zamanda yarı zamanlı bale eğitmenliği yapan bir öğrencidir.

Aynı mekânda farklı davranış sergilemelerinin nedeni yaşları arasındaki fark, sosyalizasyon olabilir. Birlikte mekânı tanımaları, zamanla geliştirilen entelektüel farklılık ve farkındalık bedene bu şekilde yansımış olabilir. Ortak bir yapıdan gelerek yine de farklılık gösterebilen bedenleri etkisi altına alan sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıklar olarak yorumlanabilir.

Eğilme eylemini küçülme eylemindeki gibi de yaparak her mekânda aynı şekilde eğilen 35 GT ve 40 YK'nın hareket yapılarının arasında fark olsa da (bedenlerinin tüm parçalarının kullanılması) kendi içlerinde hareketlerin büyüklüğü değişmemektedir. İki eylemin arasında bir fark görmeden aynı şekilde yapmak istemişlerdir. Diğer yandan bedenlerini yine aynı mekânlarda aynı şekilde kullanarak eğilme eylemi ve küçülme eylemini aynı şekilde ve büyüklükte kullanıp eylemlerin arasındaki farkı anlamlandırarak, eylemin hissiyatını gerçekleştirerek, anlam yükleyen 24 ŞŞ (iki erkek kardeşi var) ve 31 SE (iki ablası var) olmaktadır. Burada eğilme eylemi ve küçülme eyleminin farkı net bir şekilde gözlemlenebilir. Eğilme eylemini o sırada bir amaç edinmek doğrultusunda yaparak, eğilmelerine anlam yüklemiş olmaktadırlar. Katılımcılar burada mekânın farklılaşmasını da bize davranışlarındaki farklılıkla göstermektedirler. SE'nin genel olarak cesur ama utangaç tavırlarının tiyatro yapması ile birleştirerek daha performatif olarak amaç doğrultusunda yapmayı tercih etmesi yönünde yorumlayabiliriz. ŞŞ'nin ise bedene daha kontrollü yaklaşıp, daha konservatif bir anlam yüklediği için mekandaki eylemleri amaç doğrultusunda yapmanın huzurunu yaşadığını gözleyebiliriz. Burada farklı bedenlerin farklı yaşanmışlıkların aynı yerde buluşmalarını sosyal yapıların farklı olması şeklinde yorumlayabiliriz. Buradan da yola çıkarak aynı hareketlerin bizi her zaman aynı yaşanmışlığa götürmesini göremeyebiliriz. Fotoğraflar ve yapılan anketler de göz önüne alınarak farklı kadınlar da aynı mekânları yine aynı şekillerde deneyimleyebilir.

4.5 Kamera Kapalıyken Davranış Farklılıkları

Kamera açık değilken katılımcıların bakışlarında ve tavırlarında nasıl bir farklılık olduğuna mekân mekân bakıldı;

Alt geçitte, genelde katılımcıların bakışları yerde oldu, çalışmadaki kadınlar insanlarla göz temasından kaçındılar ve ara ara kendilerini nasıl hissediyorsunuz diye sorulduğunda etrafına bakınıp tedirgin bir şekilde alt geçitteki yolun çift taraflı oluşunun rahatsız edici olduğunu ifade ettiler. Yerlerde birikmiş tuvalet atıklarından bahsederek rahatsızlıklarına dile getirmeye devam ettiler. En rahatsız olanlar arasında; 50 EU, 52 GK vardı. En rahat olan da 25 GN oldu. Mekânın tekinsizliği çalışmaya katılan katılımcıları rahatsız etmişti. Mekânın karmaşıklığından rahatlıkla şiddete uğrayabilecekleri alan olduğunu tespit edebiliyorlardı. Aynı zamanda alanın pis olması ve ağır kokmasından dolayı hızlıca mekânı terk etmek istiyorlardı. Mekânı bir tek GN'nin farklı yaşamasını diğer katılımcılarla aralarında sosyo-ekonomik olarak farklı olmasına bağlanabilinir. GN ailece varlıklıdır ve ¨bir giydiğini bir daha giymediğinden¨ dolayı ortamdaki dışkının yanına hiç rahatsız olmadan oturan tek o olmuştur. Sosyo-ekonomik rahatlığın davranışa da yansıdığını ve oldukça hareketleri özgürleştiğini (Diğer katılımcıların bu mekânda hareketleri oldukça kısıtlıydı) bu örnekle gözlenmiş oldu. EU temizlik işçisiydi ve gelir seviyesi en düşük katılımcıydı ve bu mekânda duvara bile yaslanamayan tek kişi o oldu.

Zürafa sokakta; Katılımcılar durma eylemi dışında diğer eylemleri yapmak istemediler. Eylemleri tek yapmak isteyen katılımcımız; 24 ŞŞ oldu. Ama eşitlik olması adına herkese aynı sayıda eylem (komut) verildi ve sonrasında eylemini gerçekleştiren herkes mekândan ayrıldı. Katılımcılar eylemi mekâna girer girmez ilk girişte yaparak mekânı hızlıca terk etmek istediler. Eylemi yaptıktan sonra mekândan hemen çıkmak istemeyen ve hatta daha da merakla yukarı çıkan iki kişi vardı, bunlardan biri ZA bir diğeri ŞŞ oldu. ZA lezbiyen olan ve ŞŞ'de tesettürlü olan tek katılımcıdır. İkisi de bedene farklı şekillerde bakıyor, beden üzerine düşünüp kendilerini bulmaya çalışan katılımcılardı. Bu mekânı merak etmiş olmaları düşünülebilinir. Fotoğraflardan da gözüktüğü üzere ikisinin de bu mekânda belirgin bir beden tepkisi var. Biri (ZA) beden olarak küçülmüş (sıkıştırılmış) gözüküyor, korkuyor ve üzüntülü, diğer ise kadraja dahi bakamıyor (ŞŞ).

Diğer katılımcılar sadece meraklı gözlerle sokağın gerisine bakınmakla yetindi. Katılımcılar mekânda durma eylemini yapmadan hemen önce (kameralar çekim yapmıyorken), sokakta yürüyen insanlara karşı bedenlerini içe kapatarak, sürekli yere bakmaları ve birileri ile göz göze gelmekten kaçınmaları ile 'buraya ait değilim' mesajını çok açık bir şekilde verdiler.

Kamondo Merdivenleri'nde turistlerin de uğrak yeri olan mekânımızda, karşımızda katılımcılarımızın telaşlı bedenleri vardı. Kalabalıktan ve sıkışıklıktan ötürü hemen işini bitirip gitmek isteyen bedenler vardı ama aynı zamanda bu mekânda kendilerini güvende hissetmekteydiler. Bakışları artık göz seviyesindeydi ve karşımızda sıkışıklığa rağmen mekânda daha geniş alan kaplayan ve rahat hareket eden bedenler vardı. Mekân geçiş yeri olduğundan dolayı günün her saati kalabalıktı. Açıktı, aydınlıktı, tarih kokuyordu ve sürekli kayıt altındaydı (devamlı fotoğraf çektiren insanların olması). O yüzden tanıdıktı ve güvenilirdi.

Karaköy sahil meydanında tüm katılımcılar artık iyice rahattı, mekân geniş ve rahattı. Vapur iskelesi devamlı kullanılmaktaydı. Seçtiğimiz alan karayolundan uzak, denize yakın, güneşten gölgeyi göremediğimiz bir mekândı. Bedenler mekânda daha çok alan kaplıyordu, bakışlar göz seviyesinden gökyüzüne doğru uzamaktaydı. Gündüz saatiydi, kalabalıktı, turistik ve ulaşım araçlarına yakındı. Bedenlerdeki uzama ve rahatlama fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere net bir şekilde gözükmekteydi.

Karaköy kafeler ilk durak noktamızdı. Karaköy'ün yenilenmiş ara sokaklardan biriydi. Mekân ara sokak olmasına rağmen çalışmamızdaki kadınların en çok kendilerini rahat hissettikleri, rahat davrandıkları yerdi. Örneğin katılımcıların çoğu çantalarını yere bırakıp, kurgulanan eylemleri yapmak istedi. Kimisi çantasını yere koyup o şekilde tüm eylemleri yaptı, kimisi oldukça rahat bir şekilde sadece elinde tuttu ya da omzuna koydu. Burası katılımcıların bakışlarının mekânın her yerinde özgürce dolandığı bir alandı ve katılımcıların en doğal oldukları, kendi hallerine en çok benzeyen davranışlarının gözlemlendiği tek mekân oldu. Karaköy'e ait herkesin ortak bildiği tek yer burasıydı. Burası hayallerindeki Karaköy değildi, yenilenmişti ve katılımcılar tarafından her zamanki gittikleri herhangi bir kafeye benzetiliyordu. Bu mekândaki benzeşme de bizi bedenlerindeki en doğal duruma doğru götürmüş olmalıydı.

SONUÇ

Farklı sosyal-kültürel katman, yaş ve sınıfsal koşullardan gelen kadınların ataerkil sisteme kamusal alanda nasıl maruz kaldıkları ve bu durumun onların hareketini nasıl etkilediği öncelikle teorik kısım olan mekân, kadın bedeni ve hareket olarak 3 bölümde incelenmiş ve bu kısımlar üzerinden 4. bölüm olan analiz kısmında görüşmeler ile çalışma için seçilen kadınların kamusal alanda verilen komutlar dahilinde sergiledikleri hareketler incelenmiştir.

Kadın bedeninden çıkan hareketlerin toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik değişimlerden etkilenerek kamusal alandaki hareketlerinin farklılaşmasına bakılmıştır. Seçilmiş kadınlardan, belirlenmiş mekânlarda günlük hayat pratiklerinden olan eylemleri gerçekleştirmeleri istenerek sınıfsal ve sosyal konumları farkı hareketleri üzerinden irdelenmiştir.

Birinci bölümde mekânın insanların sosyal ve siyasi etkileşimlerinin bir sonucu olarak şekillendiği ve bununla birlikte var olan siyasi ve sosyal ilişkilenmeleri daha da güçlendirdiği sonucu çıkartıldı. Mekânlar kişilerden ve onların ilişkilerinden şekillendiği gibi, kişilerin de mekânın içinde barındırdığı anlamlardan ve çağrışımlardan etkilendiği anlaşıldı. Bu ikili ilişki bizi mekânın beraberinde getirdiği normlara uyma gerekliliğine götürdü. Her bir bireyin kamusal alanlara erişiminin eşit derecede olmadığı, mekânın bazı grupların belirli alanları sahiplenme isteğiyle çatıştığı güç mücadelesi alanlarına dönüştüğünü görmekteyiz. Erişimin kısıtlı olduğu bölgeler de etnik, sosyal, dini, cinsiyet gibi pek çok etkene göre değişiklik gösterdiğinden, her kişinin de şehir deneyimleme biçiminin farklı olduğu sonucuna varıldı.

İkinci bölümde kültürel bir inşa olarak kadın bedeninin, toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak oluşturulduğunu gördük. Kadınlar arasında sosyal, kültürel, ekonomik grupların sahip olduğu farklı beğeniler ve değerler ortaya farklı kadınlık hallerinin çıkmasına sebep olur. Kadın bedeni erkek bedeniyle karşıtlığı üzerinden anlamlandırıldığı gibi toplum içerisindeki farklı kadınlık hallerinin de birbiri ile olan ilişkilerinden var olduğu görülür. Bireylerin toplum içinde var oluşları ve temsiliyetleri beden aracılığıyla gerçekleşir. Böylelikle bedenin aynı zamanda bir iktidar mücadele alanı olduğu anlaşılmış olur. Bununla birlikte Cumhuriyet dönemi ile birlikte her ne kadar kamusal alana çıkarma çalışmaları yürütülmüş olsa da,

kadının biyolojik nedenlerle iç mekâna sıkıştırılması devlet ve toplum eliyle toplumsal cinsiyet rollerinin değişmemesi ve kadına yüklenen yeni ahlaki görevlerle gerçekleşir. Yalnız kamusal mekâna katılımı destekleyen uygulamalar sayesinde bazı kadınlar bunu başarabilmiştir. Her bir kadının da kamusal alana katılımı bunula birlikte farklılaşır. Farklı kadınlık hallerinin farklı mekânlarda nasıl sergilendiği, toplum içerisinde bu farklı kadın hallerinin mekanlarla etkileşimini görmek bize birçok şey söyleyeceği için, analiz bölümünde farklı kadınlar farklı kamusal alanlara götürüldü ve bu mekânları ne şekilde deneyimlediklerine bakıldı.

Üçüncü bölüm olan kamusal alanda hareket kısmında kadınların sıradan aktivitelerde mekândaki hareketlerinin sosyal durumları ve konumları hakkında pek çok şey söylediğine ulaşıldı. Erkek egemen toplumsal yapının oluşturduğu beklenti durumu kadınların hareketini kısıtlamaya ve baskılamaya götürmekteydi. Böylelikle de kadınlar mekanları toplumun gerektirdiği şekilde kullanmak durumunda bırakıldı. Kamusal alanın erilliğinin korunması, kadınların hareketlerin sürekli denetlenmesini ve disipline edilmesini getirmiştir. Bu disipline etme durumunu da kamusal alanda rahatsız etme ve şiddete başvurma olarak görürüz. Kadın da beklendiği gibi davranmazsa bunu göze almış olarak görülür ve bunun üzerinden şiddet korkusu başlar. Kadın korunmayı da toplumsal beklentiyi karşıladığında ve erkek bakışına uygun davrandığında öğrenir. Böylelikle belirli bir amaç olmadan kamusal alanda yer kaplamamaya ya da sınırlandırmaya yönelik yaşamaya başlar. Bu sınırlamalar ve kısıtlanmalar ile kadın kendini öz-kısıtlamaya götürmüş olur. Şiddete uğramadan, tedirgin olmadan ve rahatsız edilmeden erişebilecekleri mekânları, zamanları kıyafetlerini kodlayıp, mekânlarda bu kısıtlamalar dahilinde yaşayarak kendini güvence altına almaya çalışır. Bunlarla birlikte mekân kullanımı yaparken bedenlerini de kontrol etmeleri devam eder. Mümkün oldukça uzuvlarını bedenlerine yakın tutmaya çalışır, küçük adımlar kullanır, sabit durmayı tercih etmez, durursa da neden durduğuna dair meşru bir neden bir göstermeye çalışır, bir erkekle göz göze gelme ihtimaline karşı bakışını yerde tutma ihtiyacını duyar, dışarı çıkmak için günün belirli saatlerini tercih etmeye çalışır ve böylelikle kamusal alanda yer kaplamamaya çalışan kadınlardan bahsetmiş oluruz. Bunun tek sebebi erkek egemen toplumun beklentileri değil aynı zamanda eril bakıştan kaçınırken kadınların kendilerini görünmez kılma arzularıdır. Sonuç olarak güvenliğini sağlamak isteyen

kadınlar eril düzene uymuş ve bu düzeni yaşayarak ve aktararak yeniden ve yeniden üretmiş olur.

Bu çerçevede ilk üç bölüm beraberinde son bölümde analiz çalışması yapıldı. Farklı kadınların farklı mekanlardaki farklı hareketleri gözlemlendi. Kadınların kamusal alanlarda günlük hayat içinde sergiledikleri davranışlar (mekânlarda ne kadar yer kapladığı) ve hareket biçimleri (bedenini ne şekilde kullandığı yüz ifadesi, dış görünüşü o mekâna ait konumunu ve ne şekilde rahat hissettiği) bize toplumdaki sosyal siyasi konumlandırılışları hakkında birçok şey söyledi.

Bu analiz çalışmasında mekân-birey değişkenlerinin rahatlıkla sergilenebilmesi, siyasi ve sosyal olarak farklı kesimleri içinde barındırdığı için İstanbul şehri seçildi ve mekânı herkesin rahat ulaşılabilirliği üzerinden de tek semtte çalışma tercih ederek Karaköy seçildi. İstanbul'da çok yoğun çalışan bir anne olarak sosyal çevrede yapılan görüşmeler neticesinde, aralarında birbirinden en farklı olan kadınlar tercih edilerek katılımcılarda kısıtlı bir seçim yoluna gitmek zorunda kalındı. Analizi gerçekleştirirken bireyler arasındaki farklılık ne kadar çok olursa kamusal mekâna erişim ve vatandaşlık mücadelelerinin de farklılıklarının daha görünür olabileceğini görüldü. Çalışma esnasında seçilen kadınların sayısı ve aralarındaki farklılıklar fazla olabilseydi, bu analize belki daha geniş bir açıdan bakılmasının önemi de kavrandı.

İstanbul'un heterojen yapısı kamusal mekânda 'birbirine yabancı' olan bireylerin güç mücadelesini rahatça gözlemleme imkanını sundu. Mekânın siyasi ve sosyal anlamları ve çağrışımları, dayattığı normlar ve kurallar ve bireylerin zihinlerindeki farklı imajları ('yer-kimlikleri'), çalışmadaki her bir mekânda bedenler üzerinden okundu.

Katılımcılara verilen komutlar günlük hayat pratiklerinden çıkan, gündelik eylemlerden oluştu. Mekânda verilen komutlar gündüz, hava aydınlıkken gerçekleşti. Karanlıkta kadınların yaşadıkları sıkıntılar ve şiddet korkuları ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır, bu çalışmanın konusu spesifik olarak sadece hava aydınlıkken gerçekleşen eylemlere odaklanmıştır. Aynı zamanda analiz esnasında katılımcıların her zaman açık konuşmadıklarını ve doğru söylemlerde bulunmadıkları görülmüştür. Katılımcıların verilerinin doğru olup olmadığı bizi ne kadar kesin sonuca götürür bilinmese de bedenlerinden çıkacak hareketlerin olabildiğince doğruyu söyleyeceği düşünülmüştür.

Bu çalışmaya göre katılımcıların dış mekânda hareketlerini birbirinden ayıran en önemli belirleyenlerin yaş ve sosyalizasyon farkı olduğu ve ekonomik özgürlüğü olan kadının daha rahat davrandığı, mekânlarda daha özgür dolaştığı gözlemlendi. Ekonomik güç ve sosyal rahatlığın farklılaşması ile mekanlarda değişen bedenlere tanıklık edildi. Kadınlar aynı sosyal kültürel alt yapıdan da gelseler, hareketlerinde farklı yaşanmışlık farklı deneyimler katarak hayatına devam ederken mekânı deneyimleme biçimlerinin aynı olduğu gibi farklı da olabileceği gözlenmiş oldu.

Sonuç olarak, bu çalışmada mekân farklılıkları farklı kadınları aynı şekilde de farklı şekillerde de etkilemiş oldu. Bu durumda mekânın ve bireylerin yer kimlikleri algısının aynı ya da farklı olmasının önemi olabilir. Bu farklılığın nedenlerinin tam olarak açıklık kazanması için Türkiye genelinde birçok kadınla (Türkiye'nin farklı-aynı kesimlerinden gelen, farklı-aynı dini ve siyasi görüşlere, hayat görüşlerine, ideolojilere, kişiliklere ve emellere sahip, farklı cinsel kimliğe sahip, farklı geçmişleri olan trans kadınlarla, birçok kişi ile) farklı şehirlerde, farklı mevsimlerde, farklı saatlerde, kamusal ve katılımcıların özel alanlarında da çalışmaların yapılması gerekliliği saptandı ve analiz çalışması yapılırken bu analizi yapan kişinin de kişisel verilerinin ve hangi perspektiften olayı gözlemlediğinin önemli olduğu anlaşıldı.

KAYNAKÇA

Aktaş, Gül:	"Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak", **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.30, No:1, Haziran 2013, s. 53.
Alkan, Ayten:	"Giriş: Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekânın İzini Sürmek", **Cins Cins Mekân**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2009
Arat, Yeşim:	"Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Ed. by. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, s. 82.
Aslan, Seçil:	"Özelden Kamusala Bir Yolculuk: Türkiye'de Çalışan Kadın Olmak", **Birikim Dergisi**, Haziran-Temmuz 2008, (Çevrimiçi) https://davetsizmisafir.org/2008/07/25/ozelden-kamusala-bir-yolculuk-turkiyede-calisan-kadin-olmak/, 7 Eylül 2018.
Cops. Diederik ve Pleysier, Stefaan:	"Doing Gender' in Fear of Crime: The Impact of Gender Identity on Reported Levels of Fear of Crime in Adolescents and Young Adults", **British Journal of Criminology**, (Çevrimiçi), DOI:10.1093/bjc/azq065, 18 Kasım 2010.
Çakır, Serpil:	**Osmanlı Kadın Hareketi,** İstanbul, Metis Yayınları, 1994.
Çardak, Begüm:	"Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C.1, No:1, Kasım 2012, s. 23.
De Certeau, Michel:	**Gündelik Hayatın Keşfi-1: Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları**, Çev. Lale Arslan Özcan, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1990.
Gardner Brooks, Carol:	**Passing By: Gender and Public Harassment**, University of California Press, 1995.
Gieseking, Jen Jack ve Mangold, William:	New York, Routledge, 2014, p. 289. Jen Jack Gieseking et al., "'Public' and 'Private'", **The People, Place and Space**, Ed. by. Jen

Gieseking, Jen Jack ve Mangold, William:	New York, Routledge, 2014, p. 183. Judith Butler, **Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi**, Çev. Başak Ertür, İstanbul, Metis Yayınları, 2012.
Günindi Ersöz, Aysel:	"Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın 'Doğası' ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, C.18, No:1, Nisan 2015, s. 80.
Göle, Nilüfer:	**Modern Mahrem**, İstanbul, Metis Yayınları, 2014.
Hayden, Dolores:	"Urban Landscape History: The Sense of Space and the Politics of Space (1995)", **The People, Place and Space**, Ed. by. Jen Jack Gieseking, William Mangold, New York, Routledge, 2014, p. 82.
Kandiyoti, Deniz:	**Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler**, İstanbul, Metis Yayınları, 2015.
Kılınç, Kıvanç:	"Toplumsal Cinsiyetin Mekânsal Tarihini Yeniden Yazmak: Mimarlık ve Kadın Kimliği Üzerine Kuramsal Bir Çerçeve", **Kadın Çalışmaları Dergisi**, C.I, No:1, 2006, s. 16.
King, Ursula:	"Önsöz", **Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet**, Ed. by. Sylvia Marcos, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2006, s. 13.
Lefebvre, Henri:	**Mekânın Üretimi**, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2014. "The Production of Space (1991)", **The People, Place and Space**, Ed. by.
Lordoğlu, Ceren:	"Kent Coğrafyasında Kadınların Güvenlik Endişeleri", **Modus Operandı**, Sayı 4, 2016
Lordoğlu, Ceren:	**İstanbul'da Bekâr Kadın Olmak,** İstanbul, İletişim Yayınları, 2018
McDowell, Linda:	**Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2003.
Okumuş, Ejder:	"Bedene Müdahalenin Sosyolojisi", **Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, No:II, Kasım 2009, (Çevrimiçi)

	http://dergipark.gov.tr/download/article-file/115922, 28 Ağustos 2018.
Özyeğin, Gül:	"Önsöz", **Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası**, Aksu Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 9.
Proshansky, Harold M:	"Place-identity: Physical World Socialization of the Self (1983)", **The People, Place and Space**, Ed. by. Jen Jack Gieseking, William Mangold, New York, Routledge, 2014, p. 77.
Ranade, Shilpa:	"The Way She Moves: Mapping the Everyday Production of Gender-Space", **Economic and Political Weekly**, C.42, No:17, s. 1519.
Riger, Stephanie:	"Coping with Urban Crime: Women's Use of Precautionary Behaviors", **American Journal of Community Psychology**, c.10, No:4, 1982, s. 369.
Rose, Gillian:	**Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge**, Cambridge, Polity Press, 1996.
Sennett, Richard:	**Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2002.
Uysal, Şafak:	"Birbirini Üreten Beden(ler) ve Mekân(lar): Beden-Mekân İlişkisine Hareket Eden Beden Üzerinden bir Bakış", (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/1584894/Birbirini_Üreten_Beden_ler_ve_Mekân_lar_Beden-mekân_iliskisine_hareket_eden_beden_üzerinden_bir_bakıs, 3 Eylül 2018.

EKLER

EK1: Fotoğraflar

G.O	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler		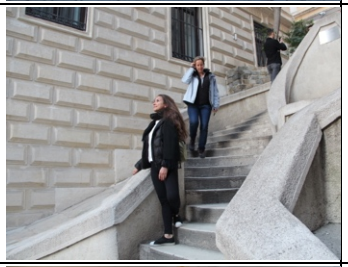	
Alt geçit			
Kafeler		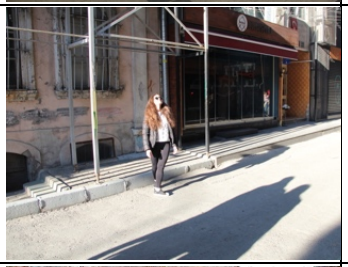	
Genelev sokağı			

G.O	Küçülme	Büyüme
Meydan		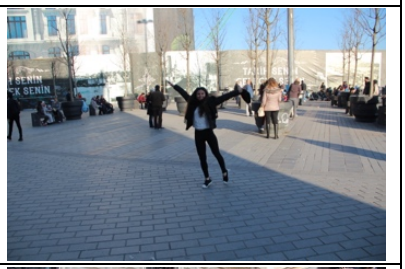
Merdivenler		
Alt geçit		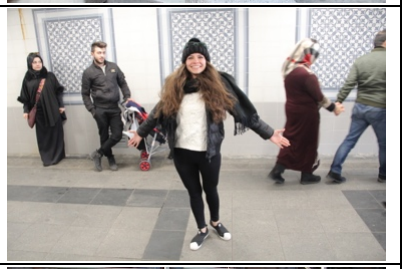
Kafeler		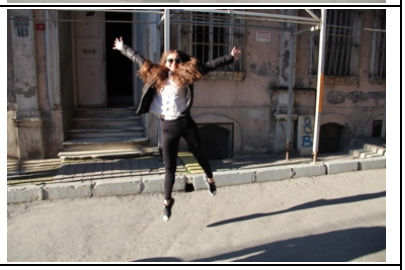
Genelev sokağı		

E.U	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler			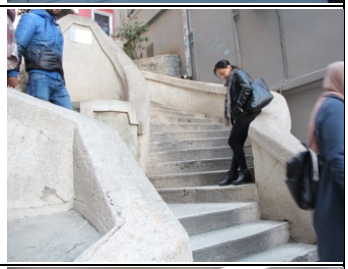
Alt geçit		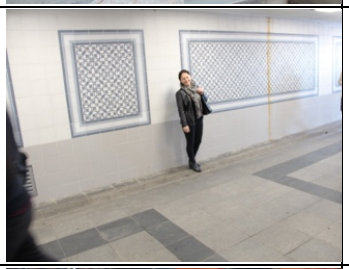	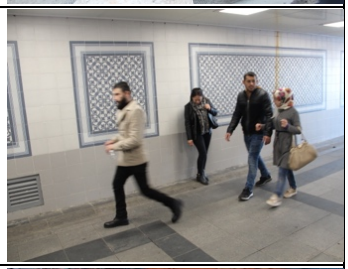
Kafeler	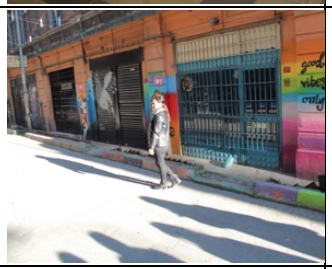		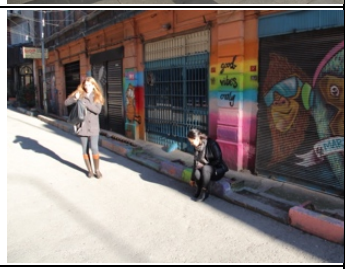
Genelev sokağı			

E.U	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit	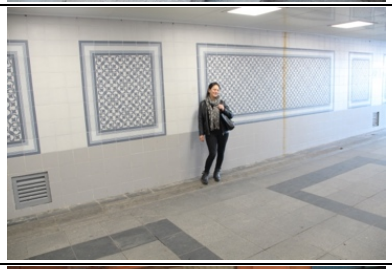	
Kafeler		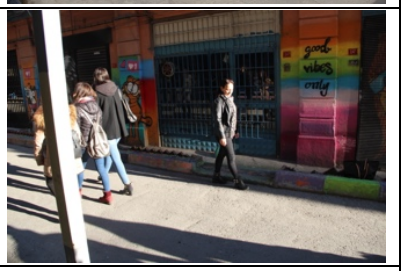
Genelev sokağı		

Y.K	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler			
Alt geçit			
Kafeler			
Genelev sokağı			

Y.K	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit		
Kafeler		
Genelev sokağı		

G.K	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler			
Alt geçit		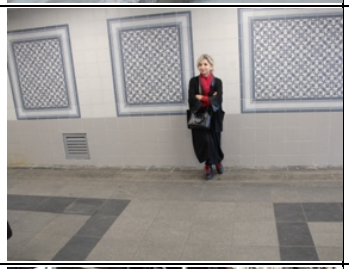	
Kafeler	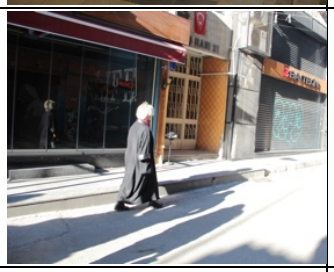	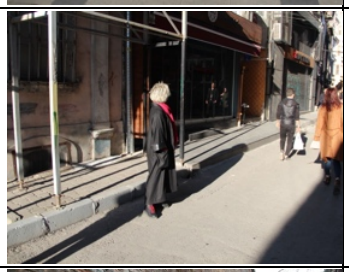	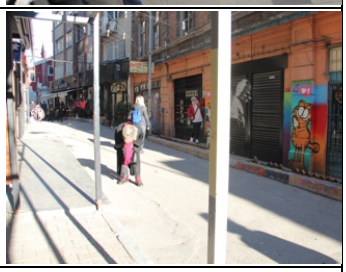
Genelev sokağı			

G.K	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit		
Kafeler		
Genelev sokağı		

A.U	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			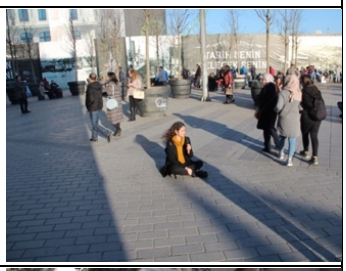
Merdivenler			
Alt geçit	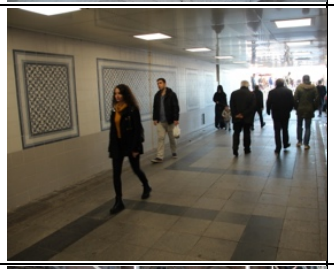	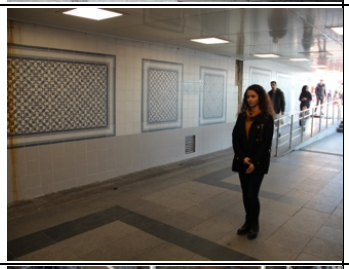	
Kafeler			
Genelev sokağı			

A.U	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit	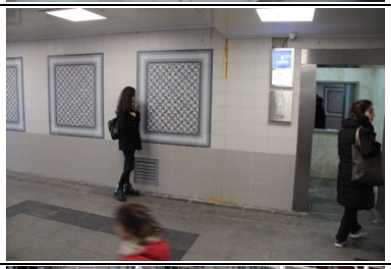	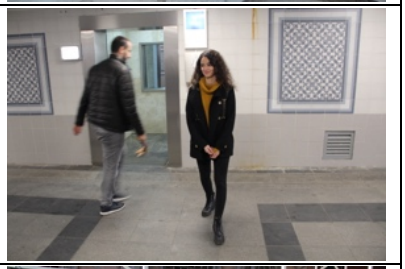
Kafeler		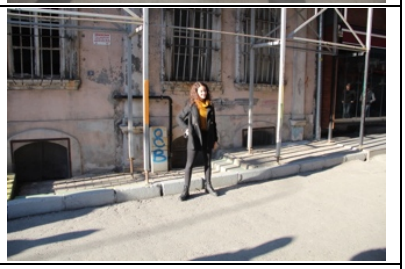
Genelev sokağı		

H.G	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan	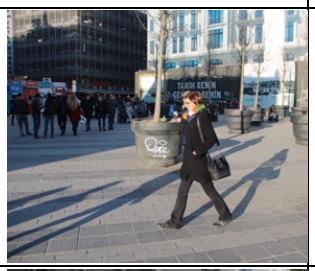	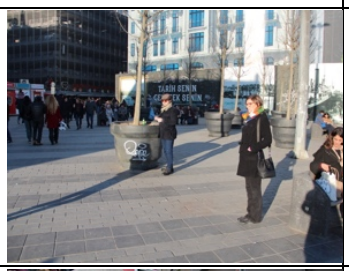	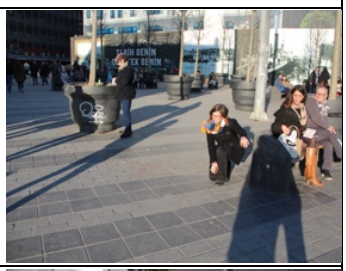
Merdivenler			
Alt geçit			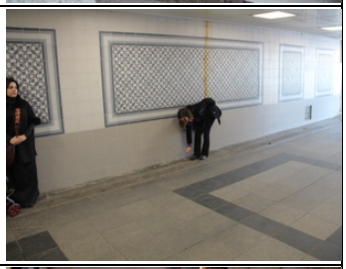
Kafeler			
Genelev sokağı			

H.G	Küçülme	Büyüme
Meydan	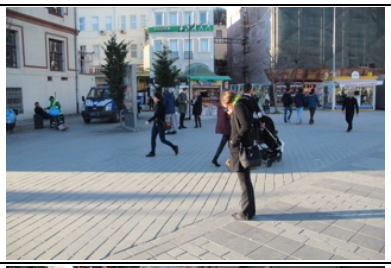	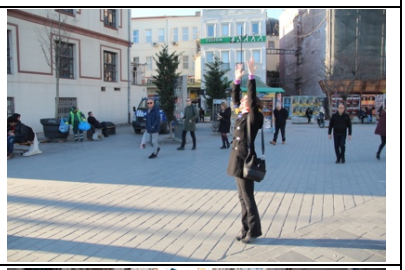
Merdivenler		
Alt geçit	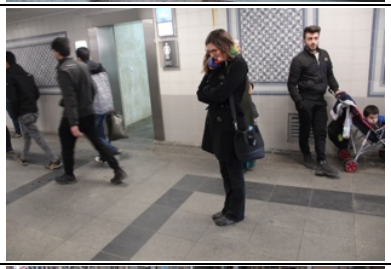	
Kafeler		
Genelev sokağı		

İ. E	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler	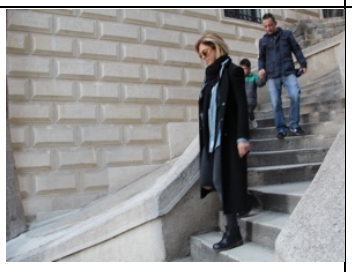		
Alt geçit	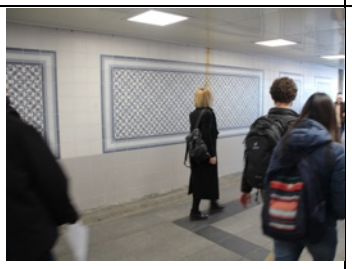		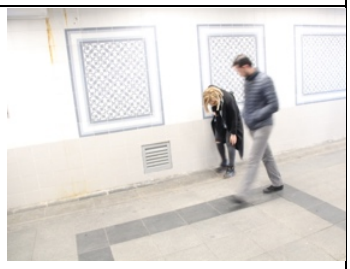
Kafeler			
Genelev sokağı			

İ.E	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler	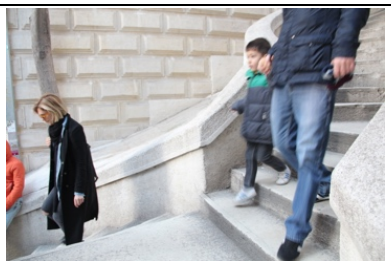	
Alt geçit		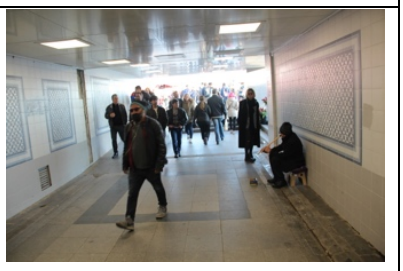
Kafeler		
Genelev sokağı		

G.N	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler			
Alt geçit			
Kafeler			
Genelev sokağı			

G.N	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit	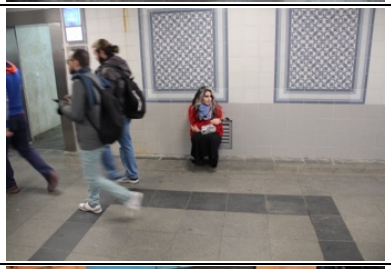	
Kafeler		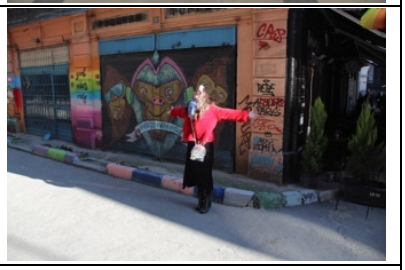
Genelev sokağı		

G.T	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan	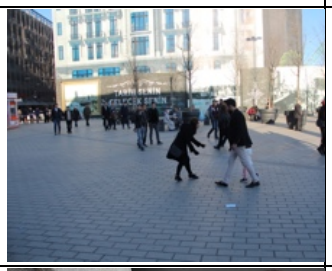	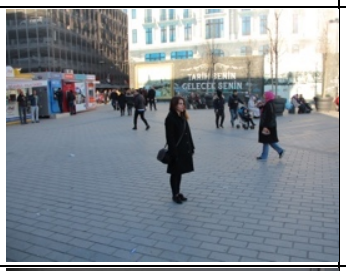	
Merdivenler			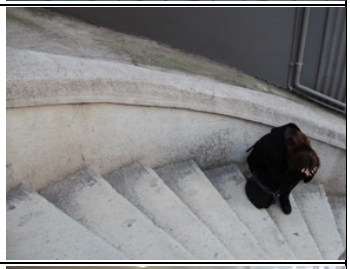
Alt geçit			
Kafeler			
Genelev sokağı			

G.T	Küçülme	Büyüme
Meydan		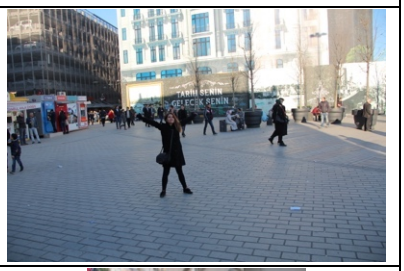
Merdivenler		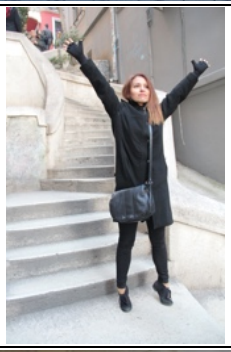
Alt geçit		
Kafeler		
Genelev sokağı		

Ş.E	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler			
Alt geçit	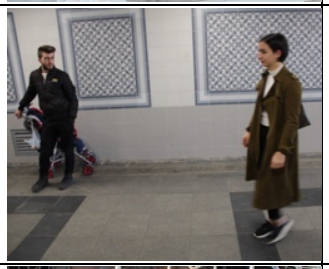	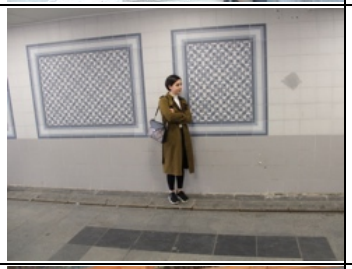	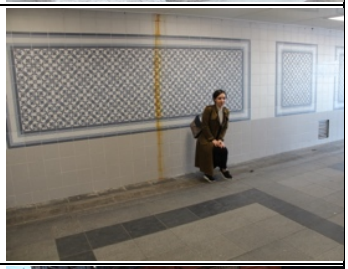
Kafeler			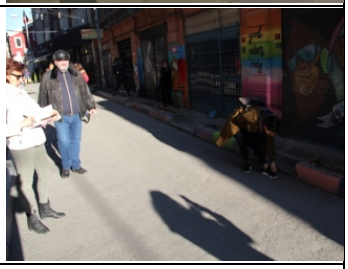
Genelev sokağı			

Ş.E	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit	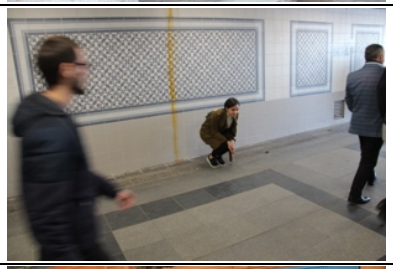	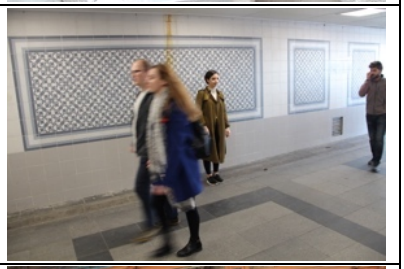
Kafeler		
Genelev sokağı		

S.E	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan		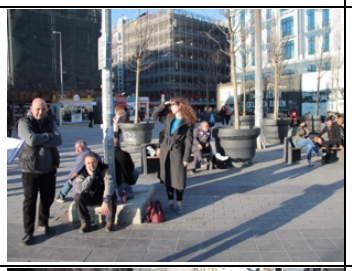	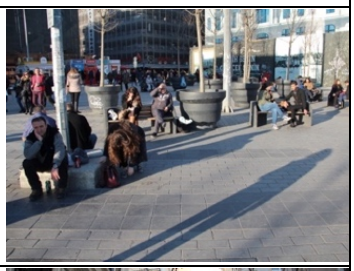
Merdivenler	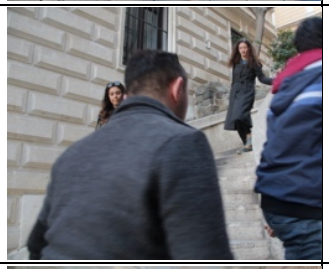		
Alt geçit		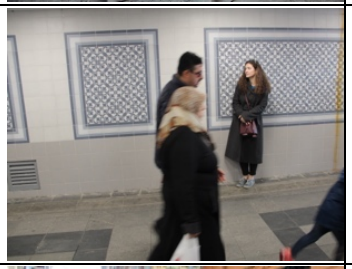	
Kafeler			
Genelev sokağı			

S.E	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit		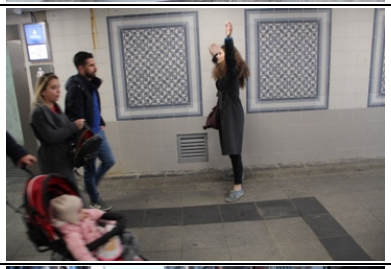
Kafeler	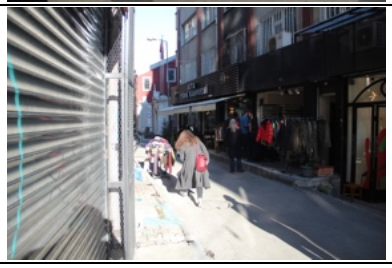	
Genelev sokağı		

Z.A	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan	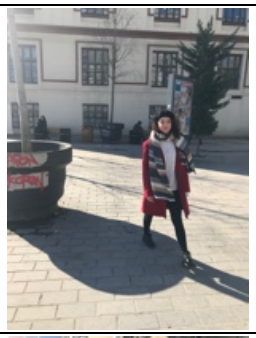		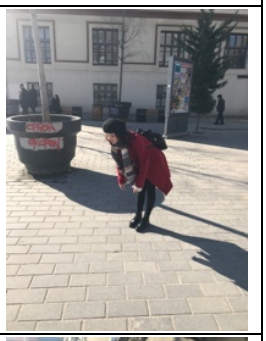
Merdivenler			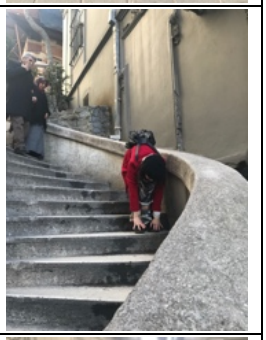
Alt geçit	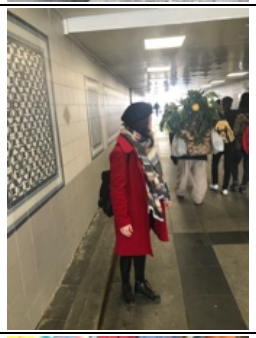	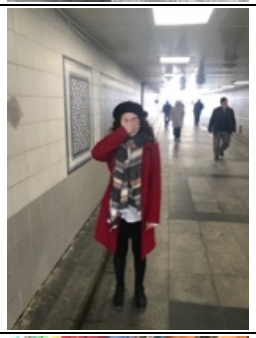	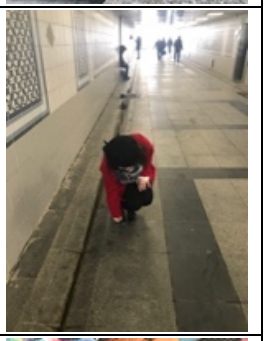
Kafeler	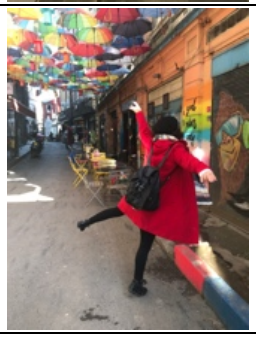	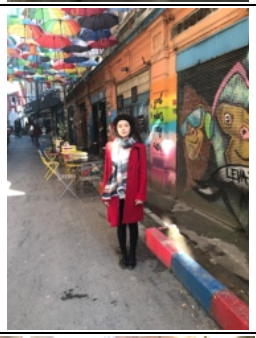	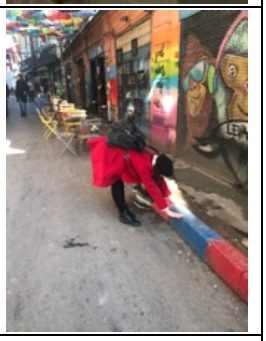
Genelev sokağı			

Z.A	Küçülme	Büyüme
Meydan		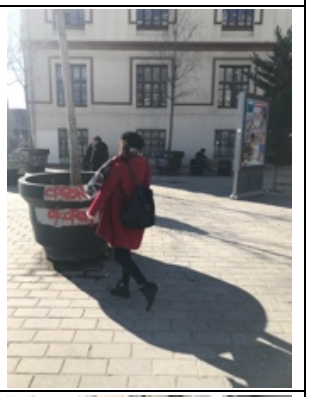
Merdivenler		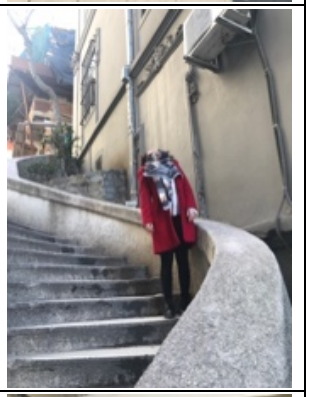
Alt geçit	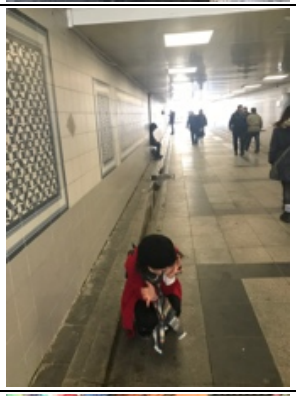	
Kafeler	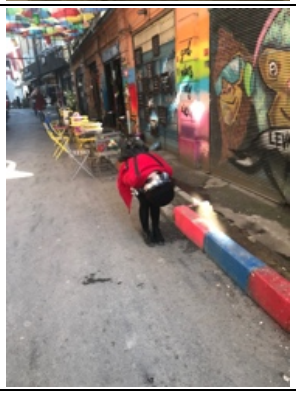	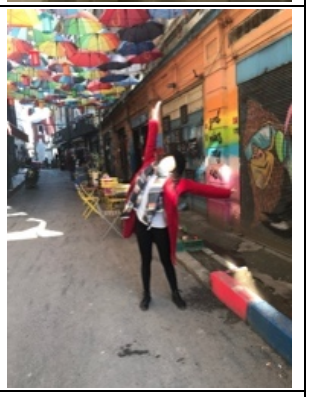
Genelev sokağı		

Ş.Ş	Yürüme	Durma	Eğilme
Meydan			
Merdivenler			
Alt geçit	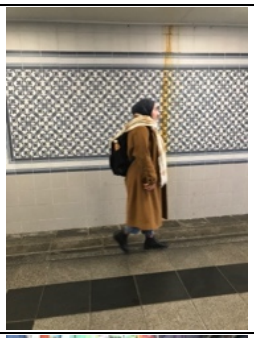	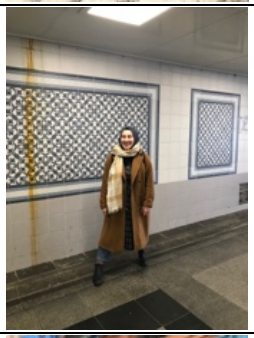	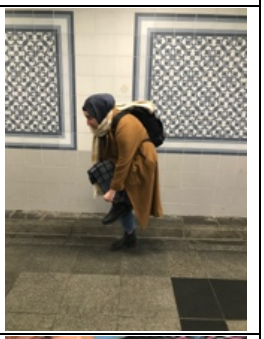
Kafeler	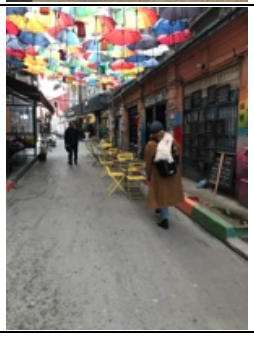	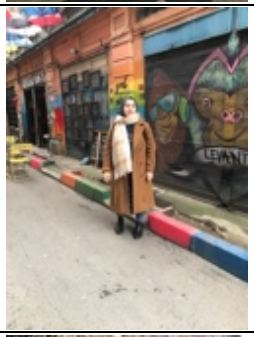	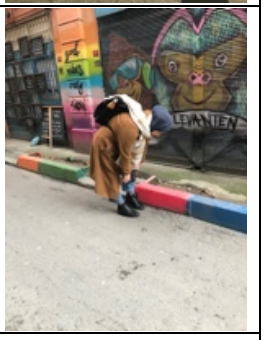
Genelev sokağı			

Ş.Ş	Küçülme	Büyüme
Meydan		
Merdivenler		
Alt geçit	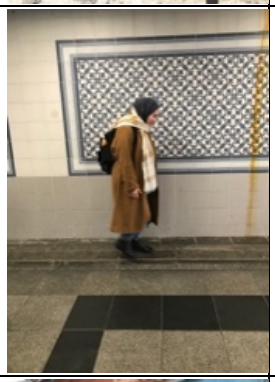	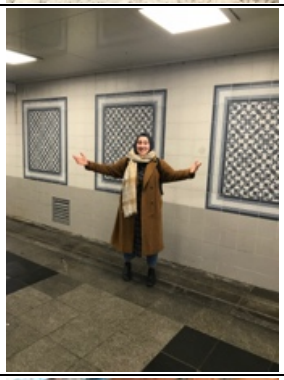
Kafeler	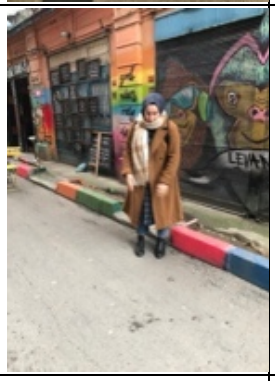	
Genelev sokağı		

EK2: Formlar

Şu an yetişkinler için açılmış olan bir bale okulunda çalışıyorum. Türkiye'de yetişkin baleye hala önyargı ile bakılıyor olduğu düşünülür ise, Ekin Hoca'nın bu meslekteki başarısının ne kadar yüksek olduğu net bir şekilde görülüyor. İnsanların tabularını kırıp yaşlı da olsa, hiç eğitim almamış da olsa buraya geliyor ve devam ediyor olmaları bence çok büyük bir bazarı.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted] 18AU		
YAŞ	18 A	49	47
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	İstanbul / Silivri	Trabzon	Sivas
MEDENİ DURUM	Bekar	Evli	Evli
MESLEK	Öğrenci	Ev hanımı (ilkokul)	Sağlıkçı (lise)
YAŞADIĞI SEMT	Şişli	Şişli	Şişli
HAYATTA	Evet	Evet	Evet

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Adım Aleyna. 18 yaşındayım. Marmara Üniversitesi'nde okuyorum aynı zamanda çalışıyorum ü. Arkadaşlarımla sohbet etmeyi ve ailemle zaman geçirmeyi seviyorum.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Annem 49 yaşında ev hanımı ve aynı zamanda çalışıyor. Babam ise sağlık çalışanı. İki tane abim var, Onur ve Nurettin. Onur okuyor, Nurettin abim ise çalışıyor.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

Ailemle veya arkadaşlarımla gezmeye giderim, sinemaya giderim. Müzik dinlerim

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

En son okuduğum kitap Madam Bovary, izlediğim film Aile Arasında.

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

Şişli, Kadıköy ve Karaköy

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

Gaziosmanpaşa, Bağcılar olabilir. Nedeni ise pek güvenli yerler olmamalarını düşünmem.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	50EU		
YAŞ	1-14 1969	Canakci 66	Canakci 72
CİNSİYET	Kadın		
DOĞUM YERİ	TRABZON	TRABZON	TRABZON
MEDENİ DURUM	Evli	Ev hanımı	işçi
MESLEK	Ev Hanımı	okumadı	Almanya
YAŞADIĞI SEMT	Şişli	Avcılar	İlkokul
HAYATTA	Evet	Evet	Yok

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?	Benim için önemlisi sağlığım ve çocuklarım ve ailem. Hep iyimser pozitif düşünü
AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?	Evet çok şanslıyım güzel Bir ailem ve 3 tane çocuklarım var sevgi dolu
BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?	Gezmeyi Arada kitap okumayı Arkadaşlarımla beraber olup sinamaya gitmeyi yürümeyi çocuklarımla
EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?	3 Anadolu hikayesi Sınamada Aile arası
İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?	Şişli, Beşiktaş, Avcılar
İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?	İstanbulun her yeri yok. Ayrı güzellikleri vardır

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted]		
YAŞ	31 G	68	68
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	Burdur	Trablusgarp / Libya	Burdur
MEDENİ DURUM	Evli	Evli	Evli
MESLEK	Finans / Yüksek Lisans	Matematik Öğretmeni / Lisans	Matematik Öğretmeni / Lisans
YAŞADIĞI SEMT	Beşiktaş / Levazım	Burdur	Burdur
HAYATTA		Evet	Evet

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ? Ben 31 yaşında, evli ufak tefek, neşeli, hareketli bir insanım. Borsa İstanbul'da, finans sektöründe çalışmama rağmen kişisel hayatım iş hayatımdan oldukça uzaktır. Güzel yemeyi (vejeteryanım), güzel gezmeyi, bedenimle ilgili şeyler keşfetmeyi severim.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ? Kendi ailem diye söylemiyorum :) annem ve özellikle babam, gördüğüm en sabırlı insanlardır. Babam aşırı sakin, belki kelimenin kendisi üzerine hiç düşünmemiş bile olsa ~~fazla~~ çok minimalist bir insandır. Annem, neşesiyle ve enerjisiyle her yerde dikkat çeken, nadiren bunların azaldığı kıpır, kıpır, sevgi dolu, hatta sevgisi üzerinden taşan bir insandır. Kız kardeşim çok zeki, hangi konuda birşey merak etsem "go to" kişiliktir. Çok severim hepsini ayrı ayrı :)

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ? Deliler gibi dizi, film izlerim. Yoga yaparım, yemek denemeleri yaparım, koşarım. Bunlar dışında hareketli bir sosyal hayatımız var eşimle, çok seyahat ederiz, topluluklarla buluşur, genelde de biz arkadaşlarımızı bir araya getiririz.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ? A Borgia Daughter Dies (kitap) Beatriz at Dinner (film), Sergi anlamında olmasa da en son Whitney Museum (içindeki bir kaç sergi), ve Moma (New York)

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER? Arnavutköy, Etiler, Istinye (iş dolayısıyla biraz mecburiyetten, öğle sosyalleşmeleri için), daha nadiren Moda (bir kaç sene öncesine kadar o tarafta oturuyordum, şimdileri daha az gidiyorum), Bağdat Caddesi.

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ? Özellikle bulunmak istemediğim bir yer yok. Bulunmak için gerekli sebep olduktan sonra her yere giderim :)

⇒ Ben Vanilya kokusu aldığım, güneşin yüzüme vurduğunda gülümsediğim, sanki ne penceresi ne kapısı varmış gibi hissetmediğim bir mekanda ruhumu yansıtıyorum. ☺

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted]		
YAŞ	25 68	47	48
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	İSTANBUL	İSTANBUL	İSTANBUL
MEDENİ DURUM	BEKAR	EVLİ	EVLİ
MESLEK	REKLAMCI - Gemolojist	TASARIMCI	KUYUMCU
YAŞADIĞI SEMT	Bakırköy - Florya	Bakırköy - Florya	Bakırköy - Florya
HAYATTA	☺ EVET	☺ EVET	☺ EVET

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Egoist gibi hissettim şuan. Kendimden kısa olarak bahsedicem pozitif ve iyilik doluyum. Sevgi, sevmek en büyük zaafım fakat çok çabuk sinirlenirim. Sabırlı, çalışkan disiplinli bir kızım. (Ekin Hocamı çok seviyorum)

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Ailem dünya tatlısı. Çalışkan, disiplinli Anne ve Babaya sahibim. Kardeşim haylaz ama çok yakışıklı ☺. Açıkcası mutlu huzurlu hep birarada olan bir aileyiz.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

PlayStation oynar, Çizim yapar, Klasik müzik dinler, fotoğraf çeker'im.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

Binbir gece masalları, Aile arasında, Vangoh

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

Cihangir, Florya, Levent, İstinye, Beyazıt.

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

İstanbul'da bulunmadığım semt yok sanırım tabi. Gitmediklerim olabilir. Çekmeköy'de bulunmak istemem. Ruhumun paramparça olduğu yer

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted] 52GK		
YAŞ	52 K	1930 doğumlu	1933 doğumlu
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	Hamamözü/AMASYA	Böçeri Amasya	Hamamözü/Amasya
MEDENİ DURUM	Evli	Evli idiler	Evli idiler
MESLEK	Stilist/modelist/ Sekçuk üniversitesi Giyim öğr.	İlkokul	İlkokul
YAŞADIĞI SEMT	Ataşehir	Bakırköy	Bakırköy
HAYATTA		Maalesef hayatta değil	Maalesef hayatta değil

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?
Boğa burcuyum, güzel olan herşeyi severim samimiyet. İyi niyet ve hoşgörü benim için çok önemli. Mutluluk için payınet gösterilmeli ve mutlu olmak için mutlu etmeyi bilmeli diyorum...

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?
Beş Çocuklu bir ailemin en küçük çocuğu olarak doğdum. Mutlu bir Aile hayatım var. Anne ve babam vefat etti. Kardeşler olarak herânlamda birbirimizle çok barışık haldeyiz. Çok sık görüşmek üzere bir araya geliriz.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?
Yürüyüş, geziler, çokça telefon görüşmeleri, Sosyal medya kullanırım Arkadaşlarımla görüşmeler, Aile ortamında paylaşımlar, yemeler, muhabbetler

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?
Kanadı Kırık Kuşlar. Şuan Elimde var olan Aydın Boysan Kitabı Ayla filmi yada İstanbul Expresi, Sergi olarak tarihi kafkas kıyafet ve objelerin serpilendiği Karaköydeki sergi.

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?
Ataşehir - Moda, Kalamış, Sirkeci, Beyoğlu, Nişantaşı

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?
Gidemediğim mutlaka yerler vardır, şuan aklıma çok pelmiyor İstanbulu çok seven biri olarak her semtini değerli bulurum.

* Çalışma mekanı : Bir iş merkezinde, bir ofiste çalışıyorum; Yani farklı şirketler aynı binayı paylaşıyor. Şanslı sayılırım. Aydınlık ferah bir açık ofis bizimkisi. Mecidiyeköyde olduğu için etrafında bina dolu: Küçücük bir bahçesi var, ama etrafında fazla kafe tarzı yerler olduğu için şanslıyız.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted]		
YAŞ	35 Gü	62	64
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	Kdz. Ereğli / Zonguldak	Eskişehir	Bolu
MEDENİ DURUM	Bekar	Evli	Evli
MESLEK	Tekstil Mühendisi / Üniversite	Emekli Kontgen Teknisyeni / Yüksekokul	Emekli Öğretmen / Üniversite
YAŞADIĞI SEMT	Üsküdar / İstanbul	Kdz Ereğli / Zonguldak	Kdz Ereğli / Zonguldak
HAYATTA	✓	✓	✓

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

1 Hayalci bir Mühendisim. Şu ara yeni keşfettiğim bir hayalimin "dansın" peşinden gidiyorum. Bir taraftan da mesleki kariyerimde ilerlemeye çalışıyorum.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

2 Annem emekliliğin tadını çıkarmaya çalışıyor; daha çok sosyal aktivite ve arkadaşlarının peşinde. Babam emekliliğe biraz zor alıştı ama sanıyorum artık mutlu. Bizimle ilgilenmeye bayılıyor. Onları çok seviyorum.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

3 Dans ederim, müzik dinlerim, internetten dizi izlerim; takip ettiğim bir dizi yok, Kitap okurum.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

4 * "Şimdinin gücü" - kitap
"Kedi" film - belgesel / sinemada → Evde "İncir Reçeli" - film
"23 Nisan'da çocukların resimlerinden oluşan bir sergi" - Bodrum'da

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

5 Üsküdar ve Mecidiyeköy

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

6 * Esenyurt
* Güvenli olmadığı için ve çok karışık kültürlerden insan olduğu için.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted]		
YAŞ	35 H	65	70
CİNSİYET	Kadın	KADIN	ERKEK
DOĞUM YERİ	İstanbul	İstanbul	Sakarya
MEDENİ DURUM	Bekar	Bekar	Bekar
MESLEK	Öğretmen (Üniversite)	Memur+Ressam (Lise)	Öğretmen (Üniversite)
YAŞADIĞI SEMT	Şişli	Gaziosmanpaşa (Kadıköy)	Gaziosmanpaşa (Kadıköy)
HAYATTA			

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ? Kendimi anlatmaya hiç becerenem, objektif olmak zor ama deneyeceğim ☺ Özgürlüğüme düşkünüm, bir şeylerin bana dikte edilmesini sevmem. İnsanlara hep pozitif ve iyi niyetle yaklaşırım ve onların iyi yönünü bulmaya çalışırım. Üretmeyi severim, boş oturamam. Yani girdiğim ortamlarda çok rahat edenim. Çok fikir üretirim, ama güvendiklerime rahatlarım.

(1) **AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?** →
Zor bir aile var. Annem ve babam ayrılar, annemin küçüklüğümden beri psikolojik rahatsızlıkları var ve gözleri çok az görüyor (tek gözü neredeyse hiç) Babam yardımcı fakat biraz vurdumduymaz, dedeciyle hiç yaşatmadı beni ve abimi. Yine de genel olarak pozitif bir yapımız var. Ailecek, Abim biraz sinirli ve kuraklı

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ? Evde yalnız vakit geçirmeyi severim. Örgü örerim, film izlerim, resim yaparım, bazen eskrima çalışırım. Müzik gruplarına konser+prova, spor ve aileni ziyaret ederim.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?
Kitap: Ali Smith, "There but for The"
Film: Barefoot in the Park
Sergi: Bienal/Londra Victoria&Albert Museum.

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?
Şişli, Nişantaşı, Kadıköy

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?
Fatih, Ümraniye, Bağcılar, vb. İnsanların bakışları, genel tutumu ve kabalığı nedeniyle.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted] 34İE		
YAŞ	34	54	77
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	Amasya	Amasya	Elazığ
MEDENİ DURUM	Bekar	Bekar	Evli
MESLEK	Öğrenci	Öğretmenlikte terfi için,	Eski öğretmen, şimdi Türizm
YAŞADIĞI SEMT	Beşiktaş	Kaş	Setbaşı ... Fatih...
HAYATTA	Hayatta	Hayatta	Hayatta

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Beden, iyi bir insan olmam için çok emek verdim. Sanatçı bir ruhum var. İstemesemde aklım hep sanata, hayata ve değişe gelişiyor. Onlarla ilgili yaptığım şeyler değişiyor.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

İyi bir anne babaya sahibim. Biraz dardı babam fakat [redacted] de nebileceğ bir aile yapımız var, herkes birbirine hoşgörü ve herkes herkesi [redacted] Dahili

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

Okurum, düşünürüm, hayat üzerine, sanat üzerine, fikirler bulurum, sanal ve sanatla ilgili sinema, tiyatro, görsel sanatlar üzerine, müzik dinlerim, değişi izlerim, film izlerim, sanat yerim, sevgilimle güzel vakit geçiririm.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

John Berger - Görme Biçimleri, Aile Arasında, devamı ortada

Kafdağı'nın Ardında - Canan

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

Beşiktaş, Ortaköy, Şişli, Sarıyer

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

Asıl İstanbul dışındaki şehir olabilir. Hiçbir karakter almaya şehir.

çalıştığım mekan: Oto sanayi. Nih içinde ismi ü plazası olan, 6 katlı bir binada çalışıyorum. Oturduğum yer koca man comlerden oluşuyor. Dışarıda seyrek kalemiş tepeler ve mavi lak plakalarını görüyorum. Sonrem 60-70 kişi ile birlikte açık bir ofis teyiz. Kışın havasız, bazen esintili, ilimadan pis bir hava ile uğraşıyoruz bir ortam.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted] 31S		
YAŞ	31 S	65	70
CİNSİYET	Kadın		
DOĞUM YERİ	İstanbul	samsun	İstanbul
MEDENİ DURUM	Bekar	dul	dul
MESLEK	Reklamcı	ev hanımı/lise	emekli/üniversite
YAŞADIĞI SEMT	Ulus/İST	ulus/İST	baltalimanı/İST
HAYATTA		✓	✓

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

[redacted]
İşe gidip gelen, meraklı tatmin arayıp bulmakta zorlanan, kendini sorgulayan, bir insanım. Dijital pazarlama alanında çalışıyorum, yaratıcı-deneysel-sanatsal [redacted] uğraşlarla vakitmi geçirmeye çalışıyorum.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Benden 7 ve 8 yaş büyük 2 ablam var.
Annem ve babam, ben çocukken ayrıldılar.
Büyük ablam kendi ailesiyle Ankara'da yaşıyor.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

Boş zamanlarımda genellikle dinleniyorum. Ve bir şey yapmak için motivasyon bulmaya çalışıyorum. Gitar, kolaj, boyama, yazma gibi deneysel şeylerle uğraşmam hobilerim var.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

Patti Smith / Çoluk çocuk - en son okuduğum kitap
Pina / en son izlediğim film
Sanırım en son bienal'e gitmişim düzelme: ARTER // CANAN

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

[redacted] beşiktaş civarı - son zamanlarda kadıköy.

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

bulunmadığım çok semt var - bulunmayı tercih etmeyeceğim semtler de var ama henüz hepsine gitmedim için yorum yapamıyorum. mesela [redacted] bir sebebim olmadığı

Çalıştığım ofis Balmumcu'da bir binanın 2. katında yer almaktadır. İki patronum ve iki de çalışma arkadaşım bulunmaktadır. Ofisimiz biraz bakımsız ve iş karmaşadır. Taşınma durumumuz olduğu için de restore edilmiyor. Psikolojik şartları biraz zor ama evde oturmaktansa para kazanıp ikamet yetebilmeyi tercih ediyorum. Cam kenarında diğer iki arkadaşım ve bilgisayarların yer aldığı ben duvar kenarında ve az ışıklı bir masada yer almaktayım. Bu durum beni biraz üzüyor.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted] 25ŞE		
YAŞ	25 Ş	52	56
CİNSİYET	KADIN	KADIN	ERKEK
DOĞUM YERİ	ŞİŞLİ	ANKARA	İSKENDERUN-HATAY
MEDENİ DURUM	BEKAR	Evli	EVLİ
MESLEK	(Üniversite Mezunu) Klasik Filoloj - Bilgi Belge Yönetimi	(Üniversite Mezunu) Kimyager	(Üniversite Mezunu) Endüstri Mühendisi
YAŞADIĞI SEMT	Kalamış - Kadıköy	Kalamış - Kadıköy	Kalamış - Kadıköy
HAYATTA	Evet	Evet	Evet

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Özel küçük Prens ilköğretim Okulu'nun ardından Özel İtalyan Lisesi'nde öğrenim gördüm. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı'nı 6 yılda bitirdim. Mezun olduğum yıl bir müzik edisyon şirketinde çalışmaya başladım. Bu hayatta enerjinin ve paylaşımın benim için ayrı bir yeri vardır. Bu belki de duygusal hassasiyetler ama karşımdaki bireye alabildiğince fazla değer verip daha sonra tavırlarına ve bana yaklaşımına göre karşılık veririm.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Kendimi bildim bileli annem ve babamla yaşıyorum. Ben küçükken çok yoğun çalıştıkları için anneannem ve dedemle epey zaman geçirdim. Ailem benim için ilk sıradadır. Akrabalık derecesi önemli olmadan herkes ile zaman geçirmeyi ve bir şeyler paylaşabilmeyi çok seviyorum. Örneğin; babamlar 11 kardeş idi. Ancak ailemle dışarı yemeklerde tüm ailenin bir araya gelmesi bana yaşam enerjisi veriyor. Kısa annem ve babamla zaman geçirebilmek de buna dahildir.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

Genelde aileme zaman ayırıyorum. İşten kalan zamanlarda arkadaşlarıma ve akrabalarıma zaman ayırıyorum. Sinemaya ve tiyatroya gitmeye çalışıyorum (iş sebebiyle katıldığım galalar hariç). Gün aşırı yürüyüş yapmaya yahut evde esneme hareketleri yapmaya çalışıyorum.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

- Ahmet Ümit - Patasana
- Aile Arasında
- Ne yazık ki çok uzun süredir sergiye gidemedim. En son İstanbul Modern'e gidebilmiştim.

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

Bağdat Caddesi, Moda, Kalamış, Beşiktaş'ın geneli (özellikle Akaretler)

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

Doğup büyüdüğüm semtten epey memnunum. Bu semtte kalmaya devam etmek benim için yeterlidir.

Kütüphane değilim. Kütüphanelerin sessiz olusunu ve genel olarak düzenli olmasını seviyorum.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted]		
YAŞ	24 ŞŞ	46	51
CİNSİYET	Kadın		
DOĞUM YERİ	Trabzon	Trabzon	Trabzon
MEDENİ DURUM	Bekar	Evli	Evli
MESLEK + EĞİTİM ALANI	Yüksek Lisans öğrenci	Üniversite – Ev hanımı	Üniversite – İnsan kaynakları uzmanı
YAŞADIĞI SEMT	İstanbul – Başakşehir	Başakşehir	Başakşehir
HAYATTA	✓	✓	✓

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

İstanbul Üniversitesi yerel yönetimler kent ve çevre çalışmaları bölümünde yüksek lisans yapmaktayım.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?

Ailem; 2 erkek kardeşim, anne ve babadan oluşmakta.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?

Deri ile uğraşıyorum, deriden aksesuar yapmayı seviyorum. Bir de kısa zaman önce berdir çalmaya başladım.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

En son Henri Pirenne'nin Ortaçağ Kentleri'ni okudum, Salt Galata'daki İdealist Mektep, Üretken Atölye sergisine gittim. En son film olarak Magic of ordinary days'i izledim.

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

Başakşehir ve Fatih

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

Yok

Ağaçlık bir bölgede, plazaların arasında en plaza olmayan bir yerde. camlar var yapılaşma ve gerekonduleşmanın yoğun olduğu karman çorman bir plazada.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted]		
YAŞ	40 - 7	68	69
CİNSİYET	KADIN	KADIN	ERKEK
DOĞUM YERİ	İSTANBUL	ESKİŞEHİR	KONYA
MEDENİ DURUM	BEKÂR	EVLİ	EVLİ
MESLEK	Satış Pazarlama (MBA)	Pedagoji (Emekli) üni	Serbest meslek (üni)
YAŞADIĞI SEMT	idealtepe	idealtepe	idealtepe
HAYATTA	Evet	Evet	Evet

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ? yurtdışında master yaptım. Yabancı bir firmada çalışıyorum. Okumaya ve araştırmaya sanata, müziğe ve stratejiye merakım var. Kozmetik ve plastik sanatlara ilgim var. Kendimi ortaya koymaya ve hedeflerimi daha iyi gerçekleştireceğim bir iş ortamına ihtiyacım var.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ? Göçmen bir aile geçmişim var. Kayıplar yaşanmış ancak sıfırdan başlayan geçimli insanlar. Fikirlerin rahat konuşulduğu bir ortamda yetiştim. Ancak çalışma ve disiplin önemlidir aile felsefesinde.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ? Yürüyüş. Ata binmek. yüzmek, sinema

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?

Kurtlarla koşan Kadınlar, Yıldız Savaşları, Arkeoloji müzesi

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?

Kuzguncuk. Kadıköy, Karaköy. Eminönü, Emirgan, Kanlıca

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ?

Bağcılar. Esentepe aşırı kalabalık ve düzensiz

* En uzun zaman geçirdiğim yer üniversiten. Vakıf üniversitesi olması sebebi ile öğrenci kitlesini durumu daha yerinde insanlar oluşturuyor. Her görüşlerinden kaç etmesem de bu çeşitliliğin içinde kendimi huzurlu ve olmak istediğim gibi görüyorum. En rahat olduğum yer burası.

ANKET

	KATILIMCI	KATILIMCI ANNE	KATILIMCI BABA
AD SOYAD	[redacted] 20ZA		
YAŞ	20 ~~ZA~~	54	54
CİNSİYET	Kadın	Kadın	Erkek
DOĞUM YERİ	İstanbul	İzmit	İstanbul
MEDENİ DURUM	Bekar	Bekar	Evli
MESLEK	Öğrenci	Ev hanımı (Ünv. mezunu)	Emekli işletmeci (Ünv. mezunu)
YAŞADIĞI SEMT	Kadıköy	Kadıköy	Pendik
HAYATTA		hayatta	hayatta

KENDİNİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?
Ebeveynlerimin katı koruyucu yapıları altında büyürken kendi problemleri içerisinde kaybolmaları ile çoğu ablam tarafından büyütüldüm. (Bu temel ihtiyaçlarımı karşılama değil zihinsel gelişimim anlamında) bir yandan da kendi kendimi buldum hatta bulmak zorunda kaldım denebilir.

AİLENİZDEN BAHSEDER MİSİNİZ?
Geleneksel liğim ön planda olduğu, gerginliğe ve moral bozukluklarına açık, kolayca karışabilen bir yapıda. Genellikle bireyler hep stresli.

BOŞ ZAMANLARINIZDA NE YAPARSINIZ?
Boş duş eylemi beni rahatsız eder ve bir şey yapıyor olmak için çabalarım. Yalnız başıma kalmaktan huzursuz olur müsait olan arkadaşlarımı ararım, dışarı çıkmak isterim. Öyleki çıkma saati geldiğinde çıkmak istemem.

EN SON OKUDUĞUNUZ KİTAP, İZLEDİĞİNİZ FİLM VE GİTTİĞİNİZ SERGİ?
Kitap: Genç Werther'in Acıları
Film: Girl
Sergi: Bienal kapsamındaki sergilerden Karaköy Studio-X'teki sergi

İSTANBUL'DA EN ÇOK VAKİT GEÇİRDİĞİNİZ SEMT-SEMTLER?
Kadıköy, Beyoğlu, Karaköy, Cihangir, Eyüp, Şişli

İSTANBUL'DA BULUNMADIĞINIZ VE BULUNMAK İSTEMEYECEĞİNİZ SEMT VAR MI? NEDENİ? (Esenler, Bağcılar,
Evet var, tekin bulmadığım ve huzurlu hissetmeyeceğim yerler. Sultanbeyli, Yaşayan insanların sözlü ve fiziksel hareketlerine dair çekinmem. Habibler)

Kendi kendini bulmak ve hiç çekinmeden kendini ifade etmek gibi bir kaygı taşımadan yaptığı eylemleri sürdürmek. Sanatla ilgilendiğini (bale, resim) söyleyen örnek bir profil çizmiş.

EK3: Katılımcılara Soru: Kendinizi Feminist Olarak Tanımlar Mısınız?

Çalışmadaki katılımcılara sözlü olarak "Kendinizi feminist olarak tanımlar mısınız?" diye sorduğumuzda 13 katılımcıdan 8'i buna olumlu yanıt verirken, 4'ü feminist olmadığını belirtmiş, 1 tanesi de yanıt vermemeyi tercih etmiştir.

31 S.E "Feminist dediğinizde çok sert bir şey gibi algılanıyor. Kendime hiç feminist demedim ama kelime anlamıyla feministim evet."
25 G.N "Evet feministim. Kadının gücüne ruhuna ve sınırı olmadığına inanan bir femina'yım. Asla erkek düşmanı değilim zaten ilkelerine de baktığınızda. Toplum için, kendim için, bir erkeğe bağımlı olmadan kendi düşüncelerimle duygularımla mücadele ederek başarının peşinde koşan bir kadınım. İlkem ise 'yapabilirim.'."
40 Y.K "Sanırım değilim."
20 Z.A "Tanımlıyorum evet sadece toplumun çoğu feminizmi eşitlik değil kadın üstünlüğü olarak gördüğü için ben belirtmiyorum özel olarak."
24 Ş.Ş "Evet feministim diyebilirim kendimi tanımlarken."
34 İ.E "Tanımlamam."
18 A.U "Feministim diyebiliriz."
31 G.O "Değilim. Ben ne kadar kadın ve erkek denirse o kadar ayrıştırıldığımızı, ne kadar zenci, beyaz, ırkçılık denirse ırkçılığın o kadar arttığını düşünüyorum. Yani örnek olarak ırkçılık verdim, bunun gibi birçok kavram için aynı şeyi düşünüyorum."
50 E.U "Feministim (gülüyor)."
35 G.T "Yok feminist değilim, ama güçlü bir kadınım diyebilirim. Kendimin ve toplumun kalıplarını yumuşak yumuşak zorlayan özgür ruh diyebilirim kendim için."
52 G.K "Eşit haklar, karar verme özgürlüğü, yasal, politik, ekonomik alandaki her türlü eşitlikten yanayım. Bunun dışında kadın erkek arasındaki yaratılıştan gelen farklılıkları bir eksiklik değil bir tamamlama olarak görüyorum. Bu anlamda evet ben feministim."
35 H.G "Sanırım tanımlayabilirim çünkü kadınların ve erkeklerin eşit şartlara sahip olmasından, rol ayrımlarının olmamasından, kadınların zayıf görülüp ezilmemesinden ve haklarının korunmasından yanayım. Ve evet kesinlikle eşitlik."
25 Ş.E Cevap yok. " "